

Timo Auvinen

**”VAIKEASTI KÄSITELTÄVÄT LAPSET” HOIDON PIIRIIN —
HAUKKALAN LASTENPSYKIATRISEN HOITOLAITOKSEN
KANNATUSYHDISTYS 50 VUOTTA**

Timo Auvinen

**”VAIKEASTI KÄSITELTÄVÄT LAPSET” HOIDON PIIRIIN —
HAUKKALAN LASTENPSYKIATRISEN HOITOLAITOKSEN
KANNATUSYHDISTYS 50 VUOTTA**

© Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys ry

Kannen kuva: Matti Salmi

Kannen suunnittelu: Toni Boman

ISBN 978-952-92-3101-0

Jyväskylän yliopistopaino
Jyväskylä

Sisällys

Esipuhe.....	2
Johdanto.....	3
Köyhäinhuollosta lastenpsykiatriin laitoksiin.....	3
Teoksen tavoitteet.....	8
Hoitolaitos Ukonniemessä v. 1955-1962.....	10
Lastenpsykiatrisen hoitotyön alku Keski-Suomessa.....	10
Hoitolaitos tarpeeseen.....	12
Taantuma.....	23
Lastenpsykiatriaa yksityisessä Haukkalan hoitolaitoksessa v. 1962-1983.....	28
Haukkalan tilan muodonmuutos	28
Hoitolaitoksen laajeneminen.....	31
Hoitolaitoksen arkea.....	39
Kiperä talous.....	45
Haukkalan koulu v. 1968-.....	50
Koulunkäynti hoitotoiminnan osana.....	54
Opettajien eläkekysymys.....	61
Hoitotoiminta.....	65
Lapset.....	65
Hoidon sisältö.....	73
Haukkalan hoitolaitoksen kunnallistaminen.....	83
Keski-Suomen mielisairaanhuoltopiirin suunnitelmat.....	84
Kannatusyhdistys ja hoitolaitos neuvotteluasemissa	86
Suunnitelmat uhkaavat kaatua.....	91
Kannatusyhdistys kunnallistamisen jälkeen.....	98
Haukkalan koulurakennuksen ylläpitäjänä ja koulun tukijana.....	98
Velkaisesta jakajaksi – kannatusyhdistys lastenpsykiatrian tukijana.....	100
Kannatusyhdistys nykyään ja tulevaisuudessa.....	104
Lähteet.....	107
Liite 1 Puheenjohtajat.....	110
Liite 2 Rahanarvotaulukko	111
Liite 3 Hoitolaitoksen laajenemissuunnitelma v. 1968.....	112

Esipuhe

Historiikin kirjoittamista omasta toiminnasta oli mietitty Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksessä jo vuonna 2002, kun toiminnan 50-vuotispäivä lähestyi. Virallisesti kannatusyhdistys on perustettu vuonna 1954. Lopulta kirjoittajan selvittämisen tehtäväkseen saanut kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtaja Isto Ruoppila otti kevättalvella 2006 yhteyttä Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitokseen selvittääkseen löytyisikö sieltä joku vastavalmistunut maisteri kirjoittajaksi. Pyynnön vastaanottanut silloinen yliassistentti Kustaa H.J. Vilksen tiedusteli minulta, ryhtyisinkö arviolta 80 liuskan urakkaan, josta olisi tarjolla vieläpä kohtuullinen korvaus. Olin itse tuolloin opettajana Kuopiossa, mutta jatkotutkimus ja historian tutkimus ylipäättään kiinnostivat, mistä syystä nimeni oli ehkä jäänyt muistiin. Kun tarjolla oleva aihe vaikutti mielenkiintoiselta, otin tehtävän vastaan. Matkan varrelle on mahtunut mutkia, joista suurin ja ikävin oli kannatusyhdistyksen sihteerin Ritva Mäkinen äkillinen kuolema keväällä 2006. Tutkimustyötä viivästytti myös oma siirtymiseni Helsinkiin työn perässä.

Onneksi minua avustivat pyyteettömästi lukuisat ihmiset. Kannatusyhdistyksen toiminnassa sen alkuvaiheista asti mukana ollut Eila Heiskanen oli merkittävin informanttini, kuten lukijakin tulee huomaamaan. Hän muun muassa kirjoitti omatoimisesti kokemuksistaan noin kymmenen liuskaa, jotka ovat olleet käytettävissäni. Pauli Poutanen, Kauko Julma, Mirja Eerola ja Isto Ruoppila ovat olleet käytettävissäni. Ylipäättäänkin voi sanoa, että kaikki kannatusyhdistyksessä mukana olleet, joilta olen apua tai tietoja pyytänyt, ovat suhtautuneet tutkimukseen suurella mielenkiinnolla ja avuliaasti, vaikka yhteydenotto olisi ollutkin vain pikainen puhelu tai sähköposti. Arvokkaita tietoja on antanut myös hoitolaitoksen lääkärinä toiminut Hannu-Olavi Piilinen. Haukkalan koulun rehtoria Pirjo Tilusta on kiittäminen vieraanvaraisuudesta ja avusta lähteiden metsästyksessä. Loppuvaiheessa suurimmaksi ongelmaksi muodostui valokuvien saaminen teokseen. Hoitolaitoksen kuva-albumia ei voitu hyödyntää tekijänoikeussyistä, eikä eri museoillakaan ollut juuri kuvia.

Tutkimusurakan loppumetreillä merkittävin apu on ollut Isto Ruoppilan, Lea Pulkkinen ja Sinikka Korvenmaan tekemä käsikirjoitukseni oikoluku, jonka seurauksena kieliasu ja käsikirjoituksen ylenmääräiseksi paisunut koko ovat parantuneet merkittävästi. Käsikirjoitusta ja sisällysluetteloa auttoi muovaamaan myös Kustaa H.J. Vilksen. Myös hoitajana Haukkalan hoitolaitoksessa 1970-luvulla toiminut Eila K. Rossi otti minuun yhteyttä ja antoi vielä uudenlaista näkökulmaa hoitolaitoksen toimintaan. Suurkiitokset kaikille!

Helsingin Herttoniemenrannassa valottomana lokakuun päivänä 2007

Timo Auvinen, kirjoittaja

Johdanto

Vuoden 1954 lopulla Jyväskylässä perustettiin Ukonniemen lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys, tarkoituksenaan ylläpitää lastenpsykiatrasta hoitolaitosta Ukonniemessä, Jyväskylän maalaiskunnassa. Yhdistyksen toiminnan oli määrä jatkua siihen saakka, kunnes hoitolaitos saataisiin kunnallistettua. Hoitolaitoksen toimipaikka vaihtui vuonna 1962 Haukkalaan, jolloin hoitolaitoksen ja samalla kannatusyhdistyksen nimi oli tarpeen muuttaa. Vuodesta 1964 vuoteen 1971 asti yhdistys oli *Haukkalan lasten neuro-psykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys*. Se sai nykymuotoisen nimensä *Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys* vuonna 1971.¹ Ukonniemen/Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitos oli vuoteen 1968 asti sosiaaliministeriön ja myöhemmin sosiaali- ja terveysministeriön alainen erityislastenkoti. Käytännössä sillä oli Keski-Suomessa lastenpsykiatrisen sairaalan tehtävä siihen asti, kunnes Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliitto perusti lastenpsykiatrisen osaston Haukkalaan vuonna 1973.

Vuoden 1984 alusta Haukkalan hoitolaitos kunnallistettiin. Samassa yhteydessä kannatusyhdistys lahjoitti Jyväskylän yliopistolle tarvittavat varat perheterapian professuurin ja kahden assistenttuurin perustamista varten. Kannatusyhdistyksen toiminta jatkui, muuttaen sisältöään. Yhdistys keskittyi tukemaan toimialaansa lähellä olevaa tutkimusta ja koulutusta. Vuonna 1968 hoitolaitoksen lapsia varten perustettu Haukkalan koulu toimi kannatusyhdistyksen alaisena vuoden 1985 puoliväliin, jolloin se liitettiin Jyväskylän kaupungin koululaitokseen. Kannatusyhdistykselle jäi kouluikiinteistö irtaimistoinen, jonka se vuokrasi kaupungille. Kannatusyhdistyksen hallituksessa on istunut alansa asiantuntijoita. Sen puheenjohtajat ovat olleet pitkäaikaisia. Kansakouluntarkastaja V. A. Niininen oli puheenjohtajana vuodesta 1955 vuoteen 1967 asti, jonka jälkeen lääkintöneuvos Kalervo Airaksinen toimi tehtävässä vuoteen 1982. Häntä seurasi ylilääkäri Pauli Poutanen, jonka siirryttyä Tampereelle puheenjohtajana on ollut vuodesta 1989 alkaen professori Isto Ruoppila. Keski-Suomi on ollut eräs lastenpsykiatrisen hoidon kehityksen keskuksista. Tämä historiategi kartoittaa tähän kehitykseen merkittävästi vaikuttaneen kannatusyhdistyksen vaiheet.

Köyhäinhuollosta lastenpsykiatriin laitoksiin

Lastensuojeluun voidaan katsoa kuuluvan turvattomista lapsista huolehtiminen, 'pahantapaisten' lasten suojelukasvatus ja nuorten rikoksentekijöiden kasvatus ja koulutus. Tällaisten lasten huomioiminen alkoi Suomessa 1700-luvun puolivälissä, jolloin maahan perustettiin muutamia lastenkoteja. Turvattomia lapsia oli 1700- ja 1800-luvuilla myös hospitaaleissa, jotka pääasiassa olivat spitaalisten ja mielisairaiden eristyslaitoksia. Lastensuojelukenttä oli vielä 1860-luvulle

¹ Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.3.1971; 15.11.1971.

tultaessa yksityisten auttamishalun varassa ja selkiytymätön. Nälkävuodet ja teollistuminen muuttivat yhteiskuntaa ja nostivat avuntarvitsijoiden määrää. Kaupunkeihin perustettiin 1860- ja 1870-luvuilla lasten työtupia, joissa työskenneltiin jokapäiväisen leivän eteen. 1880-luvulla alkoi sivistyneistön ja porvariston hyväntekeväisyyden kausi, jolloin yksityisiä lastenkoteja perustettiin useisiin kaupunkeihin. Senaatin päätöksellä perustettiin vuonna 1870 *Turvattomien lasten kasvatusyhdistys*, joka perusti omia laitoksiaan eri puolille maata. Vuonna 1902 asetettiin erityinen suojelukasvatuskomitea pohtimaan alan kehitystä. Kuntiin ehdotettiin perustettavaksi ns. kasvatuslautakunnat, mutta lastenkotien perustamisvelvollisuutta ei kunnille säilytetty. Rikolliset ja 'pahantapaiset' lapset sijoitettiin 1890-luvulta alkaen 'ojennuslaitoksiin', vankeinhoidon alaisiin kasvatuslaitoksiin.²

Suomessa vuonna 1921 toteutettu oppivelvollisuus toi lapset uudella tavalla yhteiskunnallisen tietoisuuden ja luokittelujärjestelmän kohteiksi. Kansakoulusta tuli kuusiluokkainen laitos, jossa kaksi alinta luokkaa muodostivat alakoulun ja ylimmät luokat yläkoulun. Maaseudulla uudistuksen etenemistä hidastuttivat pitkät koulumatkat, lasten ansio- ja työpanoksen menetyksen pelko ja joissakin tapauksissa pohjakoulutusintressin puute. Vielä 1930-luvun alkupuolella jopa 20 prosenttia ikäluokasta oli vapautettu oppivelvollisuudesta tai laiminlöi sen, talvisodan aattona tosin vain 5 prosenttia. Erityisopetus uudessa laissa koski lähinnä oppivelvollisuudesta vapauttamista. 'Tylsämieliset ja idiootit' vapautettiin kokonaan lain velvoitteista ja käytännössä myös 'heikkokykäisiä' vapautettiin paljon, vaikka he olivat oppivelvollisia. Tärkein erityisopetuksen muoto, apukoulu, säädettiin pakolliseksi yli 10 000 asukkaan kaupunkeihin. Käytännössä yhdeksän kymmenestä apukoulutasoisesta oppilaasta jäi asetuksen ulkopuolelle, koska Suomen kaupungit olivat pieniä ja maaseudulla velvollisuutta ei ollut. Aistivammaiset olivat juridisesti oppivelvollisia, mutta käytännössä erityiskoulutuksen puutteellisten mahdollisuuksien vuoksi usein vailla koulutusmahdollisuuksia.³

'Kurittomat' ja 'pahantapaiset' lapset kuuluivat suojelukasvatuksen piiriin. Lastensuojelulla oli nuoressa Suomen valtiossa huomattava merkitys. Kouluhallitukseen perustettiin erillinen lastensuojeluosasto jo vuonna 1918, ja vastaava osasto sosiaaliministeriöön 1924. Suurimpiin kaupunkeihin perustettiin erillisiä lastensuojelu- tai kasvatuslautakuntia huolehtimaan käytännön toiminnasta. Kriisivuodet 1918-20 laajensivat kunnallista lastensuojelutyötä: esimerkiksi vuonna 1918 oli perustettu 51 väliaikaista lastenkotia. Lastenkotiverkosto laajeni nopeasti painottuen kuitenkin Etelä-Suomeen. Vuoden 1922 köyhäinhuoltolaki loi pohjan lastensuojelutyölle, vaikka ei

2 Tuunainen 1989, s. 38-41. Ensimmäinen "kasvatuslaitos" oli perustettu Liminkaan vuonna 1827. Arajärvi 1996, s. 9.

3 Tuunainen 1989, s. 45-48.

sisältänytkään tarkkoja määräyksiä lasten huollosta. 1920- ja 1930-luvut olivat selvästi laitossuojelun aikaa. Lastenkotien määrä lähes kaksinkertaistui aikavälillä 1918-1936, samoin hoidettujen määrä. Lastensuojelun lainsäädännöllistä asemaa oli pohdittu jo 1900-luvun alussa tuloksetta. Vuonna 1918 senaatti asetti komitean tutkimaan lain säätämistä. Komitea laati esityksen jonka pohjana oli siihen aikaan Euroopassa yleinen periaate lapsen pitämisestä luonnollisessa kasvuympäristössään mahdollisimman pitkään, jos se vain oli mahdollista. Jokaiseen kuntaan perustettaisiin lastensuojelulautakunta. Lastensuojelun 1920-luvun alussa kokemus 'nousukausi' oli kuitenkin jo ohi, ja monet olivat huolissaan kuntien maksukyvyistä. Paljon muuttuneen esityksen hyväksyminen kesti vuoteen 1937.⁴

Jo vuonna 1918 oli olemassa viisi vankeinhoidon alaista kasvatustilaa, jotka siirrettiin kouluhallituksen lastensuojeluosaston piiriin. Sodien välisenä kautena perustettiin lisäksi kaksi tilaa Laukaaseen ja yksi Rautjärvelle. Lisäksi oli olemassa yksityisiä ja kunnallisia kasvatusyksiköitä. Edelläkävijänä pidettävässä Helsingissä oli 1930-luvulla kuusi omaa koulukodiksi nimettyä tilaa. Runsas puolet tiloihin tulleista oli rikollisia, jotka olivat saaneet lähtöksen tuomioistuimen päätöksen perusteella. Loput tulivat kunnan viranomaisien ja huoltajiensa aloitteesta. Tyypillinen kasvatustilaan joutunut oli työväenluokan rikkinaisen perheen jälkeläinen. Täysi-ikäisistä rikoksentekijöistä nuoret poikkesivat lainsäädännössä lähinnä lyhyempien rangaistusten osalta. Myös ehdollisia tuomioita sovellettiin. Vuonna 1940 hyväksyttiin laki, jossa nuorisorikollisuus nähtiin uudella tavalla, huolestuttavasti kasvaneena yhteiskunnallisena ilmiönä.⁵

Suomen erityiskasvatuksen historiaa tutkinut Kari Tuunainen on kirjoittanut, ettei erillisestä lasten tai nuorten mielenterveydestä voida puhua ennen 1920-lukua. 'Mielisairaanhoido' oli hajanaista ja koski vain pientä osaa avuntarvitsijoista.⁶ Lasten ja nuorten mielenterveyskäynnistä 1920-luvulla. Monenlaisia vaikeuksia kohdannut toiminta keskittyi aluksi suurkaupunkeihin. Vuonna 1923 otettiin ensimmäiset neurologisista häiriöistä kärsineet lapset Helsingin yliopistollisen keskussairaalan psykiatriselle osastolle. Mielenterveyden häiriöistä kärsineitä lapsia ryhdyttiin myös sijoittamaan Helsingin Lapinlahden sairaalan uudelle, alunperin aikuisille tarkoitettulle osastolle. Vuosina 1925 ja 1927 aloittivat toimintansa Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) *Vaikeiden lasten tutkimus- ja neuvonta-asetat* Helsingissä ja Tampereella. Molemmat kuitenkin lopettivat toimintansa varsin pian – Tampereen yksikkö toimi vain vuoden. Syynä olivat taloudelliset vaikeudet ja kannatuksen puute. Lasten ajateltiin monesti olevan vain ”pahantapaisia

4 Tuunainen 1989, s. 55-59.

5 Tuunainen 1989, s. 59-62.

6 Tuunainen 1989, s. 27-38.

ja yhteiskunnanvastaisia”. Kuitenkin *Sielunterveysseura* perusti 1927 ensimmäisen psykiatrisen huoltotoimiston Helsinkiin ja Turkuun saatiin 1931 *Samfundet Folkhälsanin* neuvonta-asema. Vuonna 1939 Turussa aloitti sittemmin pysyväksi osoittautuva MLL:n neuvonta-asema, myöhemmin Turun kasvatusneuvola.⁷

Kasvatusneuvolaverkoston rakentaminen jatkui sodan aikanakin: Helsingin kaupungin psykiatrisen eli henkisen terveyden neuvonta-asema aloitti toimintansa vuonna 1941. Tampereelle perustettiin oma neuvola vuonna 1943.⁸ Käänteentekevä muutos lasten ja nuorten mielenterveytyksessä oli valtioneuvoston päätös vuodelta 1950 ottaa kasvatusneuvolapalvelut valtionavustuksen piiriin. Tästä seurasi kasvatusneuvoloiden perustamisaalto: peräti 11 uutta toimipistettä aloitti 1950-luvulla. Sairaaloihin puolestaan perustettiin lasten- ja nuorisopsykiatrisia osastoja. Lisäksi 1950- ja 1960-luvuilla syntyi useita kunnallisia ja yksityisiä neuvonta-asemia mielenterveyden häiriöistä kärsiville lapsille ja nuorille. Kasvatusneuvolat siirtyivät varsin nopeasti julkiseen omistukseen, kun taas hoitolaitosten perustaminen ja ylläpito olivat yksityisten aloitteiden varassa.⁹

Keskeinen vaikuttaja lastensuojelutyön kehittämisessä Suomessa oli juuri *Mannerheimin Lastensuojeluliitto*. Valtakunnallisen lastensuojelujärjestön perustamiseen johtanut suunnittelu oli tiivistynyt Arvo Ylpön saavuttua Saksasta Suomeen vuoden 1920 elokuussa. C.G.E. Mannerheimin vaimo Sophie Mannerheim pyysi Ylppöä Lastenlinnan lääkäriksi. He keskustelivat lastensuojelujärjestön perustamisesta; lopulta päädyttiin järjestöön, johon kaikki voisivat kuulua. Liiton päämääräksi määriteltiin: ”että jok'ainoa Suomen lapsi äidinkohdusta lähtien ja kautta koko kasvinaikansa saa oikeutetun osansa siitä hellyydestä ja huolenpidosta, joka yksinään voi laskea pohjan nuorten kehitykselle hyviksi ja hyödyllisiksi kansalaisiksi”.¹⁰ Järjestön organisaatioon kuului keskusjärjestö ja paikallisosastot, joiden verkosto syntyi 1920-luvulla. Paikallisosastot aloittivat lastenhoidon neuvonnan ja nuorisotyön. Järjestö oli mukana perustamassa useita sairaaloita, mm. vuoteen 1967 asti yksityisenä toiminutta Helsingin uutta Lastenlinnaa, joka avattiin vuonna 1948. Käyttäjäkuntien hallitsema Savon lastenlinna sai alkunsa vuonna 1950 ja se siirtyi keskussairaalan omistukseen vuonna 1966. Mielenterveytyö vauhdittui sotien jälkeen. Metsäkummun hoitokoti avattiin 1947. Liiton keskuskansliaan perustettiin vuonna 1951 mentaalihygienian toimisto, joka levitti kasvatusvalistusta. Suomen kasvatusneuvolat perustettiin Mannerheimin lastensuojeluliiton mallin mukaisesti ja yhteistyössä mentaalihygienian asiantuntijoiden kanssa. Moni kasvatusneuvola oli liiton ylläpitämä.¹¹

7 Tuunainen 1989, s. 50-55.

8 Tuunainen 1989, s. 79-81.

9 Muita perustettuja olivat MLL:n mielenterveystoimisto, Tonärspoliklinik, MLL:n nuorisopoliklinikka sekä Toivala-klinikka Turussa. Tuunainen 1989, s. 82-83.

10 Korppi-Tommola 1990, s. 27-28.

11 Korppi-Tommola 1990, s. 30-33, 43, 153, 168-170.

Kasvatusneuvoloilla oli ideologinen perusta. Vaatimukset niiden perustamiseksi voimistuivat 1950-luvulla tutkittaessa lastenkotilapsia ja keskusteltaessa koulukotien kehittämisestä. Suojelukasvatus oli läheisessä yhteydessä kriminaalipolitiikkaan. Käsitykset turvattomuuden ja pahantapaisuuden eroista olivat olleet selviä, mutta ajattelu muuttui 1950-luvulla. Lasten ja nuorten käyttäytymistä ryhdyttiin tarkastelemaan toisaalta psykologisesta näkökulmasta, toisaalta yhteydessä perheiden sosiaalisiin ongelmiin. Turvattomuudesta ja 'pahantapaisuuden' syrjäyttäneestä 'sopeutumattomuudesta' tuli saman ilmiön eri puolia. Suomen kasvatusneuvoloiden liitto perustettiin vuonna 1952, ja vuonna 1957 maassa toimi 21 kasvatusneuvola. Ne olivat keskittyneet suurimpiin asutuskeskuksiin, kuten neljän neuvolan Helsinkiin.¹²

Toisen maailmansodan aikana Suomeenkin tuli puhdasta lääketieteellistä mallia laajempi ihmisen ja ympäristön vuorovaikutukseen perustunut käsitys. Suomalaista mielisairaanhoidoa sävyttivät 1940- ja 1950-luvuilla laitosrakentaminen, potilasmäärien nopea kasvu ja psyykelääkkeiden kasvanut osuus hoidossa. Sotien jälkeisen Niilo Kotilaisen johtaman *Lastenkotikomitean* huolena oli se, ettei Suomessa ollut tarpeeksi erityislastenkoteja, ja että lastenkodit olivat keskittyneet pääasiassa vain Etelä-Suomeen ja asutuskeskuksiin. Komitean työn konkreettinen tulos oli vuonna 1949 annettu laki lastenkotien valtionavusta. Tavallinen lastenkoti saattoi saada sen nojalla yhden kolmasosan ja erityislastenkoti puolet hyväksytyistä nettomenoista. Kun Ukonniemen hoitolaitos perustettiin, oli Suomessa 14 erityislastenkotia yhteensä 200 lastenkodista, joissa oli henkilöstöä 844 ja hoitopaikkoja 4944. Yksilönhuolto (casework) oli lyömässä itsensä läpi, lapsipsykologia ja -psykiatria kehittyivät ja tuottivat teorioita lastenkotilapsilla testattavaksi. Poikkeuksista oltiin kiinnostuneita ja ns. normaalistamisen mahdollisuuksia yksilötasolla pohdittiin kansainvälisesti.¹³

Kun Ukonniemen hoitolaitos avattiin vuonna 1955 Jyväskylän maalaiskuntaan, se oli ensimmäinen Helsingin ulkopuolinen lastenpsykiatrinen hoitoa tarjoava laitos. Helsingissä oli jo vuonna 1950 perustettu lastenpsykiatrinen osasto Kivelän sairaalassa ja vuonna 1951 Lapinlahden sairaalassa. Vuonna 1952 aloitti vastaava osasto Auroran sairaalassa, jossa lastenpsykiatrinen hoitoyksikkö oli ollut toiminnassa jo kaksi vuotta lastenosaston tiloissa. Myös Lastenlinnassa hoidettiin lastenpsykiatrisia potilaita, mutta oma osasto perustettiin vasta vuonna 1959. Suomen ensimmäisenä lastenpsykiatrisena osastona voidaan pitää Tampereen Pitkänien sairaalan 20-paikkaista lastenosastoa, joka oli avattu vuonna 1927.¹⁴ *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* oli aloittanut ongelmalasten tarkkailu- ja hoitokodin pitämisen jo vuonna 1947, Helsingin

12 Pulma 1987, s. 224.

13 Pulma 1987, s. 221-224.

14 Vuoristo 1996, s. 179.

Oulunkylässä. Paikka tunnettiin nimellä Metsäkumpu ja siellä oli 16 hoitopaikkaa 3-13-vuotiaille, normaaliälyisille lapsille, joilla oli kasvatuksellisia ongelmia. Henkilökuntaan kuului 12 jäsentä. Vuonna 1952 hoitokoti siirtyi Helsingin kaupungin hallintaan.¹⁵

Teoksen tavoitteet

Tämä teos keskittyy Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen vaiheisiin. Painopiste on toimintahistorian selvittämisessä. Yhdistys on ollut hoitolaitoksen ja koulun ylläpitämisen lisäksi mukana perustamassa Niilo Mäki Säätiötä sekä siinä toimivaa lasten oppimisvaikeuksia tutkivaa Niilo Mäki Instituuttia. Lisäksi se on tukenut alaansa lähellä olevaa tutkimusta. Tämä teos esittelee yhdistyksen toiminnasta keskeiset seikat. Miten yksityinen hoitolaitos rahoitettiin ja miten vaikeuksista selvittiin? Millaista oli toiminta ja hoito? Minkälaisia potilaita hoitolaitoksessa oli? Mistä laitoksen arki muodostui eli mitä siellä tehtiin? Laitoksen toiminta suhteutetaan erityiskasvatuksen ja lastenpsykiatrian toimintakenttiin ja niiden kehitykseen. Jälkiseurantaraporttien avulla voidaan luoda myös vähän silmäystä siihen monimuotoiseen kysymykseen, miten hoitolaitos lopulta onnistui. Toinen keskeinen osa-alue on koulun perustamiseen johtaneen kehityksen ja koulun toiminnan selvittäminen. Kolmanneksi selvitetään hoitolaitoksen kunnallistaminen ja sen vaikutus kannatusyhdistykseen.

Tutkimuksen pääasiallisena lähteenä on ollut Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen arkisto, jota säilytetään Jyväskylän maakunta-arkistossa. Sinne siirretty aineiston osa kattaa vuodet 1954-1998. Tämän kirjoittajalla on kuitenkin ollut käytössään myös myöhempi aineisto kannatusyhdistyksen ystävällisellä suostumuksella. Tutkimusmateriaalin keskeisimmän osan muodostavat hoitolaitoksen vuosikertomukset. Tärkeässä osassa ovat olleet myös yhdistyksen jäsenten haastattelut tai lausunnot. Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitos sijoittuu tutkimuskentällä alueelle, jolla ovat yhtä hyvin erityiskasvatus, suojelukasvatus, lastenpsykiatria, lastensuojelu ja laajemmassa mielessä sosiaalishistoria. Panu Pulma on kirjoittanut Oiva Turpeisen kanssa Suomen lastensuojelun historian. Toimituskunta Arajärvi, Forsius ym. on koostanut lasten mielenterveystyön historian. Erityiskasvatukseen ja 'erilaisten historiaan' liittyvää historiallista tutkimusta edustaa esimerkiksi Toivo Nygårdin toimittama teos *"Avun kohteesta itsensä auttajiksi: katsaus Suomen vammaishistoriaan"*.

Tutkimuksen jäsenitys noudattaa kronologisesti kannatusyhdistyksen historian merkittäviä vaiheita ja tuo esille muutoksia ja painotuksia. Keskeisinä muutoksina näyttäytyvät hoitolaitoksen muutto Ukonniemestä Haukkalaan, oman koulun perustaminen ja lopulta hoitolaitoksen kunnallistaminen.

15 Arajärvi & Forsius 1996, s. 169-170.

Osakokonaisuuksina esiin nostetaan hoitotoiminta ja talous. Kunnallistamiselle olen omistanut poikkeuksellisen paljon tilaa, koska prosessi kuvaa hyvin monimutkaista hallinnollista toimenpidettä sekä myös Keski-Suomen lasten- ja nuorisopsykiatrian tuolloista tilannetta. Jotta lukija saisi paremman käsityksen rahamääristä, on summia ilmoitettu myös ostovoimakorjatun vuoden 2006 euron kurssin mukaisina (Liite 2).

Hoitolaitos Ukonniemessä v. 1955-1962

Lastenpsykiatrisen hoitotyön alku Keski-Suomessa

Kevättalvella 1951 oli perustettu Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Keski-Suomen piiri. Sen toiminnanjohtaja Veikko Tuominen järjesti saman vuoden marraskuussa neuvottelutilaisuuden kasvatusneuvolan perustamisen tarpeesta. Paikalla oli edustajat vain viidestä Keski-Suomen kunnasta¹⁶, koska asia ei vielä ollut kovin tunnettu. Kasvatusneuvolan oli tarkoitus olla se taho, jonka puoleen lasten vanhemmat, opettajat ja sosiaaliviranomaiset voisivat kääntyä lasten ja nuorten kehityksen ja kasvatuksen ongelmissa. Keski-Suomen kasvatusneuvolan perustava kokous pidettiin vuonna 1952, johon mennessä oli aktiivisen tiedotustoiminnan ansiosta saatu lisää kuntia toimintaa ylläpitävän kannatusyhdistyksen jäseniksi. Valtionapua toimintaan ei vielä saatu, mutta pitkäaikainen kannatusyhdistyksen sihteeri maisteri Lauri Väisänen on kirjoittanut, että koskaan yksikään jäsenkunta ei kieltäytynyt maksamasta osuuttaan, eikä kokouksissa tarvinnut äänestää. MLL:n Keski-Suomen piirin ja kasvatusneuvolan hallinnossa toimi paljon aktiivisia henkilöitä, jotka myöhemmin olivat perustamassa myös lastenpsykiatrista hoitolaitosta. Kasvatusneuvolan hallituksen puheenjohtajana oli kansakouluntarkastaja V. A. Niininen, varapuheenjohtajana opettaja Vilho Hokkanen ja sihteerinä edellä mainittu Lauri Väisänen, joka oli samalla johtokunnan puheenjohtajana. Asiantuntijajäseneksi johtokuntaan oli kutsuttu mm. professori Niilo Mäki, joka oli MLL:n Keski-Suomen piirin puheenjohtaja. Hän houkutteli kasvatusneuvolan lääkäriksi LKT Aito Ahdon, josta tuli keskeinen lastenpsykiatrian kehittäjä Keski-Suomessa.¹⁷

Aiheesta *"Habitual dangerous criminals"* vuonna 1951 väitellyt Ahto oli työskennellyt lähinnä vankilälääkärinä, mutta erikoistunut Kivelän sairaalassa myös sisätauteihin. Lastenpsykiatria oli kuitenkin Ahdon kutsumus. Vankilassa työskentely oli saanut hänet vakuuttuneeksi siitä, että rikollisuuden syville lähteille päästäkseen olisi huomio kiinnitettävä yksilöön. Mutta tätä työtä ei saataisi todella aikaan, ennen kuin maahan perustettaisiin pysyvä lastenpsykiatrisen sairaala. Keski-Suomeen tultuaan Ahdosta tuli monipuolinen vaikuttaja: lääkärin työnsä ohella hän seurasi Mäkeä MLL:n Keski-Suomen piirin puheenjohtajana, oli eri vaiheissa muun muassa Pelastakaa lapset ry:n Keski-Suomen piirihallituksen jäsen, Maakuntaliiton psykiatrian neuvottelukunnan puheenjohtaja ja Keski-Suomen lääkäriyhdistyksen johtokunnan jäsen.¹⁸ Suojelu- ja parantamiskasvatusopin professori Niilo Mäki oli useille aikalaisille Suomen ensimmäinen psykologi. Hän oli yksi maailman ensimmäisistä neuropsykologeista ja Suomen ensimmäinen ammatinvalinnanohjaaja,

16 Säynätsalo, Jämsänkoski, Laukaa, Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maakunta.

17 Väisänen 1996, s. 69-70.

18 Kalliopuska 1996, s. 194-195; "Me ja murhaajat". Artikkelin Suomen kuvalehdessä vuonna 1956. Leikekokoelma.

kansainvälinen vaikuttaja, joka oli mukana lukuisissa järjestöissä. Jyväskylässä Mäestä tuli Suomen ensimmäinen psykologian professuurin hoitaja vuosina 1936-1939 ja myöhemmin Suomen ensimmäinen erityispedagogiikan professori, ainoa professori 18 vuoden ajan. Mäen kaikkia ansioita ei tässä yhteydessä voi edes mainita, mutta pelkästään hänen bibliografiansa sisältää 133 nimikettä.¹⁹

Idea Keski-Suomeen perustettavasta lastenpsykiatrisesta sairaalasta oli useiden tahojen mielessä jo 1930-luvulla. Niilo Mäki käsitteli asiaa vuonna 1937 julkaistussa aloitteessaan *"Psykiatrisen lastenhuollon ja -tutkimuksen tehostaminen"*. Mäki kirjoitti kansanedustaja Horellin nimissä kulkevan ehdotuksen sisältävän toivomuksen psykiatrisen lastensairaalan tai sairaalaosaston aikaansaamisesta. Samaan oli tähdännyt myös Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun opettajaneuvoston vuoden 1936 tammikuussa opetusministeriölle jättämä ehdotus. Siinä oli korostettu Jyväskylään sijoitettavan psykiatrisen lastenosaston tarpeellisuutta ja viitattu mm. Laukaassa sijaitseviin valtion suojelukasvatuslaitoksiin eli Järvilinnan vastaanottolaitokseen, Pernasaaren kasvatuslaitokseen sekä Kuhankosken tyttökotiin. Järvilinnan vastaanottokeskuksessa oli Mäen mukaan runsaasti potilaita, joiden diagnosointi vaatisi sekä ammattipsykiatria että psykiatrista lastensairaala. Vastaanottokeskuksessa ei ollut myöskään Pernasaaren ja Kuhankosken tarvitsemaa psykiatria, kuten ei koko Keski-Suomessakaan. Mäestä tuntui *"siltä kuin olisi pidetty silmällä vain jonkinlaista sijoituskeskusta, joka on voitu sopivasti majoittaa jonnekin Jyväskylän taakse oman onnensa nojaan unohdettavaksi, ottamatta riittävästi huomioon sen rakentavan ja parantavan työn vaatimuksia, mitä tämän varjopuolelle jääneen lapsi- ja nuorisojoukon keskuudessa koetetaan tehdä ja olisi tehtävä"*. Hän näki mahdollisuuksia yhteistyöhön perustettavan lastenpsykiatrisen lastensairaalan, mainittujen valtion kasvatuslaitosten sekä kasvatusopillisen korkeakoulun kesken.²⁰

Mäki puhui *"vaikeasti käsiteltävien lasten"* hoidosta, jonka tilanteen selvittämiseen toinen käsiteltävä eduskunta-aloite myös viittasi. Hänen mukaansa lähes kolmannes valtion kasvatuslaitoksiin joutuvista lapsista oli sillä kehitystasolla, että tavallinen kansakoulu olisi ylivoimainen – oppilaat laahautuisivat mukana kunnes joutuisivat koulusta pois, sitten vaikeuksiin ja vankilaan. Sopiva ja vaatimuksiltaan kohtuullinen koulumuoto säästäisi heidät tältä kohtalolta. Lastenpsykiatrisen sairaala olisi välttämätön, jos tahdottaisiin varata tilaisuus erityisen apukoulutai suojelukasvatuslinjan järjestämiseen. Mäen mukaan oli kuitenkin lapsellista kuvitella, että Jyväskylään perustettava laitos täyttäisi koko maan tarpeet. Tilanne Helsingin ja Jyväskylän suhteen olisi sekä-että eikä joko-tai. Liian kauan laiminlyöty työ aloitettaisiin, jos Jyväskylään saataisiin

19 Kalliopuska 1996, s.

20 Mäki 1937, s. 2-4.

lastenpsykiatrinen osasto.²¹ Niilo Mäen esitys ja muut suunnitelmat saivat kuitenkin odottaa toteutumistaan vielä tässä vaiheessa. Talvisota ja jatkosota hidastivat osaltaan yhteiskunnallista toimintaa. Vasta vuonna 1952 Keski-Suomessa kasvatusneuvolan aloittama työ oli alkuna jatkokehitykselle asiassa.

Hoitolaitos tarpeeseen

Varsin pian Keski-Suomen kasvatusneuvolan aloitettua toimintansa kävi ilmi, että sen poliklinikkatyyppinen toiminta tulisi ennen pitkää tarvitsemaan avukseen hoito-osaston. Ensimmäinen tätä koskeva neuvottelu pidettiin Jyväskylässä 27.1.1953 ja läsnä olivat professori Niilo Mäki, lääkintöneuvos Artturi Nyyssönen, rehtori Lauri Väisänen ja kasvatusneuvolan lääkäri, tohtori Aito Ahto.²² Täytyi vain löytää perustettavalle hoitolaitokselle toimintatilat. Ensimmäisen kerran niin sanottu *"Ukonniemi-kysymys"* oli virallisesti esillä MLL:n Keski-Suomen piirin työvaliokunnan kokouksessa 29.10.1953, jossa olivat läsnä työvaliokunnan jäsenten lisäksi lääninlääkäri O.A. Hokkanen Vaasasta sekä sosiaalihuollon piiritarkastaja Pentti Korvenmaa. Piiritoimistossa pidetyssä kokouksessa rehtori Väisänen alusti poikkeavien lasten huoltovaikeuksista Suomessa ja erityisesti Keski-Suomessa. Eräänä mahdollisuutena hän piti hoitokodin sijoittamista Jyväskylän Palokka-järven rannalla sijaitsevaan Ukonniemeen, jossa oleva kiinteistö saataisiin erinäisin järjestelyn sellaiseen kuntoon, että se täyttäisi minimivaatimukset. Kasvatusneuvolan psykiatri voisi mahdollisesti ottaa laitoksen lääkärin viran hoidettavakseen, kasvatusneuvolan psykologi puolestaan voisi myös mahdollisesti osallistua laitoksen työskentelyyn.²³

Monimutkaisten kiinteistöjärjestelyjen selkiydyttyä MLL:n Keski-Suomen piiri tarttui ripeästi toimeen ja päätti perustaa käytöshäiriöistä kärsivien lasten hoito- ja tarkkailukodin, jonne laskettiin voitavan sijoittaa 13 - 15 hoitopaikkaa.²⁴ Toteutus oli samankaltainen kuin Helsinkiin vuonna 1947 perustetussa Metsäkummun tarkkailu- ja hoitokodissa, joka sekin oli sijoitettuna vanhaan rakennukseen, *"huvilaröstellöön"*.²⁵ Vuoden 1954 lopulla asiaa ryhdyttiin viemään eteenpäin

21 Mäki 1937, 5-6.

22 Toimintakertomus 1964; Stolt 1989, s. 91.

23 Toimintakertomus 1955.

24 Kiinteistön luovuttamisesta käytiin neuvotteluja ns. siirto-osastojen (eli sodan seurauksena Karjalasta siirrettyjen osastojen) ja MLL:n kesken. Toisaalta taas oli neuvoteltu MLL:n ja Kristianstadin-Sortavalan rahaston johtokunnan kanssa. Nämä neuvottelut johtivat siihen, että rahasto lunasti MLL:n osuuden Ukonniemi Oy:ssä ja lahjoitti sen sille takaisin perustettavaa käytöshäiriöistä kärsivien lasten hoito- ja tarkkailukotia ja/tai vajaamielisten lasten lastenkotia varten. Lahjoitukseen sisältyi vielä ehto, että Mannerheim-liiton Helylän ja Sortavalan maalaiskunnan osastot tulisivat vastaan ja lahjoittavat osuutensa Ukonniemi Oy:ssä piirille. Ne olisivat oikeutettuja pidättämään 2 milj. mk:n saatavan, josta olisi maksettava vuosittain korkoina ja kuoletuksina osastoille 200 000 mk.

25 Arajärvi & Forsius 1996, s. 169.

kasvatusneuvolan puolelta ja perustettiin erityinen kannatusyhdistys hoitolaitoksen ylläpitämistä varten. *Ukonniemen Lastenpsykiatrisen Hoitolaitoksen Kannatusyhdistyksen* puheenjohtajaksi valittiin kasvatusneuvolan hallituksen puheenjohtaja, kansakouluntarkastaja V. A. Niininen, varapuheenjohtajaksi kasvatusneuvolan johtokunnan puheenjohtaja, rehtori Lauri Väisänen sekä jäseniksi professori Niilo Mäki, tohtori E. K. Ahvenainen Keski-Suomen keskussairaalaista, Jyväskylän apulaiskaupunginjohtaja, diplomi-insinööri Veikko Tolamo, sosiaalihuollon piiritarkastaja, valtiotieteen maisteri Pentti Korvenmaa, kansanedustaja Veikko Hyytiäinen, kansakoulunopettaja Viljo Maaniemi, johtaja Lauri Noronen sekä lääketieteen ja kirurgian tohtori Aito Ahto. Sihteerinä toimi MLL:n toiminnanjohtaja Veikko Tuominen ja rahastonhoitajana varatuomari Seppo Ahonen.²⁶ Kannatusyhdistys toimi vuokraajana ja Ukonniemi Oy vuokranantajana.

Hoitolaitoksen kustannukset oli tarkoitus kattaa valtionavulla ja hoitopäivämaksuilla (maksu hoidetuista päivistä). Ukonniemessä sijaitsevan kiinteistön vaatimat rakennemuutokset olivat huomattavia. Kokonaisarvio oli: *"Yleensä kiinteistön rakennukset olivat kaikki täydellisen korjauksen tarpeessa"*. Uunien tilalle oli saatava keskuslämmitys, lisäksi oli rakennettava vesijohtoverkosto, väliseiniä, kylpyhuoneet, wc, päivystyshuone ja sairaseristyshuone sekä ruokasali, leikki- ja askarteluhuone ja asunnot johtajattarelle ja emännälle. Erilliseen henkilökunnan rakennukseen tulisi asunnot puutarhurille, lastenhoitajille, harjoittelijoille ja keittiöapulaiselle. Invalidikodin aikainen työtupa muutettiin leikkiterapiaosastoksi. Sauna vaati myös perusteellisen korjauksen.²⁷

Korjaus- ja muutospirustukset laati Jyväskylän kaupungin rakennustoimisto arkkitehti Olavi Kivimaan ja kaupunginjohtaja Veikko Tolamon johdolla ja asiantuntemuksella. Piirustukset saatiin korvauksetta. Ne tarkastettiin sosiaaliministeriössä, josta saatiin myös lupaus pienistä avustuksista. MLL:n piirihallitus oli valtuuttanut työvaliokunnan toimimaan Ukonniemi Oy:n väliaikaisena johtokuntana. Muodostettiin vielä ns. Ukonniemi-toimikunta, jonka tehtävänä oli korjaus- ja perustamistöiden hoitaminen. Toiminnan arvioitiin voivan alkaa vuoden 1954 loppupuolella. Aloittamista vaikeutti se, että henkilökunnan asuntolaksi aiotussa rakennuksessa oli vuokralaiset, joille uuden asunnon hankkiminen tuotti suuria vaikeuksia. Korjaukset siellä pääsivät alkamaan vasta vuoden 1954 joulukuun alkupuolella.²⁸

Vuoden 1954 lopussa MLL:n Keski-Suomen piirin naistoimikunta järjesti Jyväskylän liikelaitoksissa keräyksen, joka tuotti laitokselle pääasiassa kankaita, pukimia ja jalkineita.

26 Toimintakertomus 1964.

27 Toimintakertomus 1955.

28 Toimintakertomus 1955.

Poikkeavien lasten hoito- ja tarkkailulaitos aloitti toimintansa Jyväskylän Ukonniemessä vuoden 1955 alussa. Laitoksen nimeksi tuli *Ukonniemen Lastenpsykiatrinen Hoitolaitos*. Ensimmäiset potilaat se vastaanotti 10.1.1955. Virallisesti laitos vihittiin käyttöön saman vuoden maaliskuussa, jolloin paikalla olivat vieraina mm. arkkiatri Arvo Ylppö, professori Sven Donner, sosiaaliministeriön ylitarkastaja Niilo Kotilainen, lääkintöneuvos Ilmari Kalpa ja lääninlääkäri O.A. Hokkanen. Avajaispuheen piti arkkiatri Ylppö, joka korosti lastensuojelutyön tarpeen alkavan jo lapsen sikiökaudella, sillä olihan äidin henkisellä ja kehollisella kunnolla ratkaiseva osuus syntyvään lapseen. Mitä ennemmin huomattaisiin keholliset sairaudet, sitä enemmän jäisi aikaa mielenterveydellisten sairauksien parantamiseen, hän painotti. Vihkiäisten yhteydessä laitos vastaanotti noin 300 000 markan edestä lahjoituksia mm. Ukonniemen invalidikotisäätiöltä ja MLL:n Keski-Suomen piirin osastoilta. Laitokseen kävivät tutustumassa ensimmäisen vuoden aikana mm. Mentaalihygieenisen Maailmanliiton sihteeri J.R. Rees Englannista, professorit Martti Kaila ja Arvo Lehtovaara, lääkintöneuvos Leena Sibelius, professori J. Lütz Sveitsistä sekä pohjoismaisen psykologikonferenssin osanottajat.²⁹

Sosiaalitarkastaja Pentti Korvenmaa saattoi keväällä 1955 pitämässään tarkastuksessa todeta, että laitos voitiin ”täydellä syyllä tarkoitukseensa hyväksyä”, kun otti lisäksi huomioon ”asiallisen ja pääosaltaan uuden kalustuksen”.³⁰ Kesäkuussa saapui tieto, että rakennus oli hyväksytty lastenkotina käytettäväksi.³¹ Potilaiden asuin- ja oleskelutiloja pidettiin vuosikertomuksessa riittävinä, mutta hoitohenkilökunnan asuntojen parannuksia olisi koetettava tehdä lähiaikoina. Lokakuussa tehtiin ehdotus sosiaaliministeriölle hoitajatarhuoneiden rakentamiseksi. Henkilökuntaa laitoksessa oli lääkärin ja psykologin lisäksi kolme hoitajaa, kolme harjoittelijaa, kaksi keittiötyöntekijää ja 4 – 10 muuta jäsentä, joihin kuului mm. puutarhuri-talonmies. Johtajattarena toimi Oili Vilhunen.³²

Ukonniemen hoitolaitos alkuvuosina

Palokka-järven rannalla seisoj vaaleaksi maalattu kaksikerroksinen puutalo isolla neljän hehtaarin tontilla havupuiden katveessa. Rakennus, johon muutostyöt oli tehty, muistutti isoa omakotitaloa. Sotien aikana se oli toiminut invalidikotina, mistä nimi 'Ukonniemi' oli tullut. Alakerrassa sijaitsivat ruokasali, keittiö, leikki- ja askarteluhuone, kanslia ja yksi asuinhuone. Yläkerrassa olivat lastenhuoneet, kylpyhuone ja vaatehuone, alakerrassa oli vielä pieni kellari. Alueella oli myös

29 Toimintakertomus 1955; ”Lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen vihkiäiset Ukonniemessä sunnuntaina”, Keski-suomalainen 15.3.1955; 'Vaikeille lapsille' apua Ukonniemessä – Jyväskylän lasten psykiatrinen hoitolaitos vihitty”. Helsingin Sanomat 15.3.1955. Leikekokoelma.

30 Saapuneet kirjeet 1955-61: Kd 155/55. Päivämäärä tuntematon.

31 Saapuneet kirjeet 1955-61: Kirje Sosiaaliministeriöstä, lähetetty 4.5.1955.

32 Toimintakertomus 1955.

liiteri, sauna, henkilökunnan asuinrakennus ja metsämökki, joka oli lähinnä psykologin ja lasten käytössä. Tilat hevoselle, porsaille ja kanoille saatiin naapurista. Tontin alaosa oli suurelta osin varattu perunan ja muiden juurikasvien viljeilyyn. Lämmityksen ja veden suhteen oltiin omavaraisia. Talossa oli keskuslämmitys, jonka sydän, keskuslämmityskattila, sijaitsi keittiössä. Lämmityksestä huolehtiminen kuului emännän ja keittiöapulaisen tehtäviin. Vesi tuli omasta kaivosta, jos tuli; myöhemmin jouduttiin tekemään uusi kaivo.³³

Ukonniemen tilalta siirtyi hoitolaitokselle esineistöä, erilaisia taloustavaroita ja vuode- ja liinavaatteita. Puuttuva, välttämätön kalusto oli hankittu. Ensimmäisessä Ukonniemen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen kokouksessa puheenjohtajana toimi apulaiskaupunginjohtaja Veikko Tolamo, pöytäkirjaa piti toimitusjohtaja Veikko Tuominen, ja läsnä olivat myös Lauri Väisänen, E. K. Ahvenainen sekä Aito Ahto. Talousarvio laskettiin 1000 silloisen markan hoitopäivämaksun pohjalta – edellytyksenä olisi 2 milj. markan avustus Raha-automaattiyhdistykseltä. Hoitopäivämaksu päätettiin pitää 1350 markassa, kunnes saataisiin selvyys valtionavusta. Hoitolaitoksen ensimmäiseen johtokuntaan valittiin Aito Ahto, E. K. Ahvenainen, Vilho Takala, hoitolaitoksen johtajatar Oili Vilhunen ja Veikko Tuominen. Johtokunnan tehtäviksi määriteltiin laitoksen toiminnan seuraaminen, hoitomaksujen ehdottaminen, henkilökunnasta päättäminen, talousarvion laatiminen, vuosi- ja tilikertomuksen laatiminen sekä esitysten tekeminen kannatusyhdistykselle. Hallitus otti omalle vastuulleen 500 000 mk:n (13 600) suuruisen shekkitililuoton Jyväskylän Seudun Osuuskassasta, samoin kuin MLL:n Keski-Suomen piirin jo suorittamat kustannukset. Psykologin virka julistettiin hakuun.³⁴

Vuoden 1955 ensimmäisen puoliskon aikana laitos toimi vain puolella kapasiteetilla, koska henkilökuntaa koulutettiin samalla. Elokuun alusta alkaen oli lähes täyttä.³⁵ Potilaita oli vuoden 1955 ensimmäisen vuosineljänneksen aikana keskimäärin 7-8, korkeintaan 10. Potilaita pidettiin erittäin vaikeahoitoisina. Katsottiin, että sosiaaliviranomaiset olivat lähettäneet kaikkein vaikeimmat, mikä puolestaan vaati erittäin paljon henkilökuntaa. Jos laitos olisi täynnä, olisi henkilökuntaa lisättävä, mutta talous saattaisi tulla tässä esteeksi. Hoidollisia tuloksia pidettiin kuitenkin sen verran rohkaisevina, että *"laitoksen tarpeellisuus ei enää ole lainkaan kysymyksen alainen"*. Ongelmia tuotti kuntien haluttomuus uhrata varoja hoitokustannuksiin, mikä oli johtanut lasten ottamiseen pois kesken hoidon. Täten hoidon tulokset jäivät vähäisiksi. Ensimmäisessä kannatusyhdistyksen vuosikokouksessa pohdittiin asiaa. Läsnä ollut opettaja Väinö Rytönen oli sitä mieltä, että kansakouluissa oli runsaasti Ukonniemen tarjoamaa hoitoa tarvitsevia asosiaalisia

33 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

34 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 12.1.1955.

35 Toimintakertomus 1955.

yksilöitä. Kunnat täytyisi vain saada tajuamaan hoidon tarpeellisuus. Puheenjohtaja Niininen olikin ehdottanut, että tehtäessä laitosta tunnetuksi olisi *"entistä enemmän käytettävä haastattelutyöliä"*. Niilo Mäki piti tärkeänä, että psykologin toimi täytettäisiin täysin pätevällä ammattihenkilöllä, jotta työlle saataisiin oikeat suuntaviivat. Veikko Tuominen esitteli taloudesta arvion, että päästäkseen omilleen laitoksessa piti olla jatkuvasti 14 lasta. Tämä tarkoitti sitä, että lapsia täytyisi pitää jatkuvasti ylipaikoilla, sillä vielä 13 potilaalla tappiota tulisi kuukaudessa 32 500 markkaa (800). Tuominen ehdotti ongelman ratkaisuksi sitä, että kunnat yritettäisiin saada kannatusyhdistyksen jäseniksi hoitopaikkojen vuosimyynnillä. Ajatusta kannatettiin.³⁶

Taloudelliset ongelmat alkoivat kasaantua pian, koska seuraavassa kokouksessa niitä käsiteltiin *"laajalti"*. Potilaiden saanti oli osoittautunut vaikeaksi, minkä vuoksi oli *"jatkuvasti tehtävä propagandaa, että saadaan kunnat ja lasten vanhemmat oivaltamaan Ukonniemen työn merkitys"*. Laskettiin, että lievempiä tapauksia voitaisiin senhetkisellä henkilökunnalla pitää enintään 12, minkä määrän arvioitiin jatkuvana myös riittävän talouden ylläpitoon. Talousvaikeuksia pidettiin toisaalta luonnollisina – olisivathan ne aina odotettavissa alkavalla uudella laitoksella. Pohdittiin myös jo laitoksen muuttamista sairaalalinjalle, mitä varten Aito Ahto ja Niilo Mäki lupautuivat käymään Helsingissä asian kehittämistä varten. Hallitus päätti myös ryhtyä toimiin kannatusjäsenien hankkimiseksi. Tavoitteena oli 100 henkilökannatusjäsenen saaminen. Yhteisöjäsenen hankkiminen katsottiin vaikeammaksi, mutta mahdolliseksi. Psykologin paikka oli täytettävä harjoittelijalla, kun koulutettua psykologia ei saatu. Se ei ollut ihme, sillä Suomessa psykologien määrä alkoi kasvaa vasta 1950-luvun jälkipuoliskolla.³⁷

Suomi oli noina vuosina vielä sodan vaurioista toipuva maa ja Ukonniemikin sai Yhdysvalloista lahjoituksena voita.³⁸ Rahankeruussa käytettiin apuna omaa puutarhaa, josta riitti marjoja myös myyntiin asti. Myyjäiset, lahjoitusten anomiset ja vastaanottamiset olivat *"jokapäiväistä elämää"*. Paikallinen lehdistö osallistui aktiivisesti laitoksen avuntarpeen tunnetuksi tekemiseen. Vuosina 1956-1957 Jyväskylän kaupungin koululaiset auttoivat sairaita tovereitaan keräämällä rahaa ns. ruutukorttijärjestelmällä.³⁹ Ensimmäisen toimintavuoden avustuksista merkittävin oli Raha-automaattiyhdistykseltä saatu 750 000 markkaa (18 400). Myös MLL:n paikallisosastoilta ja yksityisiltä tahoilta saatiin tuntuvia lahjoituksia.⁴⁰

Toisena toimintavuotena eli 1956 hoitomaksua täytyi korottaa. Se ei ollut aivan yksinkertaista, sillä pidettiin mahdollisena, että liian suuri korotus voisi aiheuttaa laitokselle hukkapäiviä, joita talous ei

36 Kannatusyhdistyksen vuosikokoukset, 31.3.1955.

37 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 14.4.1955; Ihanus 2000, s. 465.

38 Saapuneet kirjeet 1955-61: Kirje kauppa- ja teollisuusministeriöstä, lähetetty 22.8.1955.

39 Ala-Haavisto 2000, s. 60.

40 Toimintakertomus 1955.

tulisi kestämaan. Näin ollen vain uusien potilaiden hoitomaksua päätettiin korottaa, mutta jo hoidossa olevien maksu pidettäisiin ennallaan. Toiminnan ylläpitämiseksi päätettiin ottaa 500 000 markkaa lisää lainaa hallituksen nimiin. Niininen ehdotti, että kannatusyhdistys järjestäisi kansakoululaisten avulla keräyksen Ukonniemen hoitolaitoksen hyväksi. Hallitus päätti rintamerkkikeräyksestä, johon kyseltäisiin ideoita taiteilijoilta ja tiedotettaisiin opettajayhdistyksiä. Päätettiin myös toteuttaa edellisenä syksynä alullepantu hanke rakentaa kaksi yksiotä henkilökunnan asuinrakennusten yläkertaan. Tämäkin hanke vaati taas lainarahaa.⁴¹ Ahdon esityksestä hoitolaitos liittyi jäseneksi Lastensuojelun Keskusliittoon.⁴²

Toisen toimintavuoden päätteeksi voitiin todeta, että talous oli kohentunut jonkin verran. Hoitomaksun korotus ei ollut vähentänyt saapuneiden potilaiden eikä hoitopäivien määrää. Myös velat olivat pienentyneet jonkin verran; niitä oli vajaat 500 000 markkaa. Leikkiterapiavälineisiin saatiin lahjoituksena 100 000 markkaa, ja laitoksen välineistöä oltiinkin uusittu runsaasti, kun mahdollisuus oli. Uusiksi kannatusjäseniksi saatiin mm. Kankaan tehtaat, SOK:n Vaajakosken tehtaat, Oro Oy ja Kauppatorin apteekki. Kannatusta tuli siis varsin erilaisilta tahoilta. Ruutukorttikeräys oli tuottanut merkittävän summan, reilut 400 000 markkaa (9900). Keskeiseksi tulonlähteeksi myös tulevaisuudessa arvioitiin puutarhatoiminta, josta saadut tulot oli käytetty laitehankintoihin ja toiminnan kehittämiseen. Rahaa oli mennyt myös yläkertaan rakennettuihin yksioihin ja uuden kaivon rakentamiseen.⁴³

Raha-automaattiyhdistysvarat muodostivat alusta alkaen tärkeän osan hoitolaitoksen taloutta. Vuoden 1955 talousarvio oli tehty 2 miljoonan markan avustuksen pohjalle. Osuus oli merkittävä, sillä hoitomaksuja oli ajateltu saatavan reilut 5 miljoonaa markkaa ja valtionapua hoitopäivien mukaan 400 000 markkaa. Avustusta liikenä kuitenkin vain 750 000 markkaa, seuraavana vuonna saman verran. Vuonna 1957 rohjettiin toivoa anomuksen lyhentämätöntä hyväksymistä. Laitoksen tarpeellisuutta pidettiin kiistattomana. Lisäksi korostettiin sitä, että hoidon laadun huomioon ottaen, laitoksessa tarvittiin suuri koulutettu henkilökunta, mikä kohotti kustannuksia. Kannatusyhdistys oli myös osallisena kasvatusneuvolaan hankittavissa Elektroencefalografi- (EEG) ja valoärsykeitä tuottavissa laitteissa 300 000 markalla.⁴⁴ EEG-laitteen tarpeellisuutta tutkimuksiin pidettiin *"erittäin suurena ja osittain välttämättömänä"*.⁴⁵ Saatu avustus nousikin 1 000 000 markkaan (24 550).

41 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 4.5.1956.

42 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 4.5.1956.

43 Toimintakertomus 1956.

44 Elektroencefalogrammi on neurofysiologinen aivon sähkötoiminnan mittaus, jonka tulos EEG eli aivosähkökäyrä kuvaa aivojen toimintaa mittaamalla aivojen sähköistä aktiviteettia kallon pinnalta. Sitä on käytetty apuna mm. epilepsiapotilaiden tutkimisessa.

45 Raha-automaattianomukset, 1955-1957.

Hoitolaitoksen työn tarpeellisuus kävi yhä ilmeisemmäksi. Potilaita oli tullut ympäri maata ja kuntien suhtautumisen havaittiin muuttuneen myönteisemmäksi toisena toimintavuotena. Niilo Mäki, Jyväskylän yliopiston psykologian assistentti Annika Takala ja E. K. Ahvenainen antoivat arvokasta asiantuntija-apua henkilökunnalle. Heidän välityksellään suojelu- ja parantamiskasvatusopin, psykologian, lastentautiopin ja lapsipsykologian tuorein kehitys tuli hoitolaitokseen. Toisena vuonna laitokseen oli käynyt tutustumassa vierailijoita Ruotsista, Itävallest, Saksasta, Ranskasta ja Yhdysvalloista. Ukonniemi oli alkuvuosista lähtien vilkkaassa yhteistyössä eri tahojen kanssa. Jo vuonna 1956 aloitettiin pitkäaikaiseksi muodostuva yhteistyö Keski-Suomen sairaanhoitaja- ja terveyssisätkoulun kanssa, joka oli hyväksynyt Ukonniemen hoitolaitoksen sairaanhoito-oppilaiden harjoittelupaikaksi. Sieltä tulleet 15 oppilasta olivat olleet harjoittelemassa kolmen viikon jaksoissa.⁴⁶ Vuonna 1957 hoitolaitoksessa harjoitteli kolmen viikon jaksoissa 19 sairaanhoito-oppilasta sekä myös Vaalijalan vajaamielishoitokurssilta 19 oppilasta kukin kaksi viikkoa. Lastenhoitoharjoittelijoita oli ollut neljä, joista kukin säädetyn kuuden kuukauden ajan. Lisäksi silloisen kasvatusopillisen korkeakoulun suojelu- ja parantamiskasvatusopin laitokselta oli harjoittelija kuukauden Ukonniemessä. Nämä yhteistyökuviot vakiintuivat pysyviksi käytännöiksi.⁴⁷

Kasvatusneuvolan EEG-laitteen osuutta potilaiden tutkimuksessa pidettiin heti merkittävänä. Talous saatiin kolmantena toimintavuotena (1957) hoidetuksi ”*ilman suurempia vaikeuksia*” yleisestä epävakaudesta huolimatta. Hinta- ja palkkatason nousu oli kuitenkin nostanut tilivelkojen määrää. Vuonna 1958 Suomen valtio ajautui kassakriisiin ja talouden yleisnäkymät heikkenivät. Muutamat kunnat ottivat tämän seurauksena potilaansa laitoksesta kesken hoidon, mutta syntyneet hukkapäivät saatiin peitettyä ruutukorttikeräyksestä saaduilla tuloilla. Tilivelat vähentyivät hieman.⁴⁸

Hoito

Potilaat Ukonniemen hoitolaitokseen tulivat Keski-Suomen kasvatusneuvolasta, jossa tehtiin alustavat tutkimukset. Alusta lähtien pyrittiin ottamaan älyltään normaaleja potilaita, mutta mukana oli myös lievästi vajaamielisiä. Kokemus oli vuosikertomuksen mukaan osoittanut, että vajaamieliseksi epäiltyjen parissa oli runsaasti ympäristötekijöiden vaurioittamia, mutta melko helposti hoidettavia lapsia. Potilaat olivat yleensä iältään 4 – 12 vuotta. Heitä otettiin vastaan koko maasta, mutta pääosa tuli Keski-Suomesta.⁴⁹ Toimistossa oli lasten kotikuntien perusteella täytetty

46 Toimintakertomus 1956.

47 Toimintakertomus 1957.

48 Toimintakertomukset 1957, 1958.

49 Hoitolaitoksen johtosäännössä (1957) ilmaistiin asia niin, että hoitolaitoksen tarkoituksena on ottaa potilaita ”*ensi sijaisesti siltä alueelta, joka käsittää Keski-Suomen Kasvatusneuvolan kulloisenkin toimialueen*”.

nuppineulataulu, josta laitoksen johtajattaren Eila Heiskasen mukaan näki, että lapsia tuli paljon 'ruuhka-Suomesta'.⁵⁰ Myös koko maasta vastaanottavassa helsinkiläisessä Metsäkummussa puolet lapsista tuli muualta Suomesta, joten kuvio toimi toisin päinkin.⁵¹ Potilaiden ongelmien ja sairauksien perusteella kyse oli suojelukasvatuksesta. Potilaat olivat lapsia, jotka eivät sopeutuneet kouluun.⁵²

Alkuaikoina, kun hoitolaitos oli vielä huonosti tunnettu, sinne tuli tiedusteluja suoraan lasten huoltajilta mahdollisesta hoitopaikasta. Seuraava tiedustelu on tyypillinen: "*Lapsi-Psykologiselta Hoitolaitokselta*" tiedusteltiin, voitaisiinko eräs 7-vuotias poika ottaa hoitoon, koska hänellä oli "*pakkoliikkeitä kun jostakin innostuu*", koulussa oli vaikea istua hiljaa koko tunti ja äiti arveli pojan jääneen vähän jälkeen henkisessä kehityksessään.⁵³ Lapset olivat vilkkaita ja ulkona oltiin paljon, joten myös vaatteiden kuluminen oli sen mukaista. Tätä lisäsi se, että osa lapsista oli jatkuvasti kastelijoita ja tuhrijoita. "*Lapsiaineksen luonteesta*" ja laitoksen niukista varoista seurasi jatkuva pula vaatteista. Kuvaavaa on, että asia mainitaan lähes jokaisessa toimintakertomuksessa vuoteen 1977 asti, jolloin niiden tyyppi muuttui. Lapset toivat yleensä mukanaan joitakin vaatteita, mutta muuten laitos otti vaatetuksen täysin vastattavakseen. Joillakin lapsilla kunnan vaatteita ei huonojen kotiolojen vuoksi ollut.⁵⁴

Hoidossa huomiota kiinnitettiin ulkoisten olosuhteiden järjestämiseen lapsille suotuisaksi, mihin Ukonniemen luonnonkaunis ympäristö osaltaan tarjosi hyvät mahdollisuudet. Lapsen häiriytyneisyyden syyt yritettiin selvittää ja sitten eliminoida ne pysyvästi. Laitoksen lääkäri Aito Ahto oli biologisesti orientoitunut ja hänen mielenkiintonsa kohdistui neurologisiin ja neuropsykologisiin selitysmalleihin lapsen poikkeavan käyttäytymisen takana.⁵⁵ Noin puolet laitoksen lapsista oli kouluikäisiä. Ahdon mielestä hoidon alkuvaiheessa lapsille oli tärkeämpää sosiaalisen tasapainon saavuttaminen kuin uuden oppiminen. Usealla lapsella ollut vahvasti häiriintynyt henkinen tila oli ensin korjattava. Koulunkäynnistä saattoi Ahdon mielestä olla hyötyä vasta hoidon loppuvaiheessa. Mahdollisuudet koulun käymiseen olivat tosin heikot, sillä taloudellinen tilanne esti oman pienen koulun perustamisen laitokseen ja kaupungin kouluihin oli huonot liikenneyhteydet.⁵⁶

Yksilöllinen hoito suunniteltiin henkilökunnan tekemiä havaintoja hyväksi käyttäen ja lapsen

Toimintakertomukset 1955, 1956, 1957.

50 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

51 Arajärvi & Forsius 1996, s. 170.

52 Toimintakertomus 1955.

53 Saapuneet kirjeet 1955-61: Kd 50/56.

54 Toimintakertomukset 1955, 1956.

55 Neuropsykologiassa ja lastenneurologiassa nämä asiat yleistyivät vasta myöhemmin. Piilinen 1996, s. 193.

56 Toimintakertomus 1956.

käyttäytymisestä saatujen tietojen perusteella. Tarvittaessa käytettiin Suomeen 1950-luvulle saapunutta lääkehoitoa, joskin Aito Ahto oli tässä varovainen ja konservatiivinen. Hän antoi laitoksen pitkäaikaisen johtajan Eila Heiskasen mukaan fyysistä kuntoa kohottavia lääkkeitä, ei mielialalääkkeitä.⁵⁷ Hoitoa suunniteltiin kerran viikossa järjestetyissä tapaamisissa, kun Ahto kävi laitoksessa. Lapsille päivän on täytynyt olla mieluisa, sillä lääkäri toi karkkipussin tullessaan. Karamellit jakoi sitten jokainen lapsi laaditun vuorolistan mukaisessa järjestyksessä. Vuorolista oli lapsille tärkeä, eikä se saanut mennä sekaisin. Hoitohenkilökunta kävi lääkärin kanssa läpi viikon tapahtumat ja suunnitteli seuraavan. Ahto tarkasti lasten lääkityksen ja antoi hoito-ohjeita sekä kuunteli hoitajien pulmia, jos niitä oli. Eila Heiskanen muistaa nämä tilaisuudet hyvin vapaamuotoisina ja mukavina.⁵⁸

Laitoksen psykologin johdolla kokoonnuttiin samoin kerran viikossa. Lapsille psykologi antoi ns. leikkiterapiaa, jonka tavoitteena oli kehittää lapsen itseilmaisua ja sitä kautta saada heidät korjaamaan häiriintyneitä ihmissuhteitaan. Myös musiikkiterapialla oli sijansa lasten hoidossa. Sen tarkoitus käy ilmi erään raha-anomuksen perusteluista: *"Musiikin tulee olla hyvää, esimerkiksi Bachin urkumusiikkia, koska sen rytmi ja sävelkulut ovat omiaan rauhoittamaan ja virkistämään."*⁵⁹ Myös lasten fyysistä terveyttä tarkkailtiin säännöllisesti lääkärin käynneillä. Tarvittaessa lapsia käytettiin erikoislääkäreiden tutkittavina. Ukonniemi näyttää olleen hyvä ympäristö, sillä heikossa fyysisessä tilassa tulleiden lasten yleiskunto oli noussut huomattavasti ja kehitys sittemmin jatkunut normaalisti. Ruokajärjestys oli yritetty saada mahdollisimman vaihtelevaksi, ja oman kasvimaan vihanneksia sekä marjoja käytettiin runsaasti. Huoltotilannetta helpotti oman hevosen saaminen.⁶⁰

Hoitolaitoksen sijainti täytti sille asetetut vaatimukset, joskin liikenneyhteydet kaupunkiin, kauppoihin ja muualle olivat heikot talvisin. Kaupungilta pääsi linja-autolla hoitolaitoksesta muutaman sadan metrin päähän, mutta vuoroja kulki harvoin. Talvisin oli usein talsittava umpihangessa auraamatonta tietä kilometrin verran. Vain laitoksen lääkäriellä oli oma auto, psykologi ajoi mopolla ja muut liikkuiivat polkupyörällä tai kävellen.⁶¹ Vastapainoksi näille hankaluuksille Ukonniemi oli luonnonkaunis, viihtyisä ja rauhoittava ympäristö, eikä joitakin pieniä ilkeilyjä lukuun ottamatta suurempia hankaluuksia naapuruston kanssa tapahtunut. Järjestyksenpidosta mainittiin, että *"laitoksen laadun huomioonottaen on järjestyksen säilymiseksi kurinpidollisia toimenpiteitä käytetty sangen vähän"*. Karkaamista oli vuonna 1955 tapahtunut

57 Ala-haavisto 2000, s. 59; Kalliopuska 1996, s. 197; Kaila 1966, s. 182; Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

58 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

59 Leikkiterapia oli ajalle tyypillinen hoitomuoto, ja sitä oli harjoitettu myös Metsäkummussa. Siellä lapsilla oli myös askartelunohjaaja. Arajärvi & Forsius 1996, s. 170-171; Vuosikertomus 1955; Lähetetyt kirjeet 1956-58: Kirje Lastensuojelun keskusliitolle, lähetetty 12.5.1956.

60 Vuosikertomus 1955.

61 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

kaksi kertaa, ja molemmilla kerroilla kyse oli siitä, että lapsi oli mennyt ilman lupaa lähellä olevaan kotiinsa. Muuten lapset olivat yleensä kotiutuneet nopeasti ja viihtyneet hyvin.⁶² Turvallisuutta lisäsi se, että osa laitoksen henkilökunnasta asui Ukonniemessä tai lähistöllä.⁶³

Laitoksen neljään hehtaariin kuuluvan peltomaan oli talonmies-puutarhuri ottanut viljelykseen mahdollisuuksien mukaan. Jo ensimmäisenä kesänä saatiin kaikki laitoksessa tarvittavat vihannekset omasta maasta. Kaalia ja porkkanaa oli jo voitu myydäkin. Hoitolaitos piti myös porsaita, joiden lihaa ei tosin täysimittaisesti voitu hyödyntää puuttuvien pakastusmahdollisuuksien vuoksi. Maito tuotiin naapuritalalta joko hevosella tai talvisin kelmalla.⁶⁴ Keittiö oli talon tärkein paikka. Siellä oli aamusta iltaan avoimet ovet ja aina joku aikuinen läsnä. Ihanat ruoan tuoksut leijuivat Eila Heiskanen muistikuvien mukaan ympäri taloa, ja mikä parasta, keittiöstä saattoi aina saada maistiaisista. Hoidon päätyttyä maailmalle lähtijät varustettiin aina eväspaketein. Saipa eräs herkkusuuna tunnettu pikkupoika lähtiessään kokonaisen punaisen pallojuuston. *"Luomukotiruokaa"* syötiin kesäisin hienosti ulkona. Hyvistä pöytäavoista pidettiin kiinni, vaikka se aina onnistunutkaan, kuten eräs opiskelija harjoittelukertomuksessaan totesi: *"Sinä pääsiäisenä lyötiin Ukonniemessä mämmi seinään kiinni"*.⁶⁵

Työntekijöille annettiin alusta asti paljon koulutusta itse hoitolaitoksessa, jossa siitä vastasivat lääkäri Ahto ja psykologi Matti Määttänen. Tähän oli pakko, sillä erikoistunutta työvoimaa ei ollut saatavilla. Henkilökunta oli velvoitettu itseopiskeluun ja kirjallisten huomioiden tekemiseen. Ukonniemeen tilattiin alan kirjallisuutta ja lehtiä henkilökunnan luettavaksi. Henkilökunta kokoontui 1-2 kertaa kuussa työaikansa ulkopuolella keskustelemaan työstä. Toiminnallisuutta pidettiin tärkeänä terapiamuotona: psykologi Määttänen kehitti varttuneempien poikien askarteluharrastusta ja ns. romuleikkikenttä-toimintaa. *"Valistusta"* eli laitoksen toiminnasta kertomista ja lastensuojelun edistämistä Ahto ja Määttänen harjoittivat vieraillemalla erinäisissä tilaisuuksissa – lähinnä MLL:n Keski-Suomen piirin tilaisuuksissa – sekä lehtikirjoittelulla.⁶⁶

Lasten hoitamisen tärkeänä osana pidettiin erilaisia askareita. Lasten työtoiminta koostui puutarhassa työskentelystä, kotieläinten hoitamisesta sekä keittiössä auttamisesta. Isot pojat huolehtivat vuoroviikoin keittiön puista. Kesällä uintia harrastettiin ahkerasti, sillä ranta oli sopivan matala lapsille. Saunassa käytiin kerran viikossa ja lisäksi keskiviikkoisin oli ammekylpy. Puutteena oli se, että vesi kaivosta oli ajoittain vähissä. Kesällä jotkut pojista kalastelivat innokkaasti. Vapaa-aikaa vietettiin erilaisissa ulkoleikeissä ja retkeilyissä. Majoja rakennettiin

62 Toimintakertomus 1955.

63 Ala-Haavisto 2000, s. 59.

64 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

65 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

66 Toimintakertomukset 1955-1957.

innokkaasti, monttuja kaivettiin ja sodittiin. Roolijako sotaleikeissä oli tarkkaan suunniteltu: herkuttelijapojaista tuli muonituspäällikkö ja poika, joka ei hallinnut käsiensä liikkeitä, sai ”passipoliisin” tehtävät. Vielä oli niitä, joiden ei katsottu olevan taisteluelpöisiä: he saivat esittää kaatuneita. Leikeissä kuvastui lasten käsitys omasta tilastaan. Tuon aikaisten näkemysten mukaan sotiminen salli lasten purkaa sisäisiä aggressioitaan. Erimielisyyksiä tämänkaltaisten leikkien sopivuudesta oli. Ne olivat vuonna 1948 johtaneet koomiseen tilanteeseen Metsäkummun hoitokodissa, kun sotaleluja oli yritetty piilottaa vierailta pasifistisen lääkintöhallituksen edustajan pyynnöstä. Sattumalta lelujen olemassaolo tuli kuitenkin esille, mistä oli seurannut vilkas keskustelu psykologian professori Kai von Fieandt ja sotaleikkejä paheksuneen lääkintöneuvoksen välillä.⁶⁷

Talvella järjestettiin nuotio- ja leikki-iltoja. Lapset kävivät myös kirkossa sekä erilaisissa juhlissa kaupungissa, isommat pojat myös uimahallissa. Eräät pojat viettivät kaksi viikkoa Partaharjun leirillä. Myös kirjastoa käytettiin. Piirtäminen ja askartelu kuuluivat aina päivittäiseen puuhailuun, samoin talon yhteisiin askareisiin osallistuminen. Työstä lapset saivat pientä taskurahaa, joka useimmiten käytettiin uimahallissa käynteihin. Osa rahoista meni rikottujen esineiden korvaamiseen tai toivottuun esineeseen säästämiseen. Radio oli alusta alkaen, mutta ensimmäinen televisio tuli alueelle vasta vuonna 1956, kun laitoksen talonmies osti sellaisen. Sitä ihmettä katsottiin joukolla. Lemmikkieläimiä hoitolaitokseen ei hankittu. Kissoista ei välitetty, koirien puolestaan ajateltiin hermostuvan liiaksi isossa lapsijoukossa. Talon kanat siirrettiin naapuritaloon, mutta kyntöihin hankitulla hevosella myös ratsastettiin.⁶⁸

Vuoden 1955 aikana poistuneista lapsista sijoitettiin omaan kotiin 11, yksityishoitoon kaksi, ottolapseksi ei yhtään, toiseen laitokseen ja muuhun hoitoon kolme, eli yhteensä 16. Näistä toipuvina tai parempina arvioitiin poistuneen 11 lapsen. Ilmeisesti juuri Ahto oli kuitenkin kirjannut vuosikertomukseen, ettei laitos vielä vastannut tavoitettaan eli psykiatrista hoitolaitosta. Muodollisestihan laitos oli erityislastenkoti. Tutkimusmahdollisuudet puuttuivat ja henkilökuntaa oli liian vähän. Ehdoton tarpeellisuus katsottiin kuitenkin tulleen todistetuksi. Lasten koteihin oli pidetty yhteyttä mikäli mahdollista jo hoidon aikana. Vanhemmat saivat ohjeita lapsen käsittelyyn ja ohjaukseen, jos lapsi siirrettiin laitoksesta kotiin. Isot lapset pitivät yhteyttä laitostettiin käynneillään – jotkut useinkin – sekä kirjeenvaihdon avulla. Myös opettajiin pidettiin yhteyttä.⁶⁹

Jatkohoito oli aluksi vaikea järjestää, koska vielä ei ollut käytettävissä omaa sosiaalityöntekijää. Apua saatiin kasvatusneuvolalta. Jatkohoito saattoi muodostua ongelmalliseksi siinä tapauksessa,

67 Vuosikertomus 1955; Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007; Arajärvi & Forsius 1996, s. 170.

68 Vuosikertomus 1955; Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007; Ala-Haavisto 2000, s. 59.

69 Toimintakertomus 1955.

että lapsia ei voitu lähettää takaisin kotiin. Tällöin oli mahdollisuuksien mukaan järjestettävä sopiva laitos- tai yksityishoito muualle. Tässäkin oli omat vaikeutensa: *"Parissa tapauksessa on hoidon kuitenkin katsottava menneen täysin hukkaan, koska lapselle ei laitoksesta pääsyn jälkeen ole ko. sosiaalilautakunnan puolelta yritettykään järjestää senlaatuista elämän olosuhteita kuin mitä laitoksen puolelta on ehdotettu."*⁷⁰ Jatkohoidon järjestäminen ja seuranta helpottuivat Eila Heiskasen tultua johtajattareksi vuonna 1956, sillä hänen toimeensa kuuluivat myös sosiaalihoitajan tehtävät. Hän piti yhteyttä lasten koteihin, kaukaisemmille paikkakunnille, kasvatusneuvoloihin, sosiaaliviranomaisiin ja mielenterveystoimistoihin.⁷¹ Useasta kohteliaasti muotoillusta kirjeestä käy ilmi, että lapsen huoltajien tai sukulaisten vierailuja laitokseen ei toivottu hoidon alkuvaiheessa. Laitos ilmoitti sitten myöhemmin, kun vierailut olisivat sopivia.⁷² Menettely katsottiin välttämättömäksi hoitotulosten turvaamisessa, koska lapsen lähtöympäristön mahdollisesti haitallinen vaikutus pyrittiin eliminoimaan.

Taantuma

Jo pian Ukonniemen perustamisen jälkeen kävi ilmi, että toiminta senhetkiselällä organisaatiolla oli raskasta. Maksusitoumuksia kunnilta oli hankalaa saada, ja Ahto joutui niitä saadakseen tekemään ylimääräistä, hänelle kuulumatonta työtä. Lapsia otettiin myös kesken hoidon pois. Ahto ehdottikin vuonna 1957, että tulisi harkita kasvatusneuvolan ja Ukonniemen yhteistä kuntainliittoa, johon kytkettäisiin lisäksi ainakin osittain vajaaliikkeisten aivovauriolasten huoltokysymykset. Kannatusyhdistyksen hallitus päättikin tutkia asiaa koko laajuudessaan, varsinkin kun Keski-Suomen läänikysymys oli toteuttamisvaiheessa. Maakuntaliiton psykiatriselle osastolle lähetettiin lisäksi aloitekirjelmä.⁷³

Suunnitelmissa oli myös toisen hoitolaitoksen perustaminen Jyväskylään. MLL:n Keski-Suomen piirin keräys *"Turvaa lapsen tie"* tuotti varoja Ukonniemelle, ja mahdollinen ylijäämä oli suunniteltu käytettäväksi *"mahdollisesti Jyväskylään perustettavaa uutta hoitolaitosta varten"*, tiesi *Keskisuomalainen* tammikuussa 1958 kertoa. Niilo Mäki ja Aito Ahto kertoivat lehdelle Keski-Suomessa tarvittavan 45 lastenpsykiatrista paikkaa. Koko Suomessa tarve olisi 1000 paikkaa, mutta niitä oli vain 30. Kaikkiaan he arvioivat noin kymmenen prosentin kaikista lapsista tarvitsevan ainakin kerran elämässään psykologin apua. Keski-Suomessa ilmeni vuosittain 400-450 tapausta, joille hoitolaitos olisi välttämätön. Ukonniemessä vuonna 1958 vieraillut Suomen Lastenlääkäriyhdistyksen syyskokous keskusteli lastenpsykiatrisen sairaalan tarpeesta. Tarve oli siis

70 Toimintakertomus 1955.

71 Ala-Haavisto 2000, s.61.

72 Esim. Lähetetyt kirjeet 1959, 3.7.1959.

73 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.11.1957.

yleisessä tiedossa ja siihen osaltaan vastasi Helsinkiin Lastenlinnan sairaalaan avattu 16-paikkainen lastenpsykiatrinen osasto.⁷⁴

Vuoden 1959 aikana tilanne Ukonniemessä kehittyi huonompaan suuntaan. Hoitolaitoksen talous oli epävakaainen ja ylilääkäri Ahto joutui hallituksen puheenjohtaja Ahvenaisen mielestä uhraamaan aikaansa kohtuuttoman paljon. Laitoksen johtokunta puolestaan piti talouden turvaamisen lisäksi välttämättömänä, että henkilökunta saisi samat edut työstään kuin valtion vastaavissa viroissa. Kannatusyhdistyksen hallitus joutui pohtimaan myös sitä tietoa, että epätoivoisen tilanteen vuoksi Ahto ja johtajatar Heiskanen olisivat siirtymässä toisaalle töihin. Aina toimelias ja idearikas Ahto totesi kuitenkin olevansa edelleen käytettävissä, jos tilanne muuttuisi, minkä varalle hänellä olikin suunnitelmia.⁷⁵

Ahto otti kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksessa 25.3.1959 esille kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäisessä toimintaa supistettaisiin siten, että 2-4 kuntaa ottaisi vastatakseen taloudesta tai jatkettaisiin nykyisessä laajuudessa mahdollisesti perustettavan A-mielisairaalan kuntainliiton ensimmäisenä työpisteenä.⁷⁶ Kansanedustaja, kannatusyhdistyksen jäsen Arvo Ahonen esitteli jo suunnitelman kuntainliiton perustamiseksi. Niilo Mäki kertoi, että myös kasvatusopillisella korkeakoululla oli kiinnostusta lastenpsykiatrisen sairaalan perustamiseen. A-kuntainliitto olisi pitkällä tähtäyksellä toiminnan ydin, eikä sen perustamisessa tulisi odottaa Keski-Suomen läänin perustamista. Mäki joutui kuitenkin toteamaan, että Ukonniemellä näytti olevan edessään taantumiskausi. V. A. Niininen oli sitä mieltä, ettei toimintaa tulisi supistaa, vaan A-kuntainliitto olisi perustettava heti. Hän katsoi, että Jyväskylän kaupungilla oli selvä velvollisuus asiassa. Kokous päätti esittää Keski-Suomen maakuntaliitolle, että Jyväskylän kaupunki kutsuisi koolle A-kuntainliittoa perustavan kokouksen.⁷⁷

Kuntainliitto näytti etenevän. Suunnitelmien mukaan ensimmäisiksi työpisteiksi tulisivat kasvatusneuvola, EEG-tutkimuslaitos ja Ukonniemi. Lukuisat kunnat olivat Ahdon mukaan osoittaneet kiinnostuksensa. Niininen piti luonnollisena ja todennäköisenä, että Jyväskylän kaupunkikin tulisi mukaan, mihin käsitykseen hän oli tullut keskusteltuaan kaupunginvaltuuston jäsenten kanssa.⁷⁸ Helmikuun alussa 1960 tilanne oli edennyt siihen, että Suolahden kauppalan tehtäväksi tuli kutsua koolle perustava kokous. Se oli määrä pitää 10. lokakuuta samana vuonna.⁷⁹

74 "Lasten psykiatrinen huolto on kehittämistä kaipaava työala", Keskisuomalainen, 19.1.1958; "Lastenpsykiatrisen sairaalan välttämättömyys todettiin lastenlääkärien kokouksessa". Keskisuomalainen 8.9.1958. Leikekokoelma.

75 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.3.1959.

76 Mielisairaalat oli vuoden 1953 mielisairaslaissa jaettu valtionavun saamista varten A- ja B-mielisairaaloihin. Vastuu mielisairaanhoidon järjestämisestä siirtyi kunnille. Eskola 1983, s. 210-211.

77 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.3.1959.

78 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 27.5.1959.

79 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 21.2.1960.

Tällä välin kehitys Ukonniemessä kulki entistä huolestuttavampaan suuntaan. Hoitolaitoksen johtokunta oli todennut rakennusten olevan sellaisessa kunnossa, että laitoksen toimintaa niissä ei voitaisi jatkaa ilman perusteellista korjausta. Paloturvallisuus arvelutti, varsinkin kun lasten huoneet olivat yläkerrassa. Vettäkin tuli, jos tuli, sieltä mistä sitä ei pitänyt tulla, muistelee Eila Heiskanen viitaten vuotavaan kattoon ja kaivo-ongelmiin. Koska vuokranantaja MLL:n Keski-Suomen piiri ei ollut kyennyt korjaamaan rakennuksia, johtokunta ehdotti, että vuokrasopimus irtisanottaisiin vuoden lopussa ja, mikäli sopivaa kiinteistöä ei löytyisi, hoitolaitoksen toiminta keskeytettäisiin.⁸⁰

Valoa tunnelin päässä

Hoitolaitoksen toiminnan lopettamiselle oli onneksi vaihtoehtoja: johtokunta halusi tiedustella Jyväskylän kaupungin kantaa Haukkalan tilan vuokraamiseen. Kaupunginjohtaja Veli Järvisen mukaan hanke saattoi tulla kyseeseen, jos se menisi kaupunginhallituksessa läpi. Hallitus päätyi lopulta neljään vaihtoehtoon. Ensimmäisessä vaihtoehdossa Ukonniemi olisi korjautettava, mistä pyydetäisiin arvio ja asemakaavaselostus. Toinen vaihtoehto oli se, että Haukkala tai jokin muu kiinteistö olisi hankittava. Kolmanneksi A-mielisairaalan kuntainliiton perustavalle kokoukselle 12.10.1960 Suolahdessa annettaisiin kaikki mahdollinen tuki. Viimeisenä vaihtoehtona Ukonniemen hoitolaitoksen toiminta keskeytettäisiin vuoden vaihteessa.⁸¹

Kannatusyhdistyksen hallitus kokoontui seuraavan kerran 13. lokakuuta 1960. Suolahdessa oli hyväksytty periaatteessa suunnitelma vajaamielislaitoksen, psykiatrisen hoitolaitoksen ja A-mielisairaalan rakentamisesta Keski-Suomen lääniin sekä asetettu toimikunta selvittämään asiaa. Ahto kertoi, että Jyväskylän maalaiskunta oli halukas luovuttamaan noin 30 hehtaarin suuruisen alueen mahdollisesti rakennettavaa lastenpsykiatrista sairaalaa varten. Alue sijaitisi uuden valtatie 4 varrelta n. 8 kilometrin päässä Jyväskylästä pohjoiseen. Koska Ukonniemi ei kelvannut senhetkisessä kunnossaan eikä laitosta kannattaisi korjata, koska sitä ei voisi laajentaa, Ahto ehdotti toiminnan keskeyttämistä siihen saakka kunnes uusi saataisiin rakennetuksi.⁸² ”*Laajan keskustelun tuloksena*” päätettiin, että hallitus tutustuisi sekä maalaiskunnan tarjoamaan maa-alaan että kaupungin omistamaan Haukkalan tilaan. Kannatusyhdistys pyrki kaikin tavoin työskentelemään lastenpsykiatrisen sairaalan aikaansaamiseksi ja toimisi siihen saakka kunnes muodostettava kuntayhtymä olisi valmis ottamaan toiminnan jatkamisen hoidettavakseen.⁸³

80 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 29.9.1960; Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

81 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 29.9.1960.

82 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 13.10.1960.

83 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 13.10.1960.

Uudet tilat, uusi paikka hoitolaitokselle

Kannatusyhdistys valitsi muuton Haukkalaan. Kaupunginvaltuusto hyväksyi selvin äänin 12.12.1960 Haukkalan tilan ja sen lisäksi noin 5 hehtaarin suuruisen maa-alueen luovuttamisen 10 vuoden ajaksi. Myöhemmin lahjoitus laajeni 30 hehtaaria käsittäväksi. Lisäksi saatiin 1 miljoonaa markkaa rakennusavustusta. Keskeisessä asemassa oli silloinen kaupunginjohtaja Veli Järvinen, jonka luona kannatusyhdistyksen hallitus kävi vierailulla.⁸⁴ Tieto muutosta otettiin hoitolaitoksessa huojentuneina vastaan.⁸⁵ Toimintakertomukseen kirjattiin, että vuosi 1960 kaikella todennäköisyydellä merkitsisi, ettei laitoksen toiminta olisi enää yksinomaan riippuvainen yksityisen yhdistyksen päätöksistä, vaan että yhteiskunta oli tullut mukaan toimintaan taaten sen jatkuvuuden.⁸⁶

Arkkitehti Erkki Kantonen palkattiin suunnittelemaan Haukkalan piirustukset. Haukkalan alueelle oli Ahdon aloitteesta suunniteltu rakennettavaksi osastoryhmä, johon kuuluisi poliklinikka sekä tutkimus- ja sairausosasto tutkimus- ja hoitotiloineen sekä lisäksi koulun käsittävä suurempi osasto vajaaliikkeisiä aivovauriolapsia varten, vajaamielisten lasten tutkimusosasto, kaatumatautisten lasten tutkimus- ja hoito-osasto, osastot neuroottisille, aistiviallisille ja puhehäiriöisille lapsille. Tarkoitus oli, että laitos liitettäisiin perustettavaan A-mielisairaalaan.⁸⁷ Kuntayhtymän muodostaminen ei onnistunut, joten hoitolaitos jatkoi yksityisenä. Ahdon mielessä väikkyi selvästi suunnitelma laajasta hoitokeskittymästä. Sen kokonaispinta-alaksi oli kaavailtu 30-35 hehtaaria. Hoito-osastojen lisäksi Haukkalaan tulisi asunnot lääkäreille, psykologeille, hoito- ja taloushenkilökunnalle sekä yhteinen lämpökeskus. Kannatusyhdistys päätti, että hoitokeskuksen ensimmäinen vaihe olisi lastenpsykiatrinen hoito-osasto sekä hoitohenkilökunnan asunnot. Kustannusten arvioitiin olevan 6 250 000 markkaa sekä lisäksi asuntoihin 15 000 000 markkaa (yht. 410 000). Lainoituksiin saatiin Jyväskylän kaupungin takaus.⁸⁸ Tiedot suunnitelmien etenemisestä saivat hyvälle mielelle: Eila Heiskanen kirjoitti eräässä kirjeessä, että *"toiminta alkaa jo lopultakin tuntua valoisammalta"*.⁸⁹

Kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksessa 25.4.1961 Ahto selvitti Haukkalan alueen kokonaissuunnitelman liittyvän Keski-Suomen vajaamielishuollon ja psykiatriset hoitolaitokset käsittävään ohjelmaan. Lasten neuro-psykiatrinen osastoryhmä kuuluisi A-mielisairaalan alaisuuteen. Sairaalan kustannukset olisivat n. 400 miljoonaa markkaa (7 737 000), josta valtio maksaisi puolet. Kunnat voisivat liittyä yhden tai useamman osastoryhmän puitteissa. Koska

84 Toimintakertomus 1960.

85 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

86 Toimintakertomus 1960.

87 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 11.1.1961.

88 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 23.1.1961.

89 Lähetetyt kirjeet 1961, 4.4.1961.

lääkintöhallitusta vaikutti olevan vaikeaa saada asian taakse, täytyi jatkaa muiden suunnitelmien kehittämistä. Niilo Mäki kertoi, että sosiaaliministeriön mielestä tutkimuskeskukset olivat vajaamielishuollon tärkein kehittämiskohta. Suomi tultaisiin ilmeisesti jakamaan kolmeen lohkoon, joista Keski-Suomi olisi yksi. VA-lapsille (pakkoneuroottisille) tarvittaisiin kolme hoitokeskusta, joista yksi, 30-paikkainen lastentarhaosaston käsittävä internaattilaitos rakennettaisiin Jyväskylään. Veikko Tuominen huomautti, että Ukonniemi oli ollut aina sosiaaliministeriön alainen, eikä ollut missään vaiheessa ollut tekemisissä lääkintöhallituksen kanssa. Lääkintöhallituksen kanta voitaisiin ottaa huomioon vasta laajemmassa suunnitelmassa. Lauri Väisänen jatkoi tähän, ettei lääkintöhallituksen kantaa kannattaisi odottaa, vaan olisi otettava riski ja aloitettava käytännön toiminta. Näin myös tehtiin. Päätettiin toimintajärjestys, jossa seuraavat toimenpiteet olisivat henkilökunnan asunto, rakennuslupa-anomukset, urakkatarjoukset, tien kunnostaminen, vesi ja viemäröinti sekä takausanomukset. Myös piirustukset kellariin tulevasta saunasta tilattiin.⁹⁰

90 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.4.1961.

Lastenpsykiatriaa yksityisessä Haukkalan hoitolaitoksessa v. 1962-1983

Haukkalan tilan muodonmuutos

Haukkalassa, apteekkari Molanderin entisellä puutarhatilalla, sijaitsi entuudestaan isohko vanha kaunis hirsirakennus. Luonnonkauniilla paikalla Tuomiojärven rannalla oli toiminut Jyväskylän kaupungin maatilatalouden keskus.⁹¹ Päärakennuksen vieressä oli myös sikala, jonka käytön kaupunki lakkautti 1961. Hirsinen päärakennus oli alun perin tarkoitus kunnostaa potilaita varten, mutta sosiaaliministeriön lausunto korjauspiirustuksista edellytti mittavia muutoksia uusien paloturvallisuusmääräysten vuoksi. Lopulta kannatusyhdistyksessä päätettiin, että olisi rakennettava kokonaan uusi potilasrakennus. Entiseen päärakennukseen tulisi henkilökunnan asuntoja ja keittiö. Kellariin rakennettaisiin sauna, mikäli mahdollista. Rahoitus järjestettäisiin Jyväskylän kaupungin takaamin lainoin, joita arveltiin tarvittavan yhteensä 28 milj. markkaa (541 600). Kaupunki tuli lainatakausten lisäksi muutenkin vastaan, kun se ilmoitti kustantavansa uuden potilasrakennuksen luonnospiirustukset.⁹² Lainat suunniteltiin kuolettavaksi 30 vuoden aikataululla. Uusi kustannusarvio oli yhteensä 31 miljoonaa markkaa. Takauspyyntöä nostettiin vastaavasti 30 miljoonaan markkaan.⁹³

Kesällä 1961 kannatusyhdistyksen hallitus kokoontui usein. Rakennustyöt haluttiin aloittaa mahdollisimman pian, joten yritettiin kiirehtiä piirustusten hyväksymistä.⁹⁴ Rakentamista ei päästy aloittamaan suunnitelmien mukaisesti, koska urakkatarjouksissa oli suuri ero arvion ja kannatusyhdistykselle lähetetyn laskelman välillä. Uudelleen pyydytyissä tarjouksissakin oli puutteita. Näin Ukonniemen vuokrasopimusta jouduttiin jatkamaan 1.7.1962 saakka, sillä Haukkalassa rakentamisen arveltiin siirtyvän kevättalvelle 1962. Ukonniemen keittiö täytyi myös korjata, koska havaittu kylmyys johtui lahoavasta seinästä. Rahoitustilannetta yritettiin parantaa: sosiaaliministeriölle ja yhteisvastuukeräykselle lähetettiin avustushakemukset.⁹⁵ Lopulta Haukkalan rakennukset urakoi Säteri, sähköt Sähköliike Are ja LVI-työt Vesijohtoliike Huber Oy.⁹⁶

Uusista suunnitelmista pidettiin tiedotustilaisuus lehdistölle ja eri alojen edustajille välittömästi kannatusyhdistyksen vuosikokouksen jälkeen 26.9.1961. Peruskiven muuraustilaisuuteen 25.10.1961 kutsuttiin vieraita sosiaaliministeriöstä, läänin maaherra, Jyväskylän kaupungin ja

91 Ala-Haavisto 2000, s. 60.

92 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 18.5.1961.

93 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 22.6.1961.

94 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.6.1961.

95 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.6.1961.

96 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 30.8. ja 9.9.1961.

maalaiskunnan johtoa, urakoitsijat, rahoittajat ja lehdistö.⁹⁷ Syksyllä 1961 tuli vielä tieto, että sosiaaliministeriö oli vahvistanut piirustukset henkilökunnan asuinrakennuksesta ja antanut kustannusavustusta 2,6 miljoonaa markkaa.⁹⁸ Suunnitelmien mukaisesti heti vuoden 1962 alussa ryhdyttiin anomaan perustamislupaa n. 30-paikkaista vajaamielisten huolto- ja tutkimuslaitosta varten. Haukkalaan tulevasta hoitokeskittymästä kiinnostui *Pelastakaa Lapset* ry, joka tiedusteli, voisiko Haukkalaan perustaa adoptiotoimintaa varten tarvittavan lastenkodin. Haukkalan henkilökunnan asuinrakennus valmistui ja vastaanottotarkistus voitiin pitää 7.3.1962.⁹⁹ Uutta rakennusta oli käyty katsomassa ja ihmettelemässä jo rakennusvaiheessa. Eräs hoitolaitoksen pojista oli tokaissut vekkulimaisesti: ”tällä tulee kerralla köyhäksi”, viitaten suuriin ja Ukonniemeen verrattuna rikkoutuessaan kalliisiin ikkunaruuuihin.¹⁰⁰

Muutto Ukonniemestä Haukkalaan tapahtui pikkuhiljaa. Tavarat, osa henkilökunnasta ja lapset tulivat autoilla. Jotkut isot pojat soutivat Palokkajärveä pitkin Löylysilan alitse Tuomiojärvelle ja sen yli uuteen omaan rantaan. Hoitolaitoksen luonne huomioon ottaen oli tärkeä rauhoittaa Haukkalan alue, mistä syystä hankittiin asiattoman liikkumisen ja oleilun kieltotaulut. Vielä anottiin lupa kellarin rakentamiseksi sekä järjestettiin viemäri-vesien puhdistus. Hoitolaitoksen vihkiäiset pidettiin 16. kesäkuuta 1962.¹⁰¹ Tässä vaiheessa vajaamielisten lasten tutkimuslaitoksen suunnittelu oli edennyt siihen vaiheeseen, että hallitus päätti ehdottaa sen perustamista koolle kutsuttavalle ylimääräiselle vuosikokoukselle. Ahto ja arkkitehti Kantonen tekisivät perustamissuunnitelmat ja luonnospiirustukset.¹⁰² Lokakuussa kannatusyhdistykselle tarjottiin kahta hoitopaikkaa Haukkalaan suunnitellusta tarkkailukodista, jonka takana oli *Keski-Suomen Tarkkailukodin Kannatusyhdistys* ry. Paikat varattiin. Itse hoitolaitoksen toimistotöiden katsottiin lisääntyneen sen verran, että johtokunta ehdotti sopimuspalkkaisen toimistonhoitaja-harjoittelijan palkkaamista, mikä tehtiinkin. Eila Heiskanen puolestaan sai myös sosiaalihoitajan tehtäviä, joita hän oli hoitanut ennenkin. Päätettiin anoa, että MLL:n Keski-Suomen piiri maksaisi kannatusyhdistykselle vuosina 1954 ja 1956 nostamansa valtionavut, sillä kulut olivat kannatusyhdistyksen, ei MLL:n.¹⁰³

Vuoden 1962 lopussa Veikko Tuominen erosi kannatusyhdistyksen sihteerin ja taloudenhoitajan tehtävistään. Uudeksi sihteeriksi tuli hoitolaitoksen johtajatar Eila Heiskanen. Talouden hoito jaettiin siten, että hän sai nimenkirjoitusoikeuden ja Veikko Tolamo tarkisti kerran kuukaudessa

97 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.9.1961 ja 14.10.1961.

98 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 18.11.1961.

99 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 17 ja 25.1. sekä 23. ja 27.2.1962.

100 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

101 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 14.5.1962; Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

102 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.5.1962.

103 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 23.10.1962.

tilitapahtumat. *Ukonniemi* -nimi päätettiin muuttaa Haukkalaksi.¹⁰⁴ Hoitopaikkaluku vahvistettiin 16:ksi. Kaksi uutta sosiaalikasvattajan tointa julistettiin avoimeksi. Vuonna 1963 keskusteltiin myös alustavasti uudesta rakennuksesta, joka suunniteltiin liitettäväksi siipirakennuksena tulevaan päärakennukseen ja vuokrattavaksi kasvatusneuvolan hallitukselle. Koko hoitolaitoksen kannalta keskeiset puuhamiehet viettivät merkkipäiviään valoisilta näyttävissä merkeissä: Aito Ahto täytti 50 vuotta ja Niilo Mäki 60 vuotta.¹⁰⁵

Huhtikuun 24. päivänä 1964 saapui päätös *"Haukkalan lasten neuro-psykiatrisen hoitolaitoksen"*, kuten laitoksen virallinen nimi nyt kuului, uuden ohjesäännön hyväksymisestä. Ohjesäännössä sanottiin, että hoitolaitoksen psykiatrisen osaston tarkoituksena oli *"vastaanottaa tarkkailua ja hoitoa varten lähinnä älyltään normaaleja, kehityksessään häiriytyneitä 4-15 vuoden ikäisiä lapsia ensisijaisesti Keski-Suomen läänin alueelta"*. Hoito muodostui kasvatuksesta, erityiskasvatuksesta, psykoterapiasta, lääketerapiasta ja saatujen hoitotulosten turvaamiseksi myöskin sosioterapiasta. Hoidon salliessa oli lapsille varattava tilaisuus koulunkäyntiin. Johtokuntaan kuului viisi henkeä ja sen tehtävänä oli aiemman käytännön mukaisesti seurata laitoksen toimintaa, ehdottaa vahvistettavaksi hoitomaksut, ottaa ja erottaa henkilökunta¹⁰⁶, tehdä kannatusyhdistykselle esityksiä, laatia talousarvio ja antaa kannatusyhdistyksen hallitukselle vuosi- ja tilikertomus vuosittain.¹⁰⁷

Uuden hoitolaitoksen suuri keskushalli oli lasten leikki- ja askartelupaikka. Sieltä oli kulku potilashuoneisiin. Rauhoittavaa tunnelmaa oli haettu terapeutisella värien valinnalla: seinät, katot ja lattiat sekä huonekalut oli alun perinkin maalattu keltaisiksi. Punaista väriä ei sen sijaan käytetty lainkaan, koska sen ajateltiin vaikuttavan ärsyttävästi.¹⁰⁸ Vastavalmistunut laitos kiinnosti sekä kotimaisia että ulkomaisia vieraita. Laitokseen kävi tutustumassa vieraita Yhdysvalloista, Kreikasta, Norjasta ja Ruotsista. Suomesta vierailut tekivät mm. rikosoikeuden professori Inkeri Anttila, lastensuojelun tarkastaja sekä sosiaaliministeri. Hoitopaikkoja oli 16, mutta jatkuvasti oli hoidettu 19-20 lasta. Eila Heiskanen kuvasikin potilasruuhkaa eräässä kirjeessään yksinkertaisesti *"valtavaksi"*.¹⁰⁹ Lähes 40 % potilaista tuli läänin ulkopuolelta, mikä hoitolaitoksen mielestä oli osoitus siitä, että yhä laajemmat piirit Suomessa käsittivät myös lasten oikeuden hermostollisten sairauksien hoitoon.¹¹⁰ Henkilökunnan ja lasten sopeutuminen hohtavan uusiin tiloihin tapahtui varovaisesti. Pienikin naarmu uusissa pinnoissa näkyi selvästi, kun Ukonniemessä niitä ei ollut enää

104 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 12.12.1962.

105 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 23.1.1963, 27.3.1963 ja 18.10.1963.

106 Poislukien kannatusyhdistyksen hallituksen vastuulla olevat laitoksen esimies, psykologi, johtajatar ja sosiaalijohtaja.

107 Saapuneet kirjeet 1964, Sosiaaliministeriöstä 22.4.1964. Kd 169/64.

108 Ala-Haavisto 2000, s. 61.

109 Lähetetyt kirjeet 1962, 21.5.1962.

110 Toimintakertomus 1962.

vuosiin erotettu. Pellot pantiin kasvamaan perunaa, lanttua ja porkkanaa. Myös mansikan taimia istutettiin.¹¹¹ Veden saanti osoittautui vaikeaksi, koska hoitolaitoksen pumppuhuoneesta Tuomiojärveen vedetty, jään päällä oleva muovijohto jäättyi talvella. Vuoden 1963 alussa hoitolaitos otti yhteyttä kaupungin rakennustoimistoon, jotta saataisiin pysyvä vesijohto.¹¹²

Hoitolaitoksen laajeneminen

Suunnitelmat

Kannatusyhdistyksen hallitus ryhtyi suunnittelemaan laitoksen laajentamista vuonna 1964, jolloin Aito Ahto lähetti suunniteltua toista sairaansijaosastoa koskevan kirjelmän kuntainliiton liittohallitukselle. Tarkoitus oli vuokrata tai myydä se kuntainliitolle. Perusteena ajatukselle oli erikoispaikkatarvekomitean mietintö, jossa arvioitiin, että lastenpsykiatriset osastot tulisi perustaa Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Tampereen ja Vaasan keskussairaaloihin.¹¹³ Kirjelmässä esitettiin arvio lastenpsykiatrisen hoidon tarpeessa olevien lasten määrästä tulevana vuosina. Kannatusyhdistys oli laskenut, että kasvatusneuvolan henkilökunnan määrä pitäisi kaksinkertaistaa, jos Keski-Suomen läänin loputkin kunnat tulisivat sen työn piiriin. Potilasmäärä nousisi tällöin silloisesta 450 arviolta 800 lapseen. Kannatusyhdistyksen käsityksen mukaan lisäksi noin 150-200 lasta jäi vuosittain tutkimusta vaille, koska kasvatusneuvolassa oli liian vähän henkilökuntaa. Haukkalaan suunniteltu toinen 14-paikkainen vuodeosasto sekä piirustusten osalta valmis poliklinikka merkitsisivät rakennettuina erikoispaikkatarvekomitean ohjelman toteuttamista. Tavoite oli lastenpsykiatrisen työn saaminen kiinteälle pohjalle.¹¹⁴ Kuukauden kuluttua siirtymistä kuntainliiton alaisuuteen käsiteltiin uudelleen. Arkkitehti Kantonen esitteli piirustuksia ja Ahto rahoituksen järjestämistä.¹¹⁵ Jyväskylän kaupunkia lähestyttiin jälleen lainantakaustarkoituksessa. Rakennuskustannukset tulivat olemaan yhteensä 520 000 markkaa (834 434), ja lisäksi tutkimus- ja hoitovälineisiin menisi vielä 40 000 markkaa. Vuoden 1964 lopussa hyväksyttiin poliklinikan piirustukset ja tilattiin lopulliset rakennuspiirustukset.¹¹⁶

Haukkalan alueelle suunniteltua 400 m²:n suuruista poliklinikkarakennusta tarjottiin vuonna 1964 kasvatusneuvolalle vuokrattavaksi. Kasvatusneuvolan osalta tilanne oli se, että Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu oli irtisanonut sen vuokrasopimuksen. Toiminnan jatko näytti siten mahdottomalta. Haukkalan kannatusyhdistys tarjosi virallisesti 250 m²:tä vuokralle. Tilat sisälsivät

111 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

112 Lähetetyt kirjeet 1963, Jyväskylän kaupungin rakennustoimistolle 12.2.1963.

113 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 13.3.1964.

114 Lähetetyt kirjeet 1964, Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton liittohallitukselle, päiväämätön.

115 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 16.4.1964.

116 Lähetetyt kirjeet 1964, Jyväskylän kaupunginvaltuustolle 14.5.1964; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.12.1964.

odotushuoneet, säilytystiloja, lääkärinhuoneen, kirjaston, kokoushuoneen, psykologin, psykologiharjoittelijan sekä kahden sosiaalityöntekijän tilat, kuten myös toimisto- ja käytävätilaa.¹¹⁷ Asian edistämiseksi kasvatusneuvola muistutti kunnanvaltuustoa siitä, miksi se ei voinut vuokrata tiloja jostakin kerrostalosta: EEG-laitteiden siirtäminen kerrostaloon olisi vaatinut täydellisen ääni-, valo- ja sähköeristuksen, mikä oli lähes mahdotonta toteuttaa tai ainakin erittäin kallista. Ilman laitteita potilaat taas pitäisi lähettää Helsinkiin asti tutkittavaksi.¹¹⁸

Vuoden 1965 lopulla juhlittiin vastaanotto- ja tutkimuskeskuksen luovutustilaisuutta. Kustannuksiksi muodostui lopulta 276 763,25 mk (424 140). Samassa kokouksessa oli esillä jo II-rakennusvaihe. Koska rakennusoikeutta oli 320 neliömetriin asti, Jyväskylän kasvatusopilliselta korkeakoululta päätettiin kysyä kiinnostusta tilojen vuokraamiseen. *Keski-Suomen Tarkkailukodin kannatusyhdistys* ry pyysi samoihin aikoihin kirjallista sopimusta rakennushankkeestaan Haukkalan alueella. Tästä asiasta Haukkalan kannatusyhdistys päätti pyytää vielä jatkoneuvotteluja.¹¹⁹ Tarkkailukotihanke ei lopulta toteutunut. Kasvatusneuvola pääsi kuitenkin siirtymään vuonna 1965 Haukkalaan. Lisäksi Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu vuokrasi tiloja psykologian harjoittelijoita ja heidän ohjaajiansa varten.¹²⁰ Kasvatusneuvolan EEG-laboratorio lahjoitettiin Haukkalan kannatusyhdistykselle, ja liitettiin sen tileihin 1.1.1965 alkaen. Avaamislupa EEG-tutkimuslaitokselle saatiin 19.12.1966.¹²¹

Esille tuli psykiatrisen osaston rakentaminen. Potilaspaikkojen vähäisyys oli pääsyynä tähän hankkeeseen. Suunnitelmiin kuului myös 150 m²:n suuruinen henkilökunnan rakennus. Keski-Suomen keskussairaalan lääkäri Pekka Louhivuori esitteli foniatriksen osaston tarvetta ja rakentamista Haukkalaan, jo tulossa olevan kuurojen- ja huonokuuloisten koulun lisäksi. Ahto ryhtyi tutustumaan tähän hankkeeseen.¹²² Vuoden lopussa hän esitteli ”*ehdotelman Lasten neuropsykiatrisen osastoryhmän perustamiseksi KSKS:n yhteyteen*”. Ahdon suunnitelmissa oli kokonainen ”*lasten neuropsykiatrisen alue*”, johon olisivat sijoitettuina poliklinikka sekä kahdesta kolmeen osastoa luonnehäiriöisille ja poikkeavasti käyttäytyville. Omia osastoja oli suunnitteilla myös mielisairaille, aistiviallisille, neurologisesti sairaille, vajaamielisille sekä vajaaliikkeisille potilaille. Ahto huomioi vielä, että psykosomaattisia potilaita hoidettiin jo Kinkomaalla. Hoitomahdollisuudet paranisivat, mikäli siellä oleva foniatrinen osasto siirrettäisiin Haukkalaan. Henkilökuntaa uusiin osastoihin olisi tarvittu runsaasti: vähintään viisi lastenpsykiatria ja

117 Lähetetyt kirjeet 1964, Keski-Suomen kasvatusneuvolan hallitukselle 8.6.1964.

118 Lähetetyt kirjeet 1964, Kunnanvaltuustolle 16.6.1964. (Huom. Kasvatusneuvolan hallituksen lähettämä)

119 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.12.65.

120 Toimintakertomus 1965.

121 Lähetetyt kirjeet 1966, Lääkintöhallitukselle 2.11.1966; Saapuneet kirjeet 1966, Lääkintöhallitukselta 2.12.1966. Kd 633/66.

122 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 10.3.1966.

lastenneurologi oli mainittu. Ahto näkikin ongelmana hoitohenkilökunnan ”täysin riittämättömän” saatavuuden Suomessa.¹²³

Vuoden 1967 alussa kannatusyhdistyksen hallitus hyväksyi Ahdon rakennussuunnitelman ja tärkeysjärjestyksen. Rakennusjärjestyksen loppuun lisättiin, ettei se saisi sulkea pois kehityksen mukanaan tuomia muutosvaatimuksia. Ensimmäisenä vuorossa olisi toinen käytöshäiriölasten osasto jo samana vuonna. Perusteena tärkeydelle oli ”huutava” tarve ja 50 lapsen jono. Rahoitusmahdollisuudet näyttivät olevan kunnossa. Toinen kohde olisi vuoden 1968 aikana rakennettava foniatriinen osasto, jonka pääpiirustuksia oli aloitettu laatia vuoden 1966 aikana. Perusteena rakentamiselle oli kuurojen ja vaikeasti heikkokuuloisten koulun rakentaminen Jyväskylään ja keskussairaalan foniatriksen osaston ruuhkainen tilanne. Vajaaliikkeisille rakennettaisiin tutkimus-, hoito-, kuntoutus- ja kouluosasto vuonna 1969 ja tutkimusosasto vuonna 1970. Etenkin koulutilat alkoivat olla jo kiireellisiä, koska kouluikäisiä lapsia olisi käytöshäiriölasten toisen osaston perustamisen jälkeen noin 20. Lähiseudun koulujen käyttäminen olisi vaikeaa, koska useat niistä suhtautuivat kielteisesti Haukkalan laitoksen lapsiin; osa lapsistahan tuli Haukkalaan juuri koulunkäyntiepäonnistumisten vuoksi. Vajaamielisten tutkimusosasto rakennettaisiin vuonna 1970, epileptikkojen ja neurologisesti sairaiden osasto vuonna 1971 sekä sokeiden lasten ja psykoottisten lasten osasto 1972. Lisäksi tulisivat vielä talouskeskuksen uusinta, henkilökunnan asuinrakennukset ja jo olemassa olevan poliklinikkarakennuksen täydentäminen. Merkittävimmältä tukijalta RAY:ltä pyydettiin - ”meidä varmaan objektiivisempaa” - käsitystä suunnitelmiin.¹²⁴

Laajentumissuunnitelmien keskellä hoitolaitos ja kannatusyhdistys kokivat merkittävän takaiskun. Vuoden 1967 alkupuolella Aito Ahdon terveys heikkeni niin, että hänen oli lopulta annettava sairaslomaa ensin välille 19.4.-15.7. ja sitten lopulta marraskuulle asti. Kävi selville myös, ettei Ahto voisi enää jatkaa tehtäviään. Kesäkuun kokouksessa kannatusyhdistyksen hallitus sai käsiteltäväkseen Ahdon eroanomuksen, jossa tämä viittasi ”jo ilmeisesti pysyvästi heikentyneeseen” terveydentilaansa. Jo tässä vaiheessa keskusteltiin muutokuvan maalauttamisesta tästä keskeisestä vaikuttajahahmosta hoitolaitoksen historiassa. Tuolloinen v.t. apulaisprofessori, nykyinen kannatusyhdistyksen puheenjohtaja Isto Ruoppila sai kutsun hallitukseen Ahdon tilalle.¹²⁵ Uuden lääkärin saaminen hoitolaitokseen osoittautui vaikeaksi. Lopulta Ahdon tehtävät hoitolaitoksessa loppuvuonna 1967 hoitivat vuorotellen Pauli Poutanen sekä Anna-Liisa Jokinen. Vakinaisen lääkärin saamiseksi päätettiin ottaa yhteyttä kasvatusneuvolaan, koska ajateltiin lähiaikoina

123 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 3.11.1966.

124 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.1.1967 (myös liite II).

125 Lähetetyt kirjeet 1967, Isto Ruoppilalle 24.5.1967.

kasvatusneuvolaan valittavan lääkärin voivan hoitaa myös EEG:n ja Haukkalan lääkärin tehtävät – näitähän Ahto oli hoitanut. Ahdon sairaus aiheutti ongelmia myös EEG:n käytölle, samoin kuin itse koneen huono kunto; lopulta päätettiin jatkaa niin kauan kuin kone kestäisi.¹²⁶

Aito Ahdon terveys heikkeni nopeasti. Joulukuun 1. päivänä 1967 kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksessa pidettiin hiljainen hetki 18.11.1967 kuolleen Ahdon muistoksi. Kokouksen puheenjohtaja Niininen muisteli häntä lämpimin sanoin. Koska vakainaista lääkäriä ei arveltu saatavan lyhyellä varoitusaajalla, Anna-Liisa Jokinen sitoutui antamaan lääkärinapua palkatta joulukuun aikana ja tammikuun 1968 alusta asti palkallisena aiemman käytännön mukaisesti siihen saakka, kunnes virka täytettäisiin vakinaisesti.¹²⁷ Avoimena olevaan laitoksen lääkärin virkaan ei tullut yhtään hakemusta, joten Jokinen lupautui jatkamaan.¹²⁸ Psykologi sen sijaan löytyi: Toivo Hurme Rovaniemeltä nimitettiin aluksi puolen vuoden ajaksi, ja sitten pysyvästi.¹²⁹ Vuoden 1967 toimintakertomuksessa kirjoitettiin lastenpsykiatrisen työn aloittamisen ja kehittämisen Keski-Suomessa olleen Ahdon elämäntyö ja kiitettiin hänen elämänmyönteisestä, turvallisesta ja rohkaisevasta olemuksestaan.¹³⁰

Laajenemissuunnitelmien toteutus jatkui, vaikka suunnittelusta pitkälle vastannut Ahto oli kuollut. Kannatusyhdistyksen tuolloinen puheenjohtaja, ylilääkäri Kalervo Airaksinen oli luvannut jo kuolemansairaalle Ahdolle, että työ ainakin lastenpsykiatrisen sairaalan perustamiseksi tultaisiin viemään päätökseen.¹³¹ Vuoden 1968 alussa nimettiin laajentamiseen tähtäävä suunnittelutoimikunta. Keski-Suomen keskussairaala edustivat ylilääkärit Kalervo Airaksinen ja Pekka Louhivuori, Jyväskylän yliopistoa professori Niilo Mäki ja kannatusyhdistystä Lauri Väisänen sekä Pentti Korvenmaa. Puheenjohtajaksi valittiin Airaksinen, jolle annettiin ”*kaikki valtuudet*” asian eteenpäin viemiseksi sekä oikeus neuvotella RAY:n, sosiaali- ja terveysministeriön, lääkintöhallituksen ja mahdollisesti muiden kanssa. Päätettiin myös, että suunnittelutoimikunta toimisi myöhemmin täydennettynä rakennustoimikuntana. Airaksinen selosti samassa kannatusyhdistyksen hallituksen kokouksessa ylilääkäri Erik Anttisen (Pitkämäen sairaala) ja tohtori Katri Malmivaaran (Auroran sairaala) antamia lausuntoja Haukkalan rakentamissuunnitelmista. Lisäksi oli esillä jo lasten- ja nuorisosaaston huonetilaohjelma. Hoitotilojen lisäksi oli suunniteltu 147 m²:n koulu sekä 35 m²:n sauna. Yhteensä talon kooksi tulisi 2338 m² (ks. Liite 3).¹³² Se oli ensimmäinen ensisijaisesti lastenpsykiatriseksi sairaalaksi

126 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 18.9.1967.

127 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 1.12.1967.

128 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 5.1.1968.

129 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 26.1.1968.

130 Toimintakertomus 1967.

131 Haukkalan sairaalan historiaa. Mitä kuuluu - Keskussairaalan tiedotuslehti. Leikekokoelma.

132 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 5.1.1968.

suunniteltu rakennus Suomessa.¹³³

Sekä Malmivaara että Anttinen pitivät Haukkalan kehitysmahdollisuuksia erinomaisina. Malmivaara viittasi pohjoismaisiin tutkimuksiin, jotka todistivat paikkatarvetta. Haukkalan vahvuuksina molemmat pitivät aluetta sekä sijainnin että maaston puolesta ja rikastuttavaa yhteistyötä yliopiston ja keskussairaalan kanssa. Malmivaara tosin esitti, että Haukkalassa oli vielä liian vähän henkilökuntaa. Koska oli arveluttavaa pitää suurta määrää potilaita laitoksessa, tuli ongelma ratkaista pienillä, 8-paikkaisilla osastoilla. Neljä tällaista osastoa olisi niukahko määrä, mutta spesiaalilääkärin puutteessa laajemmista suunnitelmista kannattaisi pidättäytyä. Koulua Malmivaara piti tärkeänä osana hoitoa. Foniatriasta osastoa hän piti suotavana, mutta vajaamieliset tuli molempien lääkärien mielestä hoitaa Kehitysvammaisten Keskuslaitoksessa, joita oli ryhdytty perustamaan Suomeen vuoden 1958 asetuksen määräämänä¹³⁴. Kiireellisimpänä tehtävänä Anttinen piti lasten psykiatris-neurologisen osastoryhmän perustamista, mutta jo samalla olisi ryhdyttävä koulun rakentamiseen. Kolmanneksi jo olemassa olevat tilat tuli mitoittaa nykyaikaisiksi, ja vasta sen jälkeen miettiä laajentamista puhevaikeuksisten osastolla ja poliklinikalla sekä cp-lasten osastolla.¹³⁵

Vuoden 1968 alkupuolella suunnitelmat etenivät. Pitkän tähtäyksen rakennussuunnitelma hyväksyttiin. Lastenpsykiatriasta osastoryhmää ryhdyttäisiin rakentamaan vielä samana vuonna. Kiristyvässä rahatilanteessa RAY:n apua toivottiin. Hoitojono oli tässä vaiheessa edelleen 50 lasta. Osastoryhmän rakentamiseen liittyi myös erityiskoulun rakentaminen. Toiseksi tärkeimmäksi katsottiin foniatrinen osasto. Kolmantena vuorossa olisi talouskeskus, neljäntenä poliklinikkarakennuksen täydentäminen ja viidentenä tiloja henkilökuntaa varten. Haukkalan hyvin tuntenut lääkintöhallituksen mielisairaanhoito-osaston osastopäällikkö, lääkintäneuvos Leena Sibelius antoi lausunnon rakennussuunnitelmista. Myös lääkintäneuvos totesi paikkatarpeen, viitaten mm. vuonna 1950 syntyneitä helsinkiläislapsia koskevaan tutkimukseen, jossa todettiin peräti 41 %:n olevan psyykkisen häiriintyneisyyden vuoksi tarkkailun, neuvonnan ja hoidon tarpeessa. Näistä 15 % oli intensiivisen lastenpsykiatrisen sairaalahoidon tarpeessa. Todeten Haukkalan olleen perustamisestaan lähtien korkeatasoinen psykiatrinen laitos Sibelius puolsi lääkintöhallituksen edustajana rakennussuunnitelmia, joiden toteuttamista hän piti erittäin tärkeinä ja kiireellisinä.¹³⁶

Kannatusyhdistyksen hallitus hyväksyi näitä lausuntoja käsitelleessä kokouksessa, 26.1.1968, Erkki

¹³³ H-O Piilinen, lausunto 15.10.2007.

¹³⁴ Kehitysvammahuollon historiaa. (Kehitysvammahuollon tietopankki).
<http://www.saunalahti.fi/kup/kirjat/yleishis.htm>

¹³⁵ Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 5.1.1968.

¹³⁶ Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 26.1.1968.

Kantosen laatimat luonnospiirustukset. Perusteluissa todettiin hoitolaitoksen II osaston rakentamiseen ryhdyttävän siksi, että käytössä olleet 16 paikkaa olivat osoittautuneet riittämättömiksi. Myös tarvittavien toimitilojen puute jarrutti tutkimusta ja hoitoa. Toimiminen Jyväskylän yliopiston psykologian ja erityispedagogiikkaa opiskelevien harjoituspaikkana lisäisi kehityksen tarvetta. Ilman laajennusta ei olisi myöskään toivoa saada koulutettua lastenpsykiatria laitosta hoitamaan, joten kaikki investoinnit ja vaivat olisivat turhia. Kun hoitolaitoksen olemassaolon tarve oli jo tunnustettu kaikissa piireissä, olisivat toiminnan saattaminen lopulliseen muotoonsa ja talouden turvaaminen tärkeitä. Silloin myös kunnat maksaisivat hoitomaksunsa todellisten kustannusten mukaan, jolloin laitos pääsisi toimimaan itsekannattavuusperiaatteen mukaan. Laajennettuna ja asianmukaisesti järjestettynä voitaisiin koko laitos myös vuokrata keskussairaalan kuntainliitolle, jonka kiinnostusta sen ei arveltu silloisessa kunnossaan herättävän.¹³⁷

Hoito-osastosta toivottiin H-kirjaimen mallista, koska se tekisi valvonnasta yksinkertaista ja säästäisi rakentamiskustannuksissa. Koulu haluttiin samaan rakennukseen kuin rakennettavat neljä hoito-osastoa, joista kukin olisi kahdeksaa potilasta varten, kuten jo aiemmin oli suunniteltu. Kustannusarvio oli 1 140 000 mk ja lisäksi irtaimistoon käytettäisiin laskennallinen 8 % eli 91 200 mk. Yhteissumma oli tarkoitus kattaa paitsi lainoin myös RAY:ltä ja työllisyysvaroista saatavilla avustuksilla. Yhteensä varattiin 1,3 miljoonaa markkaa (1,8 milj.). Kaupunki takaisi lainat.¹³⁸ Vuodesta 1968 alkaen anottiin raha-automaattivaroja II-osastoryhmän rakentamiseen. Kun avustusta ei vuoteen 1970 mennessä ollut saatu, alkoi tilanne kannatusyhdistyksen itsensä mielestä vaikuttaa kriittiseltä. Hakemuksensa ohkeen liitetyssä vetoomuskirjeessä se kertoi, että potilaita jouduttiin pitämään ylipaikoilla taloudellisen olemassaolon turvaamiseksi. Toimenpidetilat puuttuivat lähes kokonaan eikä asianmukaisesta hoidosta voitu *"nykyisellään edes puhua varsinkaan, koskei saada edes alan erikoislääkäreitä ellei olosuhteita saada paranemaan. --- Haukkalan lastenpsykiatrinen laitos on lopettamisuhan alainen ellei tilanteeseen saada parannusta."* Raha-automaattiyhdistykseltä pyydettiin nyt varoja, koska se oli jo antanut mahdollisuuden *"laitoksen rakentamiseen puolitiehen, jollaisena se ei tyydytä edes alkeellisinta tarvetta"*.¹³⁹ Asioiden jouduttamiseksi keskisuomalaisia kansanedustajia valistettiin tilanteen huonoudesta, ja *Keskisuomalainen* uutisoi asian. Ylilääkäri Louhivuori kertoi, että koko Suomessa alle kouluikäisten lasten psykiatristen hoitopaikkojen puute oli huutava. Keski-Suomessa paikkoja ei ollut lainkaan.¹⁴⁰

137 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle 1969-1971.

138 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 26.1.1968.

139 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle 1968-1971.

140 "Haukkalan laajentamistarvetta selostettiin K-S:n kansanedustajille". *Keskisuomalainen* 20.1.1970.

Osastoryhmä II:n rakentaminen

Vuosi 1970 aloitti uuden ja merkityksellisen vaiheen Haukkalan hoitolaitoksen kehittymisen historiassa. Urakkasopimus osastoryhmärakennuksesta ja koulusta tehtiin 18.12.1970. Rakennustyöt aloitettiin välittömästi. Rakennusten oli määrä valmistua 31.1.1972, ja koulun piti päästä aloittamaan uusissa tiloissa 31.3.1972. Noin puolet rahoituksesta oli järjestetty lainoin. Uusien osastojen valmistumisen ajateltiin helpottavan ratkaisevasti KSKS:n lastenpsykiatristen paikkojen puutetta ja vaikutukset oletettavasti ulottuisivat laajemmalle. Pienet osastot tulisivat myös tehostamaan hoitoa, lisäämään lasten turvallisuuden tunnetta ja vähentämään mahdollisia konfliktitilanteita. Ne antaisivat myös mahdollisuuden ryhmitellä potilaita. Poliklinikkarakennus oli ollut tilapäisenä kouluna kasvatusneuvolan muutettua keskustaan. Askartelutilat olivat siten vapautuneet alkuperäiseen käyttöönsä. Rakennukseen oli lisäksi ollut sijoitettuna laitoksen toimistotiloja ja osan oli Jyväskylän yliopisto vuokrannut psykologian ja erityispedagogiikan harjoittelijoille, joita oli ollut yhteensä 15.¹⁴¹

Vuoden 1970 lopulla osastoryhmä II:n suunnittelu eteni. Valtionapua oli anottu, samoin maa-alueen käyttöoikeutta, josta kaupunginvaltuusto päättäisi 30.11.1970. Rakennuslupa-anomus jätettiin, ja takausanomus kaupungille. Apulaiskaupunginjohtaja Veikko Häyhä osoitettiin valvomaan rakennustöitä. Osastoryhmää varten nimettiin työvaliokunta, johon kuuluivat Kalervo Airaksinen, jo mainittu Häyhä ja Pentti Korvenmaa sekä näiden varajäseninä lääketieteen lisensiaatti Jorma Saarinen, diplomi-insinööri Juhani Korhonen ja professori Isto Ruoppila. Rahoituksen suunnittelu eteni. Lainoja haalittiin kokoon joka puolelta, mm. Postipankista, Rakennusalan työeläkekassasta, vakuutusyhtiö Suomi-Salamalta ja Kansaneläkelaitokselta. Myöhemmin päätettiin anoa rakentamiseen RAY:ltä vajaa 1 miljoona markkaa. Kaupungilta saatiin anottu lisäalue, jonka luovutussopimus allekirjoitettiin 15.1.1971.¹⁴²

Vuoden 1971 raha-automaattihakemusta tehtäessä rakennussuunnitelmassa edellisenä vuonna RAY:ltä saadut 40 000 markkaa oli käytetty jatkosuunnitteluun ja maapohjatutkimuksiin. Yhdistys kirjoitti RAY:lle, että lastenpsykiatria kuului lääkintöhallituksen lausunnon mukaan keskussairaalalle ja siis kuntainliitolle, mutta tällaista suunnitelmaa ei kuntainliitossa ollut hyväksytty. Siirtoa ei ollut toteutettu missään keskussairaalaapiirissä. Haukkalan laajennussuunnitelma oli esitelty myös RAY:n pääjohtaja Alli Lahtiselle, jonka jälkeen RAY:n rakennustoimikunta oli esittänyt useita, lähinnä teknisiä muutoksia ja parannuksia.¹⁴³ Raha-automaattivaroista saatiinkin avustusta 400 000 markkaa ja rakentamistyö pääsi käyntiin.

Leikekokoelma.

141 Toimintakertomus 1970.

142 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 1970-1972.

143 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle, 1970-1971.

Kouluhallitukselta oli saatu lisäksi 300 000 mk ja valtionavustuksia 59 770 mk. Rakennustöiden kustannusarvio oli 2 391 000 markkaa (2,56 milj.) sekä irtaimistoihin vielä 190 000 markkaa, kun alkuperäinen arvio oli ollut 1,3 miljoonaa markkaa. Aikaa sen laatimisesta oli tosin kulunut kaksi vuotta.¹⁴⁴

Vuonna 1971 kertyi uutta lainaa 1 643 000 mk (1,9 milj.), jota täytyi vuodessa lyhentää 86 625 markalla. Toisin sanoen yhdistys oli hypännyt kuiluun, kun entisiä lainojakin oli vielä jäljellä 218 880 markkaa. Näitä piti lyhentää 51 770 markalla vuodessa.¹⁴⁵ Koska RAY:ltä voitiin anoa avustusta vain hoitolaitosta koskevien rakennuslainojen hoitamiseksi, päätettiin, että hoitolaitokseen vuonna 1968 perustettu koulu vastaisi käytettyjen varojen ja todellisten rakennuskustannusten välisestä erotuksesta viiden vuoden kuoletusajan ja normaalin lainakoron mukaisesti. Sen verran rahoituksen järjestäminen takkusi, että lokakuussa 1972 jouduttiin toteamaan vastaanotto- ja tutkimuslaitoksen muutostöiden jääneen toistaiseksi tekemättä vaikean rahatilanteen vuoksi.¹⁴⁶ Uuden laitoksen vihkiäiset päätettiin pitää 7.9.1973. Rahatilanteen kireyden vuoksi tuli maksettavaksi viivästyskorkoja. Tieto siitä, että RAY ei myöntäisi ennakkoa vuonna 1972, ei helpottanut tilannetta.¹⁴⁷

Taloudellisesti kireä tilanne ei helpottunut. Kannatusyhdistys joutui maksamaan vielä vajaa 9000 markkaa (8650) lisäveroa, koska veromerkit oli kiinnitetty myöhässä. Toukokuun 1973 kokous joutui vielä päättämään uusien myöhästymiskorkojen maksamisesta. Käyttötalouden vajeaus oli n. 30 000 mk. Vihkiäisjärjestelyt kuitenkin etenivät. Puheenjohtaja Airaksinen sai tehtäväkseen tiedustella sosiaali- ja terveysministeriön edustajaa vihkiäispuheen pitäjäksi.¹⁴⁸ Vihkiäiset pidettiin aikataulussa, 7.9.1973. Vieraiden joukossa istuivat sosiaalihallituksen pääjohtaja Alli Lahtinen, kouluhallituksen pääjohtaja Erkki Aho ja lääkintöhallituksen edustaja Pekka Raudaskoski sekä edustajia Keski-Suomen lääninhallituksesta, Jyväskylän kaupungilta, ympäristökunnista, RAY:stä ja vakuutuslaitoksista. Yksittäisistä henkilöistä mainittakoon arkkiatri Arvo Ylppö sekä Aito Ahdon leski Sisko Vauhkonen. Lehdistä paikalle oli kutsuttu *Keskisuomalainen*, *Kansan Uutiset*, *Kansan Lehti*, *Helsingin Sanomat*, *Uusi Suomi* sekä paikallislehdet *Jyväskylän-lehti* ja *Jyväskylän puhelinuutiset*. Tv ja radio olivat myös paikalla.¹⁴⁹ Lahtinen kertoi pitämässään puheessa tunteneensa aina mielenkiintoa Haukkalaa kohtaan, koska se oli ollut rohkeasti ennakkoluuloton ja tullut uusia teitä etsien sosiaaliseen kenttään.¹⁵⁰

144 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle 1971-1972.

145 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle 1971.

146 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.10.1972

147 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 21.3.1972.

148 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 29.5.1973.

149 Lähetetyt kirjeet 1973, kutsuvierasluettelo. Numeroimaton.

150 ”Keski-Suomi edelläkävijä lastenpsykiatriassa”. *Keskisuomalainen* 8.9.1973. Leikekokoelma.

Raha-asiat painoivat vielä loppuvuonna. Koska Raha-automaattiyhdistyksen avustukset tulivat vasta ensimmäisen vuosipuoliskon lopulla, ja lainat erääntyivät aina alkuvuonna, jouduttiin anomaan Pohjoismaiden Yhdyspankilta 100 000 markan lyhytaikaista lainaa vuosittain niiden maksuun. Vuoden 1973 lopussa päätettiin anoa vielä eläkevakuutusmaksujen (83 000 mk) takaisinlainausta *Ilmariselta*.¹⁵¹

Hoitokeskittymä Haukkalassa laajeni entisestään, kun Keski-Suomen keskussairaalaan perustettu lastenpsykiatrinen osasto aloitti toimintansa Haukkalassa 16 vuokratulla sairaansijalla lokakuussa 1973.¹⁵² Aiemmin lastenpsykiatrisia potilaita oli hoidettu Kinkomaan sairaalan lastenosastolla. Muutto Haukkalaan oli ollut hankala, koska osasto ei saanut vuonna 1972 toimilupaa eikä varoja henkilökunnan ja kaluston hankintaan. Hoitolaitokselta vuokratut tilat olivat aluksi opiskelija-asuntoina. *Keskisuomalainen* sai tästä aiheen paheksua byrokratian kankeutta.¹⁵³ Keskussairaalan Haukkalan perustaminen houkutteli takaisin kotiseudulleen erikoislääkäriin: Suomen ensimmäiseksi lastenpsykiatrian ylilääkäriksi ei-yliopistolliseen keskussairaalaan nimitetty Hannu-Olavi Piilinen tuli myös Haukkalan hoitolaitoksen lääkäriksi 1.7.1974, Anna-Liisa Rinteen tilalle. Hoitolaitoksen lääkäreinä olivat Ahdon jälkeen toimineet Pauli Poutanen, Anna-Liisa Jokinen ja lyhyen aikaa Vuokko Virtanen, Matti Kaivosoja sekä Pekka Louhivuori. Kauko Julmasta tuli laitoksen toinen lääkäri 12.5.1975 alkaen.¹⁵⁴ Näin tilanne oli Ahdon kuoleman jälkeen vihdoinkin vakiintunut.

Hoitolaitoksen arkea

Heti vuonna 1963 oli toimintakertomuksessa saatettu todeta, että toiveet ”oman katon” alla toimimisesta olivat osoittautuneet oikeutetuiksi. Työ uusissa tiloissa Haukkalassa koettiin vapaammaksi, monipuolisemmaksi ja toivorikkaammaksi niin potilaiden kuin hoitohenkilökunnankin kannalta.¹⁵⁵ Suunniteltu traktorin hankkiminen toteutettiin, merkki oli Valmet. Puutarhan tuottoa ryhdyttiin tutkimaan. Hoitolaitoksen puutarhuri-talonmiehestä tuli sitten vuonna 1964 pelkkä talonmies, sillä alussa hyvin tuottanut puutarha ei enää tuottanut ja lopetettiin.¹⁵⁶ Uuteen paikkaan muuttaneen laitoksen toiminnan laatu ei vieläkään ollut kaikille selvää, sillä vielä vuonna 1966 laitokseen tuli hakupapereita vajaamielislaitokseen.¹⁵⁷

Hoitolaitos oli saanut heti Haukkalaan muutettuaan avustusta mm. syksyllä 1962 Jyväskylän

151 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.11.1973; 17.12.1973.

152 Merkittävää roolia osaston perustamispäätöksessä oli näytellyt kansanedustaja Arvo Ahonen, joka sai pitkään viipyneen asian järjestymään. Hän oli myös leikkimielisesti luvannut tulevalle ylilääkärille Hannu-Olavi Piiliselle oman sairaalan, jos hän paikkakunnalle tulisi. H-O Piilinen, lausunto 15.10.2007.

153 *Keskisuomalainen* lokakuussa 1973. Leikekokoelma.

154 Toimintakertomukset 1968-1975.

155 Toimintakertomus 1963.

156 Toimintakertomus 1964.

157 Lähetetyt kirjeet 1966, Seinäjoen keskussairaalaan 22.11.1966.

kaupungin rakennustoimiston keskusvarastosta.¹⁵⁸ Kaupunki rakennutti myös likavesien puhdistuslaitoksen ja kunnosti tiet. *Gummerus Oy*:ltä saatiin lahjaksi kirjoja.¹⁵⁹ Tunteamaton lahjoittaja antoi television. Hotelli *Jyväshovin* johtajalta Pentti Barckilta saatiin joululahjoja, samoin toimitusjohtaja Erkki Jussilalta.¹⁶⁰ *Lions Club Jyväskylä/Jyvä* lahjoitti uuteen laitokseen mm. ikkunaverhot ja leluja. Se ilmoitti vuonna 1962 myös päättäneensä ottaa ensisijaiseksi aktiviteetikseen Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen osastoryhmä I:n eli käytöshäiriöisten lasten hyväksi suoritettavan työn kulloinkin esiintyvien mahdollisuuksien mukaan.¹⁶¹ Haukkalasta tuli siten Lionsien kummilaitos. Järjestö teki muutenkin lasten hermostollisia sairauksia tunnetuksi Suomessa. *Lady-leijonat* tuli mukaan tukemaan Haukkalaa vuonna 1964.¹⁶²

Hoitolaitoksessa pidettiin askartelukerhoa kerran viikossa. Myöhemmin oli myös kokoaikainen askartelun ja vapaa-ajanohjaaja.¹⁶³ Lapset myivät tekemiään koruja ja muita askartelutöitä. Heillä oli mahdollisuus viljellä omaa puutarhapalstaa, hoitaa kaneja, opetella keittiön taitoja, kitaransoittoa, harrastaa painia, tehdä veistotöitä, käydä discossa, katsoa elokuvia ja osallistua oman urheiluseuran *Haukkalan Haukkojen* toimintaan. Puutarhan hoidossa ei useinkaan päästy alkua pidemmälle. Syynä tähän oli Eila Heiskasen mukaan lasten lyhytjänteisyys. Erikoisesti musiikkiharrastus oli useana vuonna suosittu, mihin varmasti vaikutti lasten oma, lahjoituksena saatu piano. Valtaosa lapsista kävi kerhoissa laitoksen ulkopuolella. Oman vapaa-ajan ohjaajan järjestämät kerhot, pelit, retket ja juhlat olivat suosittuja. Lasten itse järjestämien myyjäisten tuotolla ostettiin soittovälineitä vuonna 1973. Tiedotustoiminnasta lasten kesken huolehti vuosina 1970-1976 oma lehti *Nujulan uutiset*.¹⁶⁴ Ukonniemessä lapsilla ei ollut lemmikkieläimiä, mutta Haukkalassa tilanne korjaantui, kun Valio lahjoitti Jyväskylän Kirkkopuiston nurkalla sijainneessa baarissaan asiakkaita ilahduttaneet undulaatit hoitolaitokseen. Häkki oli vuonna 1962 valmistuneen rakennuksen aulassa ja lapset hoitivat lintuja vuorotellen. Oli myös muutamia tanssihiiriä, jotka eivät kuitenkaan olleet pitkäaikaisia, koska ne ”*jostakin syystä*” vain yhtäkkiä katosivat.¹⁶⁵

Karkaamisia tapahtui silloin tällöin. Uudet lapset karkailivat kotiinsa. Humoristisesti hoitajat saattoivat toivoa, että olisi huono sää; tällöin karkumatkat vähenivät. Yleisin syy lapsen 'vierailulle' kaupunkiin oli tupakan hankintamatka. Karkailujen päämotiivi säilyi samana vielä 1970-luvullakin, mutta uutena motiivina oli myös liima.¹⁶⁶ Isojen poikien osastolla koettiin keväällä 1975 lyhyt

158 Saapuneet kirjeet 1962, 12.12.1962.

159 Saapuneet kirjeet 1962, Gummerus osakeyhtiöltä 1.12.1962. Kd 410/62.

160 Toimintakertomus 1963.

161 Saapuneet kirjeet 1962, Lions Club Jyväskylä-Jyväskylä 31.4.1962. Kd 303/62.

162 Toimintakertomukset 1962 ja 1964.

163 Eila K. Rossi & Elina Hytönen, lausunto 22.10.2007.

164 Toimintakertomukset 1973-1976; Eila K. Rossi & Elina Hytönen, lausunto 22.10.2007.

165 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

166 Toimintakertomus 1974.

levoton kausi, johon kuului huvilamurtoja. Alkusyksystä 1975 pienempien poikien osastolla oli myös levoton kausi, joka huipentui lehtiotsikoihin asti päätyneeseen latopaloon.¹⁶⁷ Myös vuonna 1976 loppukevät ja alkukesä olivat rauhattomia ajanjaksoja, jolloin sattui karkailuja ja varkauksia. Vuoden lopussa tilanne sen sijaan oli ”*harvinaisen rauhallinen*”.¹⁶⁸

Koska hoitolaitoksen toiminta oli ympärivuotista, myös juhlapyhät vietettiin siellä. Joulua vietettiin aina suurin odotuksin. Hoitajat olivat iltayöstä koristelleet kuusen ja luoneet osastolle joulun tunnelman. Lahjojen ja monenlaisten herkkujen lisäksi joulun päiviin kuuluivat vierailut hoitolaitokseen. *Lions Club Jyväskylä/Jyvä* vieraili aina joulun alla.¹⁶⁹ Useiden vuosien ajan aaton vietto alkoi aamusauomisella. Sen jälkeen syötiin yllin kyllin herkkuja: karkin syöntiäkään ei ollut rajoitettu. Keskipäivän kahvitilaisuuden jälkeen leikittiin, pelattiin ja odotettiin jouluateriaa, jonka jälkeen tuli joulupukki. Yksityisinä lahjoituksina sekä omaisten ja sosiaaliviranomaisten antamina hoitolaitos sai pelejä, leikkikaluja, kirjoja, vaatteita ja makeisia, joita löytyi pukin kontista.¹⁷⁰ Lahjojen avaamisen jälkeen myös valvottiin tavallista pidempään. Valmistelut ja kunnan joulun tekeminen olivat tärkeitä, sillä vasta joulun jälkeen sovittiin muutamien lasten kanssa kotilomista; joulut vietettiin laitoksessa. Laitoksen laajeneminen toi mukanaan uudet perinteet, kun jokaisen osaston väki vietti omaa jouluaan. Koulun joulujuhla oli yhteinen kaikille. Joulun vietto muuttui 1970-luvun puolivälissä siten, että laitos oli kiinni ja lapset matkustivat koteihinsa.¹⁷¹

Olosuhteet hoitolaitoksessa parantuivat tasaisesti sitä mukaa kun Suomi vaurastui. Suurin osa hankinnoista tehtiin lahjoitusvaroilla. Kaupunginteatteri kutsui hoitolaitoksen näytäntöön, Jyväskylän urheiluautoilijat järjestivät lapsille kiertoajelun ja palokunta piti palontorjuntanäytöksen. Tuon ajan suomalaisia huippuartisteja vieraili Haukkalassa, kuten M.A. Numminen, Katri Helena, Kisu ja Pepe Willberg. Vuonna 1974 Haukkalaan perustetulla moottorikerhon mopo-osastolla oli yksi mopedi käytettävissään. Kuulovammaisten koulua ja poikien oppilaskotia vastaan pelattiin vuosittain jo perinteeksi muodostuneet jalkapallo- ja jääkiekko-ottelut. Vuodesta 1976 alkaen voitiin pelata myös iltaisin, sillä Keski-Suomen autoliikkeet kustansivat valaistuksen urheilukentälle. Vapaa-ajan mahdollisuudet olivat monipuolistuneet hankintojen ansiosta. Oli oma soutuvene ja vuodesta 1972 alkaen myös uima-allas. Sauna lämpesi vähintään kaksi kertaa viikossa. Uima-allas meni muutamassa vuodessa epäkuntoon, eikä korjaamiseen ollut rahaa. Vuonna 1980 saatettiin kuitenkin hankkia kaksi optimistijollan rakennussarjaa. Vaatevarasto ei totutusti ollut

167 Toimintakertomus 1975.

168 Toimintakertomus 1976.

169 ”Lionsit muistivat Haukkalan lapsia”. *Keskisuomalainen* 21.12.1969. Leikekokoelma.

170 Esim. Helsingin mlk:n sosiaalilautakunta antoi 20 markkaa lasta kohden rahaa hankintoihin. Saapuneet kirjeet 1967, Helsingin maalauskunnan sosiaalilautakunnalta 18.11.1967. Kd 455/67.

171 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007; Eila K. Rossi & Elina Hytönen, lausunto 22.10.2007.

riittävä. Muotivirtaukset ja kohonnut elintaso näkyivät myös lasten vaatetoivomuksissa, oli huomattu jo vuonna 1970. Enää ei riittänyt, että vaate oli ”*ehjä ja puhdas*”, vaan sen täytyi myös näyttää joltakin. Tämä tietenkin vaati lisää varoja tarkoitukseen.¹⁷²

Paloturvallisuuden kehittämiseen liittyivät lasten vierailut palolaitoksella sekä vastavierailut, joita oli ajoittain jopa viikottain. Vierailuja hoitolaitoksesta tehtiin 1970-luvulla myös mm. Jussilan tehtaalle, Panda-tehtaalle, poliisilaitokselle, vakiokohteisiin Helsingin Linnanmäelle ja Korkeasaareen, Ähtäriin, Salpausselän kisoihin ja Luonetjärvelle lentämään.¹⁷³ Vuonna 1979 laitoksen lapset pääsivät ensimmäistä kertaa ulkomaille. Kohde oli Neuvostoliiton rantalomakeidas Sotsi Mustanmeren rannalla. Tälle osasto I:n tekemälle matkalle tarvittut varat oli saatu kokoon myyjäisillä, pullojen keruulla, erilaisilla tempauksilla ja lahjoitusten avulla. Pidemmät matkat tulivat tavaksi 1980-luvulle tultaessa, kun käytiin mm. laskettelemassa Hossassa, Krinin niemimaalla Jaltalla, Pohjois-Suomea kiertämässä, Mallorcalla ja Ahvenanmaalla.¹⁷⁴

Eila Heiskasen mukaan hoitolaitoksen suhteet lähiympäristöön olivat suhteellisen mutkattomat. Pojat tekivät silloin tällöin kepposiaan, mutta ymmärrystä riitti. Naapurin mummon marjamehuakin saatiin juoda.¹⁷⁵ Ulkopaikkakuntalaisten oleilu Haukkalassa aiheutti toisinaan pieniä ongelmia. Hammashuoltoa ei ollut hyvin saatavilla; jos lähetettiin yksityiselle, ongelmaksi muodostui kuka maksaisi laskun.¹⁷⁶ Omat pulmansa hoitolaitokselle aiheutti ohi kulkeva tie, jota pidettiin vaarallisena. Haukkalantien läpikululiikenne olikin pitkään estettynä. Myöhemmin tien ongelmiin hermostunut Hannu-Olavi Piilinen kirjoitti tarmokkaasti kaupunginhallitukselle pyytäen mm. kiinnittämään huomiota nopeusvalvontaan.¹⁷⁷ Kuninkuusravien aiheuttaessa painetta liikenteen lisäämiseen Haukkalantiellä, ehdotti hoitolaitos ovelasti vapaalippujen järjestämistä raveihin: sillä tavalla lapset olisivat poissa tieltä. Toive toteutui.¹⁷⁸

Yhteydenpito poliisiin ja palokuntaan muodostui jatkuvaksi, eikä aina välttämättä iloisissa merkeissä. Ymmärrystä tosin riitti, vaikka joidenkin lasten karkumatkoja selvitettiin virkavallan kanssa.¹⁷⁹ Palolautakunnalta pyydettiin vuonna 1975 lupaa kahden keskussairaallalle vuokratulla osastolla sijaitsevan painonapin poistamiseksi. Vuodesta 1972 alkaen palokunta oli joutunut saapumaan Haukkalan hoitolaitokseen lukuisia kertoja aiheettomasti painonappien vuoksi; niistä

172 Toimintakertomukset 1970, 1972, 1974-1976, 1980.

173 Toimintakertomukset 1971-1978.

174 Toimintakertomus 1979.

175 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

176 Saapuneet kirjeet 1978, Lahden kaupungin terveysvirastolta 11.1.1978. Asiat saatiin järjestymään siten, että lapset hoidettiin Kortepohjan hammashoitolassa. H-O Piilinen, lausunto 15.10.2007.

177 Saapuneet kirjeet 1975, Jyväskylän kaupungilta: tiedoksi hoitolaitokselle 4.11.1975. Lähetetyt kirjeet 1975, Jyväskylän kaupungin liikennelautakunnalle 28.11.1975.

178 Lähetetyt kirjeet 1976, Jyväskylän kaupunginhallitukselle 30.4.1976; H-O Piilinen, lausunto 15.10.2007.

179 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

kaksi oli jo poistettu.¹⁸⁰ Henkilökunta oli yrittänyt parhaansa mukaan ilmoittaa palolaitokselle kyseessä olevan vain lasten yritys testata palokunnan nopeutta, mutta usein 'nokka-auto' ehti käydä varmistamassa tilanteen. Eila Heiskanen muistaa, että lupa nappien poistamiseen tuli ”hyvin korkealta taholta”.¹⁸¹ Lasten kokeilunhalu lienee ollut syynä myös siihen, että puhelinvaihteeseen asennettiin kaukoliikenteen estolaitteet.¹⁸² Viitaten lasten kolttoisiin saatettiin vuoden 1976 vuosikertomuksessa kuitenkin todeta humoristisesti, että ”[y]hteydenpito ystäviimme Poliisiin ja Palokuntaan on vuoden loppua kohti määrällisesti vähentynyt ja laadullisesti parantunut”.¹⁸³

Kaikenlaiset vierailut tulivat tutuiksi Haukkalan henkilökunnalle jo alusta asti. Kiinnostus laitosta kohtaan oli niin suurta, että vierailujen järjestämisessä oli vaikeuksia. Yksittäisiä ja ryhmävierailuja tehtiin laitokseen 1970-luvulla parhaimmillaan jopa 45 vuodessa.¹⁸⁴ Pitipä presidentti Kekkonenkin tulla kerran vierailulle. Tuolloin siivottiin paremmin kuin koskaan, mutta lopulta vierailu peruuntui.¹⁸⁵ Kansallista ja kansainvälistä huomiota kuitenkin riitti. Eri hoitokotien välillä vaihdettiin tietoja ja vuosikertomuksia sekä tehtiin vierailuja. Sanomalehdistä erityisesti paikallinen *Keskisuomalainen* toi Haukkalaa tiettäväksi lukijoilleen ja piti hoitolaitosta merkkinä Keski-Suomen edelläkävijäasemasta lastenpsykiatriassa. Myös aikakauslehdet, erityisesti *Seura*, kirjoittivat laitoksesta valistustarkoituksessa. Psykologi Kari Eklund teki puolestaan 1970-luvun alussa yleisradiolle opetusohjelmaa TV-sarjaan ”*Yhteiskunnan ongelmia*”, jonka neljänteen osaan kuvattiin Haukkalan hoitolaitosta. Ohjelmassa käsiteltiin psyko- ja sosiaalipatologisia ilmiöitä. Tarkoituksena oli puhtaan tietomateriaalin levittäminen katselijoille eri oireyhtymien luonteesta ja esiintymistiheydestä sekä synnystä.¹⁸⁶

Hoitolaitoksen työvoiman tarve kasvoi ratkaisevasti 1970-luvun alussa toteutuneen laajentumisen myötä. Siihen asti Haukkalassa oli työskennellyt kolme hoitajaa, kolme harjoittelijaa, kaksi keittäjää ja 4-10 muuta henkilökunnan jäsentä, kuten talonmies ja johtajatar. Vuodesta 1972 lähtien hoitajia oli aluksi 16, myöhemmin 18-19. Myös harjoittelijoiden määrä kasvoi, ja vuoteen 1976 asti heitä oli 12 vuodessa. Tämän jälkeen aloitetun lähikasvattajakurssin myötä talossa oli vähimmillään 19, enimmillään 54 harjoittelijaa vuodessa. Myös muun henkilökunnan määrä kasvoi samaan aikaan 18:sta 24:ään. Henkilökuntavaihdoksia oli esimerkiksi vuonna 1975 paljon. Hoitohenkilökuntaa siirtyi päiväkoteihin töihin ”*harmittavan runsaasti*”.¹⁸⁷ Tämä oli tyypillinen lastenkotien ongelma.

180 Lähetetyt kirjeet 1975, Jyväskylän kaupungin palolautakunnalle 27.10.1975.

181 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

182 Toimintakertomus 1974.

183 Toimintakertomus 1976.

184 Toimintakertomukset 1973; 1976-1979.

185 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

186 Saapuneet kirjeet 1970, Kari Eklundilta Oy Yleisradio Ab:sta; liite. 9.1.1970.

187 Toimintakertomus 1975.

Palkat ja työn arvostus olivat paremmat kunnallisissa päiväkodeissa, joiden määrä oli lisääntynyt 1970-luvun alusta alkaen ”*räjähdysmäisesti*”.¹⁸⁸

Vuonna 1974 koko laitoksen laajuus oli ensimmäistä kertaa käytössä. Henkilökunnan koulutuksessa aloitettiin kuukausittaiset teemaseminaarit, joihin viikoittaiset koulutustilaisuudet liittyivät. Henkilökuntayhdistys perustettiin. Keskussairaalan lastenpsykiatrisen osaston perustaminen Haukkalaan lisäsi hoitolaitoksen yhteistyötä keskussairaalan kanssa. Henkilökuntayhdistyksen esitysten pohjalta siirryttiin kunnalliseen työehtosopimukseen ja valittiin erilliset yöhoitajat.¹⁸⁹ Kasvanut laitos tarvitsi myös enemmän työvoimaa, mihin vastasi Jyväskylän ammatillisen kurssikeskuksen Haukkalassa vuonna 1975 järjestämä lähikasvattajakurssi. Seitsemän ja puoli kuukautta kestäneelle kurssille osallistui 12 opiskelijaa, joita Haukkalan omat työntekijät opettivat.¹⁹⁰ Viisi opiskelijaa siirtyi valmistuttuaan Haukkalan hoitolaitoksen palvelukseen.¹⁹¹

Hoitolaitoksen henkilökunnan koulutuksessa tyypillisiksi tulivat teemaseminaarit ja ulkopuolisten luennoitsijoiden käyttäminen. Yhteistyössä Keskussairaalan Haukkalan kanssa järjestetty koulutus eteni teemoittain. Yhteisökasvatus tuli innovaationa mukaan 1970-luvun puolivälissä. Keskeisenä suunnittelun kohteena nähtiin lasten ikäkausityypillinen toiminnallisuus. Vuoden 1976 toimintakertomuksessa kuitenkin kerrottiin, että koko Haukkalan kattavassa terapeuttisessa yhteisössä oltiin vasta alkuvaiheessa. Lasten ja henkilökunnan yhteinen, viikon kestänyt koulutusjakso toimi yhtenä lähtölaukauksena yhteisökasvatukselle, jossa tehtiin yhteistyötä Jyväskylän kaupungin oppilaskotien kanssa. Henkilökunnan koulutus lisääntyi muutenkin ja koulutusmäärärahoja lisättiin tuntuvasti. Useat työntekijät osallistuivat 1970-luvun loppupuolelta alkaen laitoksen ulkopuolisille kursseille ja seminaareihin. Hoitolaitoksen omassa koulutuksessa painopiste oli perhetyössä, 1980-luvun puolella eri terapiamuodoissa, työyhteisön kehittämisessä ja yhteisökasvatuksessa. Henkilökuntaryhmä ryhtyi kokoontumaan psykologin ohjaamana vuodesta 1979 alkaen. Laitoksen henkilökunta kävi vierailuilla oppia saamassa. Syksyllä 1979 käytiin tutustumassa Tukholmassa kahteen yhteisökasvatuksen laitokseen. Huomiota kiinnittivät huomattavasti suuremmat taloudelliset resurssit. Moskovan opintomatka samana vuonna osoittautui antoisaksi. Haukkalan henkilökunnan asiat vaikuttivat olevan hyvin, mikä ehkä oli yksi syy siihen, miksi siirtymistä kuntatyönantajalle vastustettiin myöhemmin.¹⁹²

Vuoden 1979 viimeisessä kokouksessa Hannu-Olavi Piilinen kertoi tulevaisuutta enteilevästi nuorisopsykiatrian tilanteesta. Törnävässä paikat vähenisivät, mikä aiheuttaisi vastaavasti

188 Pulma 1975, s. 224.

189 Toimintakertomus 1973.

190 Toimintakertomus 1975.

191 Toimintakertomukset 1975-1983.

192 Toimintakertomus 1976.

paikkatarpeen lisääntymisen Keski-Suomessa. Tähän viittasi myös se, että keskussairaalan lastenpsykiatrian paikoista jo puolet oli nuorten käytössä. Nuorisopsykiatrian kehittäminen tulisi voimakkaasti esille jo vuoden 1980 aikana.¹⁹³ Vuodenvaihteen 1980 jälkeen hoitolaitoksessa ryhdyttiin valmistautumaan jo kunnallistumiseen. Toisaalta arjen oli jatkuttava entisenlaisena. Vapaa-ajan tilojen rakentamisessa tonttiasian ratkaisu meni kaupunginhallituksen käsiteltäväksi vuoden lopussa. Psykologin toimen vakinaistamisesta päätettiin lokakuussa 1980. Vuoden lopussa henkilökunnalle myönnettiin apuraha Moskovan-opintomatkalle.¹⁹⁴

Haukkalan piha-alue tuli uusittavaksi vuoden 1981 alussa. Alkuperäinen kustannusarvio oli 450 000 markkaa ja sisälsi kolme pääkohtaa: pohjustus- ja päällystystyöt, leikki- ja kiipeilyvälineet sekä radat, kentät yms. Hoitolaitoksen ja koulun haaveissa olivat mm. kuntokatos, koripalloteline, köysirata ja uimarannan liukumäki. Kannatusyhdistys katsoi, ettei sillä ollut rahallisia mahdollisuuksia toteuttaa suunnitelmia korkeiden kustannusten vuoksi. Se toivoi, että seuraavaksi hoidettaisiin kiireelliset kohteet kuten urheilukentän päällystys ja osastoyksiköiden piha-alueiden välineet. Lions Clubin rahoittaman rantasaunan rakentaminen eteni myös: vuoden 1981 lopussa jätettiin rakennuslupa-anomus ja tutustuttiin jo piirustuksiin.¹⁹⁵

Vuonna 1982 Haukkalassa päätetyistä kunnostustoista – pihan päällystys ja urheilukenttä – pyydettiin tarjouksia. Myös keittiörakennuksen maalaus tuli ajankohtaiseksi. Molemmissa tapauksissa ensimmäiset urakkatarjoukset olivat epätäydellisiä, joten täsmennyksiä oli pyydyttävä. Keskussairaalan osasto 31:n ympäristöön tehtiin pyynnöstä pihavalaistus. Rantasaunan kustannusarvio oli valmis. Rakentaminen tulisi maksamaan vajaa 200 000 markkaa. Käytettäviä varoja oli kuitenkin 70 000 markkaa vähemmän, joten erotus päätettiin kattaa lainavaroin.¹⁹⁶ Kustannukset pihan laittamisesta olivat yhteensä reilut 70 000 markkaa. Lions Club/Jyväskylän-Jyvä luovutti rantasaunan 27.10.1982 ja lupautui seuraavana vuonna huolehtimaan sen vuosikorjauksista.¹⁹⁷

Kiperä talous

Kannatusyhdistyksen historiassa talousvaikeudet ovat olleet näkyvästi esillä, vaikka raha oli toissijaista ja keskeistä oli hoitotoiminnan kehittäminen. Uusien tilojen rakentaminen Haukkalaan maksoi paljon, eikä kannatusyhdistys ollut erityisen varakas. Kun laitos vielä laajeni 1970-luvun alussa, vaikeutui taloudenpito entisestään. Hoitotoiminnan kehittämishalu sai kannatusyhdistyksen

193 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 21.11.1979.

194 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 1980.

195 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.11.1981.

196 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 10.5.1982.

197 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.11.1982; 28.3.1983; 6.6.1983; 16.12.1983.

ottamaan tarvittavat suuret taloudelliset riskit. Osa lainoista oli jäsenten henkilökohtaisesti takaamia. Jyväskylän kaupunki takasi loput. Ilman raha-automaattivaroista saatua tukea kehitys ei olisi ollut mahdollista. Elintärkeää tukea saatiin kaikissa vaiheissa Jyväskylän kaupungilta ja lukuisilta yksityisiltä ihmisiltä. Myös valtion budjetista löytyi rahaa tärkeillä hetkillä. Taloudellinen tilanne parani 1970-luvun lopulla, kun hoitolaitos hyväksyttiin invalidihuoltolain mukaista kuntoutushoitoa antavaksi laitokseksi, mikä oikeutti tiettyihin korvauksiin. Yksityisenä hoitolaitoksena toimiminen piti toisaalta sisällään aina sellaisia vaikeuksia, joita kunnallisella puolella ei ollut. Hoitolaitoksen 25-juhlavuotena todettiin kuvaavasti talousvaikeuksien tuomien kokemusten olleen suureksi avuksi ja opiksi kirjoitushetkenkin kireän taloudellisen tilanteen aikana.¹⁹⁸

Säästökuuri tuntui laitoksessa. Aito Ahto oli tehnyt EEG-käyrien arvioinnit ja diagnoosit korvauksetta ainakin vuodet 1964 ja 1965, parantaakseen taloudellista tilannetta. Vaikka raha-automaattivaroja saatiin harvoin niin paljon kuin mitä oli anottu, vuodesta 1967 kannatusyhdistyksen hallituksessa istunut Isto Ruoppila sanoo, että hakemukset oli tehty mieluummin hieman alakanttiin, koska tarkat käytännöt tunnettiin. Haettuja summia ei useinkaan saatu kokonaisuudessaan, koska raha-automaattivaroja ei ollut tarpeeksi jaettavaksi.¹⁹⁹ Raha-automaattiyhdistykseltä saaduista avustuksista käytettiin jatkuvasti suurin osa lainojen ja niiden korkojen maksuun.

Vuoden 1964 alkupuolella korkojen maksuun tarvittuja varoja saatiin kokoon osittain siten, että laskujen maksamista eri liikkeisiin oli siirretty. Myös välttämättömiä hankintoja oli jouduttu siirtämään ja hoitomaksuista saatavia varoja käyttämään korkojen maksuun.²⁰⁰ Jyväskylän sosiaalilautakunnalle oli ilmoitettu kesäkuussa hoitomaksun korotuksesta 23 markkaan hoitopäivää kohti. Vertauksen vuoksi Eila Heiskanen mainitsi, että Helsingin lastenlinnassa hoitomaksu oli ulkopaikkakuntalaisilta 25 mk/vrk. Pohjoismaisten sairaalatalousyhdistysten kokouksessa oli puolestaan todettu keskussairaالاتasoisen sairaalan käyttökustannusten olleen 42-45 mk/vrk, kuluvana vuonna (1964) ainakin 50-52 mk/vrk (n. 82 /vrk).²⁰¹ Tätä taustaa vasten Haukkalan laitoksen vaatima hinta hoidosta vaikutti kohtuulliselta.

Kustannusten kohoaminen pakotti korottamaan hoitomaksuja joka vuosi. Valtionapuhakemuksesta

198 Toimintakertomus 1979.

199 Isto Ruoppila, lausunto 18.6.2007.

200 Lähetetyt kirjeet 1964, Raha-automaattiyhdistykselle 3.7.1964. Varat saatuaan kannatusyhdistys lyhensi lainoja 15 000 markalla; 1 889, 74 markan mennessä korkohin, eli yhteensä 16 089, 74 markkaa. Korkoja olisi loppuvuonna (marraskuussa) maksettava vielä yht. 9 500 markalla. Myös loppuerä 4 186, 94 markkaa käytettiin lainojen maksuun. Lähetetyt kirjeet 1964, Raha-automaattiyhdistykselle 10.10.1964 ja 17.12.1964.

201 Lähetetyt kirjeet 1964, Jyväskylän kaupungin sosiaalilautakunnalle 25.6.1964.

vuodelle 1970 tuli hylkäyspätös, jonka syynä olivat liian korkeat hoitomaksut.²⁰² Hoitopäiväkustannukset Haukkalassa olivat kuitenkin selvästi alhaisemmat kuin sairaaloiden lastenpsykiatrisilla osastoilla.²⁰³ Kannatusyhdistys totesi, että keskussairaaloiden kuntainliittojen ylläpitämät lastenpsykiatriset osastot eivät tulleet korkeammasta valtionavusta huolimatta useinkaan sen halvemmiksi kuin Haukkala. Kulut vain sulautuivat muiden osastojen hoitopäivämenoihin ja maksettiin terveydenhoitoon osoitetuista määrärahoista, jolloin niitä ei tiedostettu samalla tavalla kuin erillisenä maksettavia kuluja.²⁰⁴ Hintojen ja palkkojen korotuksista seurasi loppuvuodesta 1974 se, että hoitolaitos joutui nostamaan hoitomaksuaan 17,9 %:lla 115 markkaan (94). Korotustarve oli tosin ollut kaksinkertainen. Kannatusyhdistys muistutti kuntia, että valtio korvasi 1/3 niistä kustannuksista, jotka aiheutuivat sosiaalilautakunnan huostaanottaman lapsen tai nuoren henkilön hoidosta muualla kodin ulkopuolella kuin koulukodissa tai sairaalassa. Monet kunnat olivat tehneet tästä syystä väliaikaisen huostaanottosopimuksen esimerkiksi vain hoidon ajaksi. Yhdistys kirjoitti vielä, että vaikka psyykkisesti häiriintyneen lapsen hoidosta tuli huomattavia kustannuksia, oikea-aikainen ja tarkoituksenmukaisen hoidon saanut lapsi saattaisi mitä todennäköisimmin lunastaa myös rahallisesti yhteiskunnan häneen asettaman lupauksen.²⁰⁵

Uusien tilojen rakentaminen (osastoryhmä II ja koulu) ja samanaikainen Suomen valtion rahatilanteen kiristyminen 1970-luvun alkuvuosina oli vienyt myös kannatusyhdistyksen talouden tiukille. Vuoden 1972 lopussa lainaa oli jäljellä yhteensä n. 1,5 miljoonaa markkaa (1,6 milj.). Raha-automaattivaroista saadut avustukset menivät sen takaisin maksuun. Kaksi vuotta myöhemmin (1974) oltiin saatu maksettua ½ miljoonaa markkaa. Vuodelle 1975 saattoi yhdistys jo kirjoittaa, että *"ulkonaiset olosuhteet ovat vuosien mittaan ilahduttavasti parantuneet, kiitos raha-automaattiyhdistyksen"*. Toisaalta käyttötalousmenojen kattaminen hoitomaksuilla ja valtionavulla ei voisi toteutua ennen kuin niitä ei tarvitsisi enää käyttää lainojen maksuun. Tilannetta vuodelle 1975 kuvattiin kireäksi, sillä palkkamenojen peittämiseksi muita kuluja oli supistettu edellisvuoteen nähden 76 000 markalla (53 000 :lla). Hoitomaksua ei voitu korottaa enempää, sillä se olisi voinut saattaa köyhät kunnat pulaan. Monissa tapauksissa vaikeasti poikkeavan lapsen ainoaksi paikaksi jäisi tällöin mielisairaalan suljettu osasto.²⁰⁶

202 Saapuneet kirjeet 1970, Sosiaaliliikuttelulta 26.5.1970. Kd 248/70.

203 Hoitopäiväkustannuksia eri laitoksissa vuonna 1972: Auran sairaala 169,14 mk; Hesperian sairaala, nuoriso-osasto 137,23 mk; Lastenlinna 128,00 mk; Hesperian sairaala, Lastenosasto 114,43 mk; Hoitokoti Teinilä 105,00 mk; Kuopion keskussairaala Kl. (Savon lastenlinna) 93,46 mk; Koskenkylän vastaanottokoti 84,40 mk; Lahden kaupungin sairaala (Launeen lastenpsykiatrisen osasto) n. 76,00 – 78,00 mk. Itse asiassa ehdotetulla 62 markan hoitomaksulla 32 paikan mukaisesti saatavat tulot olisivat olleet 724,160 markkaa ja palkat 800.000 mk. Lähetetyt kirjeet 1972, 27.10.1972 (ja liitteet).

204 Lähetetyt kirjeet 1973, kirjepohja lastensuojelulautakunnille ja sosiaalilautakunnille lähetettävästä kirjeestä 29.11.1973.

205 Lähetetyt kirjeet 1974, kirjepohja lastensuojelulautakunnille ja sosiaalilautakunnille lähetetystä kirjeestä 5.12.1974. Liite pöytäkirja kannatusyhdistyksen kokouksesta 19.11.1974.

206 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle 1972-1975.

Talouden perusta oli vaarassa raha-automaattivarojen käytön muutoksien ollessa esillä sekä 1960- että 1970-luvuilla. Suunniteltiin mm. nuorisojärjestöjen piiritason sisällyttämistä avustusjärjestelmään, mikä pienentäisi sosiaali- ja terveysalan järjestöjen osuutta. Kannatusyhdistys tiedotti keski-suomalaisia kansanedustajia, että avustusten pieneneminen johtaisi hoitolaitoksen toiminnan joutumiseen kyseenalaiseksi.²⁰⁷ Asia jäi toistaiseksi ratkaisemattomaksi. 1970-luvun alussa laukkaava inflaatio vaikeutti osaltaan hoitolaitoksen taloudenpitoa.²⁰⁸ Vastaanotto- ja tutkimuslaitosrakennuksen muutostöitä oli jouduttu siirtämään monta kertaa vuosina 1973-1975.²⁰⁹ Vuosi 1975 oli joka tapauksessa taloudellisesti merkittävä, koska hoitolaitos hyväksyttiin uuden invalidihuoltolain mukaiseksi kuntouttavaa hoitoa antavaksi laitokseksi. Se oli siten oikeutettu saamaan korvausta hoidetuista potilaista. Valtionapua saatiin myös lastensuojelulain perusteella. Invalidihuoltolain soveltamisessa oli ongelmia ja viivästyksiä, niin että vuonna 1976 vain kahden lapsen hoidot hyväksyttiin korvauksiin oikeuttavaksi. Vuoden 1977 loppuun mennessä jokaisesta hoidossa olleesta lapsesta anottu hoito oli hyväksytty lain perusteella korvattavaksi. Korvauksen määrä oli 70-100 % lapsen hoitokustannuksista.²¹⁰ Merkittävää roolia hoitolaitoksen lain piiriin saamiseksi näytteli ”mahdoton mies” Kalervo Airaksinen, jonka mukana Hannu-Olavi Piilinenkin kävi useasti ”Helsingin Herroissa” asiaa edistämässä.²¹¹

Kannatusyhdistyksen maksuvalmius eli kyky selviytyä juoksevista menoista selkiyttää havaintoa korvauksien tärkeydestä (kuvio 1).²¹² Kuviossa on esitetty yhdistyksen rahoitusomaisuuden suhde lyhytaikaiseen vieraaseen pääomaan (nettokassavaranto eli likviditeetti). Laajentuminen 1970-luvun alussa oli vienyt hoitolaitoksen maksukyvyn alhoon, mutta tilanne korjaantui vähitellen invalidihuoltolain piiriin pääsemisen ansiosta 1970-luvun lopulla.

207 Saapuneet kirjeet 1965, Huolto- ja avustustoiminnan neuvottelukunnalta jäsenjärjestöille 7.3.1965. Kd. 112/65; Huolto- ja avustustoimikunnan neuvottelukunnalta kaikille sosiaalisille yhteisöille 6.5.1965. Kd 183/65; Saapuneet kirjeet 1973, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen neuvottelukunta. Muistio 4.10.1973. Kd 902/73; Lähetetyt kirjeet 1973, kirjepohja, päivämäärä virheellistä muotoa, ilmeisesti marraskuussa.

208 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 19.11.1974.

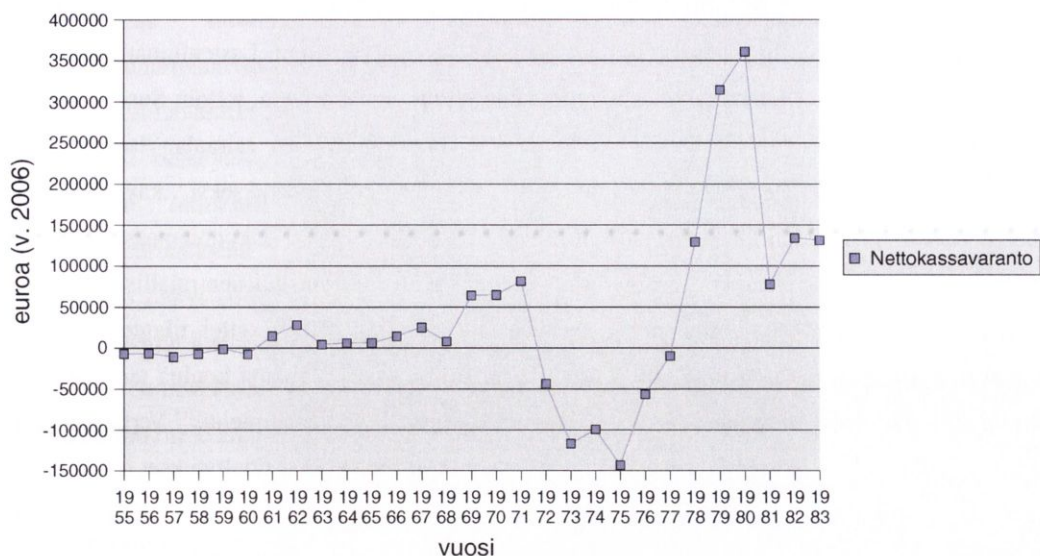
209 Hakemukset Raha-automaattiyhdistykselle 1973-1976.

210 Korvaus oli 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa keskimäärin 82 % hoitokustannuksista. Toimintakertomukset 1976, 1977-1983.

211 Piilinen 1996, s.192.

212 Vuosikertomukset 1955-1983.

Kuvio 1. Nettokassavaranto v. 1955-1983

Vaikka talous oli merkittävästi parantunut, vuoden 1978 tilinpäätös osoitti alijäämää. Syy oli valtionavun ratkaiseva pieneneminen ja invalidihuoltolain ulkopuolelle jääneiden kunnanosuuksien jälkilaskutuksen arvioluonteisuus.²¹³ Rahaa ei ollut kaikkeen, mutta kannatusyhdistyksen talous oli toistaiseksi turvattu.

²¹³ Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 27.3.1979.

Haukkalan koulu v. 1968-

Vuoden 1957 kansakoululaki oli tuonut sairaaloissa olevat lapset oppivelvollisuuden piiriin. Ensimmäinen varsinainen sairaalakoulu aloitti samana vuonna Helsingin Lastenlinnan sairaalassa. Sairaalaopetuksen juuret Suomessa ulottuvat kuitenkin aina vuoteen 1906, jolloin Suomussalmella aloitettiin opetus lasten tuberkuloosiparantolassa. Helsingin kirurgisen sairaalan lastenosastolla vuonna 1909 alkanut askartelunohjaus laajeni vähitellen kouluopetuksiksi, käynnistäjänään sairaalaopetuksen uranuurtajana pidetty Barbara Luther.²¹⁴ Ensin Ukonniemessä ja sitten Haukkalassa erääksi ongelmaksi oli nähty lasten koulunkäyntimahdollisuuksien rajallisuus. Asia oli tiedostettu jo alusta alkaen, mutta varojen puute lieene ollut pääsyy, ettei tilanteeseen saatu parannusta. Toinen syy oli hoitolaitoksen lääkäri Aito Ahto, joka ei pitänyt koulua tärkeänä, vaan painotti lapsen tervehtymistä ensin. Psykologit ja Niilo Mäki olivat toista mieltä.²¹⁵ Vertailun vuoksi mainittakoon, että Metsäkummun hoitokodissa oli alusta asti oma koulu. Edellytykset oman koulun perustamiseksi olivat Jyväskylässä hyvät: kaupungissa oli aloitettu erityisopettajankoulutus vuonna 1958, ensimmäisenä Pohjoismaissa.²¹⁶ Koulun perustamista Haukkalaan ryhdyttiin suunnittelemaan jo Ahdon aikana. Ensimmäisen kerran tarkkailuluokan perustaminen oppivelvollisuusikäisille lapsille oli esillä hallituksen kokouksessa 9.12.1965. Tarkoitus oli perustaa tarkkailuluokka syksyllä 1966.²¹⁷

Eila Heiskanen muistaa näihin aikoihin sattuneen tapauksen, jossa Suvimäen tarkkailukoulun opettaja Erkki Hiekkänen tuli käymään Haukkalassa. Koulun perustamisesta puhuttiin. Hiekkänen totesi sitten jossakin vaiheessa, että *"Haukkalan koulu alkaa nyt!"*. Ensimmäinen oppitunti aloitettiin saman tien: se oli liikuntatunti.²¹⁸ Varsinainen koulutyö alkoi 1.9.1967, jolloin laitoksen 17 oppivelvollisuusikäisestä lapsesta kaikki aloittivat koulunkäynnin hoitolaitoksen askartelutiloissa. Opettajina toimivat aluksi kansakoulunopettajat Maila Kaipainen ja Olli Makkonen. Opettajan viikoittainen tuntimäärä oli 9.²¹⁹ Kansakoulun perustaminen otettiin käsiteltäväksi lokakuussa 1967, jolloin päätettiin kääntyä valtioneuvoston puoleen kirjelmällä. Suunnitelmien mukaan kouluun palkattaisiin kaksi opettajaa, jotka saisivat saman suuruista palkkaa kuin vastaavissa kunnallisissa opettajan viroissa.²²⁰ Kannatusyhdistys maksoi aluksi kustannukset, koska perustamislupaa ei vielä ollut saatu.

214 Tilus 2007, "Sairaalaopetuksen alkutaival 100 vuoden takaa".

215 Kalliopuska 1996, s. 197.

216 Tuunainen 2001, s. 19.

217 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.12.1965.

218 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

219 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 18.6.1967.

220 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 20.10.1967.

Valtioneuvoston lupa tuli alkuvuonna 1968 ja virallisesti Haukkalan tarkkailukoulu/erityiskansakoulu perustettiin 28.3.1968. Opetusta annettiin edelleen askartelutiloissa, mitä tiloja haukkalalaiset pitivät puutteellisina. Hoitolaitoksen laajenemissuunnitelmassa koululle oli kuitenkin varattu omat toimitilansa. Lasten kiinnostus koulunkäyntiin havaittiin suureksi. Hoidollista merkitystä pidettiin myös suurena, koska potilaan ei tarvitsisi enää keskeyttää koulunkäyntiään tullessaan Haukkalaan hoitoon. Ajateltiin myös, että sopeutuminen *"laitoksen ulkopuoliseen yhteisöön"* hoidon jälkeen helpottuisi. Koulu toimi yhdysluokkaperiaatteella siten, että luokka-asteet I – III ja IV – VI olivat samassa tilassa. Lasten kouluinnostus näkyi siinä, että tuloksia pidettiin odotettua parempina. Kukaan lapsista ei saanut ehtoja, eikä jäänyt luokalleen. Kaikkien luokkien keskiarvo oli 7,17. Eila Heiskasen mukaan lapset olivat myös painostaneet koulun perustamiseen kysellen, mikseivät he saa oikeata koulua, kun opetusta kerran oli jo annettu.²²¹

Haukkalan koulu toimi kouluhallituksen alaisena oppilaitoksena, mikä oikeutti kansakoululain mukaiseen valtionapuun.²²² Koululle perustettiin johtokunta, joka vastasi pedagogisista linjauksista. Ensimmäisen kokouksensa vielä väliaikainen johtokunta piti 21.5.1968 yliopiston Suojelu- ja parantamiskasvatusopin laitoksella. Kokoonkutsujana toimi puheenjohtaja Niilo Mäki, sihteerinä Toivo Hurme ja muut jäsenet olivat Pentti Vasunta, Eila Heiskanen sekä ulkopuolisena asiantuntijana kansakouluntarkastaja Jaakko Rastela. Johtokunta totesi syyslukukauden 1968 ylläpitokustannuksiksi muodostuvan noin 15 000 markkaa ja päätti ottaa selvää, voisiko valtionapua saada ennakkona.²²³ Kannatusyhdistys piti koulun erillisenä yksikkönä, jolla oli oma taloutensa. Koulun johtokunta teki vuosittaisen tulo- ja menoarvion. Talous oli hoitolaitosta helpompi järjestää, sillä valtionapu kattoi suurimman osan kustannuksista. Lopullinen valtionapu tosin tuli yli vuoden myöhässä, mikä vaikeutti palkkojen maksua. Lisäksi lasten kotikunnilta perittiin ns. kouluennakkoa tietty määrä vuodessa. Esimerkiksi vuosina 1969-1970 koulun kustannuksista kannatusyhdistyksen maksettavaksi jäi 37 markkaa 80 penniä, valtion maksaessa pyöreästi 40 000 markkaa ja kotikuntien 17 000 markkaa.²²⁴

Kesäkuussa 1968 kouluun oli valittu opettajat seitsemän hakijan joukosta. Seija Oikari ja Hannu Rauhala olivat ainoat erityisopettajan koulutuksen saaneet, joten heistä tuli Haukkalan koulun

221 Toimintakertomus 1968; "Ehdoita pääsivät Haukkalan tarkkailukoulun ensimmäiset oppilaat iloitsemaan lomastaan". Keskisuomalainen tammikuu 1969. Leikekokoelma.

222 Ala-Haavisto 2000, s. 62.

223 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 21.5.1968.

224 Valtionapua ei kuitenkaan saanut koulun seuraaviin menoihin: Siivoojan palkka, rahastonhoitaja-kirjanpitäjän palkka, kaupunkilisät, sosiaalikulut (sos. turvamaksut osittain), huoneistomenot, toimistomenot, oppilaiden koulutarvikkeet (osittain), työaineet (osittain) ja koulun muut menot. Lähetetyt kirjeet 1973, Luettelo Haukkalan erityiskoulun menoista joihin ei saa valtionapua. Numeroimaton; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 29.9.1970.

ensimmäiset opettajat. Rauhalasta tuli kaksiopettajaisen koulun johtaja. Jyväskylän kaupungilta saatiin merkittävä määrä oppikirjoja lahjoituksena, mikä helpotti alkuun pääsemistä.²²⁵ Tarpeellisia opetusvälineitä hankittiin Rauhalan esityksestä: esimerkiksi diaprojektori, magnetofoni sekä radio. Koulun johtokunnan koostumus muuttui melko pian, kun kannatusyhdistyksen hallituksen varapuheenjohtaja Lauri Väisänen tuli jäseneksi vielä saman vuoden 1968 lokakuussa. Vuoden 1969 alussa Niilo Mäki jäi johtokunnasta pois ja hänen tilalleen tuli Jyväskylän yliopistosta vt. apulaisprofessori Olavi Hietala. Myös tohtori Anna-Liisa Jokinen tuli jäseneksi nyt 7-henkiseen johtokuntaan, jonka sihteerinä oli Hannu Rauhala ja puheenjohtajana psykologi Hurme.²²⁶

Kun laitoksen lapsista nyt osa kävi koulua, tiesi se myös kunnille lisäkustannuksia koulupäivämaksujen muodossa.²²⁷ Koulun mahdollisuudet huomattiin varsin pian, sillä jo marraskuussa 1969 Jyväskylän kaupunki esitti Onerva Mäen aloitteesta kaupungin erityisopetuksen tarpeessa olevia lapsia Haukkalan kouluun. Koulun johtokunta suhtautui asiaan myönteisesti. Samassa yhteydessä todettiin uusien erityisopettajien virkojen tarve, jos koulu saisi lisätiloja syksyllä 1970, kun kasvatusneuvola muuttaisi takaisin kaupunkiin. Päätettiin anoa kahta virkaa.²²⁸ Kannatusyhdistyksen hallitus päätti helmikuussa 1970 siirtää koulun vapautuviin tiloihin. Se pohti myös esitettyä kaupungin erityisluokan perustamista Haukkalaan.²²⁹ Toukokuussa tehtiin päätös muuttaa kasvatusneuvolatilat koulukäyttöön niin pian kuin mahdollista. Myös opettajien eläketurvan järjestäminen tuli ajankohtaiseksi: tästä olikin tullut opettajilta pyyntö ja eläketurvakeskukselta kirjelmä. Yksi erityisopettajan virka julistettiin avoimeksi. Kaupungille ilmoitettiin, että pelkkiä oppilaspaikkoja ei myönnettäisi, vaan tarjottiin mahdollisuus varata 6-8 hoitopaikkaa – näin oppilaiden hoito ja valvonta turvataisiin myös vapaa-aikana.²³⁰

Oma koulurakennus, laajeneva koulu

Kasvatusneuvolan tilojen muuttaminen koulutiloiksi oli aloitettu heti sen jälkeen, kun kasvatusneuvola oli 23.9.1970 muuttanut kaupunkiin. Uuden kansakoulun piirustukset hyväksyttiin syksyllä 1970 ja päätettiin anoa valtiolta avustuksia rakentamiseen.²³¹ Opetusministeriin oliin yhteydessä.²³² Uutta koulurakennusta jouduttiin pienentämään suunnitellusta 290 m²:lla rahoitusvaikeuksien vuoksi. Uusien piirustusten mukaiset työt aloitettiin 18.5.1971. Rahoitusta

225 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 9.6.1968.

226 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 24.10.1968; 18.3.1969.

227 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 20.10.1969.

228 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 10.2.1970 (liite saapunut kirje 2.11.1969).

229 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 23.2.1970.

230 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.5.1970.

231 Hallitus merkitsi myöskin tiedoksi, ettei yksityisen kansakoulun rakennusohjelman ja piirustusten vahvistaminen kuulu kouluhallituksen toimivaltaan. Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 29.9.1970.

232 ”Haukkalassa taas rakennustöihin – Uusista tiloista urakkasopimus”. Keski-suomalainen 19.12.1970. Leikekirja.

auttoi suunnattomasti se, että valtion II lisäbudjetissa oli myönnetty koulun rakentamiseen 300 000 markkaa (3,45 milj. euroa).²³³ Koulun vihkiäiset pidettiin 7.9.1973.²³⁴ Kouluun perustettua kolmatta erityisopettajan virkaa hakeneista neljästä opettajasta Pirjo Ikonen todettiin ylivoimaisesti taitavimmaksi ja soveliaimmaksi, ja hänet valittiin.²³⁵ Neljäs erityisopettajan virka oli julistettu hakuun keväällä 1972, kun hoitolaitoksen laajentuminen eteni. Hakijat olivat molemmat päteviä, ja Kalevi Tynjälä valittiin äänestyksen jälkeen.²³⁶ Tarve viidennelle opettajalle syntyi, kun keskussairaalan lastenpsykiatrinen osasto perustettiin Haukkalaan vuonna 1973. Koulunjohtaja Rauhala selvitti myös, mitä edellytyksiä olisi saada esikoulun erityisopetuksen kokeiluluontoista tai pysyvää toimintaa. Marraskuussa 1973 Kari Luhtanen valittiin ainoana pätevänä hakijana hoitamaan viidettä virkaa, joka vakinaistettiin seuraavana vuonna.²³⁷

Uusien hoito-osastojen valmistuminen vuoden 1972 alusta lähtien takasi koululle paremmat tilat. Uudet osastot oli suunniteltu pieniksi, minkä katsottiin edistävän lasten turvallisuuden tunnetta ja vähentävän konflikteja heidän välillään. Kouluviihtyisyyden lisäämiseksi koulun seiniin päätettiin tehdä lasten ja opettaja Pirjo Ikonen suunnittelemat seinäfreskot.²³⁸ Kaupungin terveyslautakunta hyväksyi koulun tilat toukokuussa 1973.²³⁹ Rakennuksen tarkastuksessa ei havaittu mainittavia puutteita. Yleisesti todettiin muun muassa, että *"koulun piha-alueella urheilukenttineen on avaruutta ja liikuntatilaa runsaasti"*. Kaikki luokkatilat ja koko talo oli koneellisesti ilmastoitu.²⁴⁰ Koulun ja hoitolaitoksen piha-alueet oli kannatusyhdistyksen hallituksen mielestä saatava runsasta käyttöä ja sadetta kestävään kuntoon, mihin toimiin päätettiin ryhtyä.²⁴¹

Koululle ilmoitettiin viestinnän selkiyttämiseksi, että kannatusyhdistyksen hallituksen päättämältä kuuluvien koulun asioiden olisi tultava koulun johtokunnan esityksinä. Koulun työntekijöille vahvistettiin uusi ikälisäjärjestelmä. Johtokuntaan tuli jäsenmuutoksia, kun Eila Heiskanen erosi ja tilalle tuli sosiaalihoitaja Pirjo Viinikainen sekä puuttuvan äänivaltaisen vuoksi myös sosiaalihoitaja Marja-Terttu Paronen.²⁴² Johtokunnassa tapahtui lisämuutoksia vuonna 1974, kun Olavi Hietalan jäsenyyttä ei uudistettu hänen kiireisyyteensä vedoten, mistä syystä lääketieteen tohtori Miette Mäkinen-Forel erosi myös johtokunnasta.²⁴³ Uusiksi jäseniksi tulivat U. Tuomola sekä keskussairaalan lastenpsykiatrisen osaston ylilääkäri Hannu-Olavi Piilinen. Laitoksen

233 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.6.1971.

234 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 21.3.1973.

235 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 30.6.1970.

236 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 21.10.1971; 25.5.1972; 30.6.1972.

237 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 3.9.1973; 16.11.1973; 23.7.1974.

238 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 3.4.1973.

239 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 29.5.1973.

240 Saapuneet kirjeet 1973, Jyväskylän kaupungin terveyslautakunnan päätös 10.5.1973. Liite. Kd 413/73.

241 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.11.1973.

242 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.11.1973; 6.5.1974; 19.11.1974.

243 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, Mäkinen-Forelin kirje kannatusyhdistyksen hallitukselle 27.5.1974.

psykologi Hurmeesta tuli koulun johtokunnan puheenjohtaja.²⁴⁴ Vuonna 1976 Piilisestä tuli varapuheenjohtaja.²⁴⁵ Vilho Hirvi ja Isto Ruoppila tulivat johtokunnan jäseniksi vuosina 1976 ja 1977.²⁴⁶ Myöhemmin johtokuntaan säädettiin kuuluvaksi kaksi opettajajäsentä.²⁴⁷

Kansakoulu vaihtui Suomessa peruskouluksi 1970-luvun jälkipuoliskolla, ja muutos kosketti myös Haukkalaa. Koulun tulevaisuutta uudessa peruskoulujärjestelmässä 1.8.1977 selvitettiin ensi tilassa. Kalervo Airaksinen, Vilho Hirvi ja Hannu-Olavi Piilinen valtuutettiin neuvottelemaan opetusministeriössä.²⁴⁸ Anomus koulun muuttamisesta peruskoulua korvaavaksi lähetettiin kouluhallitukselle kevään 1977 aikana. Sieltä se eteni lääninhallitukseen lausuntokierrokselle. Muutos edellytti opetussuunnitelman laatimista, mitä edelleen valittu koulun johtokunta ryhtyi tekemään. Yhteistyö kaupungin koululaitoksen kanssa aloitettiin. Lääninhallitus hyväksyi kouluohjesäännön. Opetusministerin päätöksen mukaan voitiin saada valtionapua ylimääräisen erityisopettajan palkkaamiseen.²⁴⁹

Haukkalan koulun tulevaisuus tuli ajankohtaiseksi odottavan hoitolaitoksen kunnallistamisen yhteydessä. Koulun kunnallistamista koskeviin neuvotteluihin lähetettiin kannatusyhdistyksen puheenjohtaja Kalervo Airaksinen, Lea Pulkkinen, Hannu-Olavi Piilinen ja Toivo Hurme.²⁵⁰ Rahoitustilanne oli hyvä, sillä koulu sai oikeuden samaan valtionapuun kuin kunnan peruskoulu ajalle 1.8.1980-31.7.1982.²⁵¹ Kannatusyhdistys kuitenkin tiedosti vuonna 1982, ettei koulun ylläpitäminen olisi mahdollista hoitolaitoksen kunnallistamisen jälkeen, vaan koulu siirtyisi kaupungille ja kouluosa keskussairaalalle. Kunnallistamisen yhteydessä valtio edellytti henkilökunnan koulutussuunnitelmaa, joka laadittiin. Hoitolaitoksen kunnallistamisen edetessä vuonna 1983 näytti siltä, että koulu jäisi kannatusyhdistykselle, niin kuin se toistaiseksi jäikin. Koulun kunnallistamisen toteutus siirtyi lopulta vuoteen 1985.²⁵²

Koulunkäynti hoitotoiminnan osana

Kun lapsi tuli Haukkalaan, häntä ei pakotettu kouluun. Yleensä kahden, kolmen päivän sisällä uusi potilas kuitenkin uskaltautui luokkaan. Luultavasti hän koki elämänsä yllätyksen, *Seura*-lehti kirjoitti laajassa artikkelissaan vuonna 1971: ”*Opettajat eivät huuda, lyö, revi tukasta, heitä ulos luokasta, naura, uhkaa tai ivaa*”, koska sen nämä lapset olivat todennäköisesti kokeneet jo

244 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 21.5.1974; 23.7.1974.

245 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 30.8.1976.

246 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 16.12.1976; 30.6.1977.

247 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 18.7.1979.

248 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.3.1977.

249 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 23.5.1977; 24.8.1977; 22.3.1978; 27.6.1978; 15.11.1978.

250 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 27.3.1979; 22.5.1979.

251 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 31.3.1979; 19.5.1980.

252 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 1983.

loppumattoman moneen kertaan, mistä syystä he todennäköisesti olivatkin Haukkalassa.²⁵³ Koulun käyminen hoitolaitoksessa piti sisällään paradoksin: suuri osa lapsista tuli hoitoon juuri kouluvaikkeuksien vuoksi. Esimerkiksi vuonna 1970 oli poikkeuksellisen paljon kouluun liittyvistä peloista tai muista kouluvaikkeuksista kärsiviä potilaita. Katsottiin, että hoito-osaston ja koulun yhteistyö oli tehokas keino näiden vaikeuksien poistamiseksi ja siten lasten hoitoaikojen lyhentämiseksi.²⁵⁴ Opetus oli hyvin yksilöllistä: alaluokkia opettanut Seija Oikari kertoikin lehdelle valmistavansa yhdeksän erilaista läksyä yhden sijasta.²⁵⁵

Haukkalan koulussa noudatettiin varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelmaa. Alusta asti käytettiin lasten musiikkiaktiivointia, rytmikka- ja musiikkiterapiaa. Näiden kokeilujen arveltiin muodostuvan aikanaan kauaskantoisiksi. Hyvän pohjan tarjosi Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan ja musiikin laitoksien kanssa tehtävä yhteistyö, jota Hannu Rauhala teki erityisesti musiikkitieteen laitoksen professori Timo Mäkisen kanssa.²⁵⁶ Musiikkiterapiaa oli Suomessa kokeiltu Haukkalan lisäksi vain Hesperian sairaalassa.²⁵⁷ Syksystä 1970 alkaen opetuksessa ryhdyttiin käyttämään koulun oman arvion mukaan Suomessa melko tuntematonta terapeutista askartelua, erityispedagogisin perustein ohjattua lasten luovaa ilmaisua. Tässä taideterapeuttisessa hoidossa oli kyse vapaasta ilmaisusta, jota kautta pyrittiin löytämään oppilaan oma luovuus. Päämääränä oli osaltaan vaikuttaa lapsen oman minän integraatioon. Aluksi lapset suttasivat paljon saatuaan vapaasti käyttää eri materiaaleja, mutta vähitellen terapialuokka muuttui ”*innokkaiden taiteilijoiden ateljeeksi*”. Vuonna 1972 aloitettiin lukemis- ja kirjoitushäiriöisten klinikkatyyppinen opetus, jolla saatiin aikaan myönteisiä tuloksia jo muutamassa kuukaudessa.²⁵⁸

Vuoden 1969 alusta Jyväskylän yliopiston erityisopettajakurssin opettajakokelaat suorittivat harjoitteluaan Haukkalassa. Koulunjohtaja Rauhala laati ohjeet erityispedagogiikan ja psykologian opiskelijoiden harjoittelusta Haukkalassa. Ensimmäisen harjoitteluviikon aikana opiskelijat tutustuivat lapsiin laitoksessa. Toisen viikon aikana lapsia seurattiin koulumiljöössä. Tämän jälkeen opiskelijat toimivat tunneilla tarkkailun lisäksi eräänlaisina assistentteina. Kaikista vaiheista kirjoitettiin sivun raportti, joka käytiin läpi ohjaavan erityisopettajan kanssa ennen harjoittelun päätöstä.²⁵⁹ Rauhalan aloitteesta koulun henkilökunta osallistui Brian Wayn creativity-kurssille.

253 ”Haukkalassa eletään jo 1980-lukua”. Seura 23.4.1971. Leikekokoelma.

254 Toimintakertomus 1970.

255 ”Ehdotta pääsivät Haukkalan tarkkailukoulun ensimmäiset oppilaat iloitsemaan lomastaan.” Keski-suomalainen 1969. Leikekokoelma.

256 Vuonna 1971 organisoitiin aiheesta myös seminaari osaksi Jyväskylän Kesä -tapahtumaa. ”Musiikkiterapian tietä lavennetaan seminaarilla”. Keski-suomalainen 4.5.1971. Leikekokoelma.

257 Toimintakertomus 1969; ”Musiikista apu tunnehäiriöisten lasten parantamiseen Haukkalassa”. Tuntematon lehtileike. Leikekokoelma.

258 Toimintakertomus 1970; ”Toteuttamisterapialla tuloksia Haukkalan lasten erityiskoulussa”. Keski-suomalainen 1970-luvun alku. Leikekokoelma. Toimintakertomus 1972.

259 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, Hannu Rauhalan ohjeet harjoittelusta 20.9.1972.

Rauhala oli jäsenenä myös n. 30 erityisopettajan muodostamassa luovan toiminnan yhdistyksessä, joka sai luvan kokoontua Haukkalan koulun tiloissa.²⁶⁰

Erityisopettaja Kari Luhtasen aloitteesta lapset ryhtyivät harjoittamaan vuonna 1973 luovaa kokonaisilmaisua viikolla iltaisin. Toiminta lähti turvallisuus-, rentoutumis- ja kontaktiharjoituksista, minkä vuoksi sen nähtiin osaltaan korvaavan perinteistä ryhmäterapiaa. Lasten "*varaukseton suosio*" oli saatu. Kannatusyhdistyksen toimintakertomuksessa kirjoitettiin vuonna 1973 luovasta ilmaisusta olevan muodostumassa jopa kaikkea hoitoyhteisön toimintaa kuvaava periaate. Samoin saatettiin rohkeasti todeta, että koulu oli kehittynyt yhdeksi maan johtavista hoitavan pedagogiikan erityiskouluista erityisalueellaan. Koulun ja hoitolaitoksen yhteistyötä pidettiin yhtenä tekijänä siihen, että kuntien kouluviranomaiset olivat vuonna 1972 osoittaneet lisääntyvää kiinnostusta Haukkalan koulua kohtaan. Haukkalan nähtiin olevan entistä enemmän pedagoginen hoitoyhteisö, mikä pyrkimys näytti toimintakertomuksen mukaan olevan vuosikymmenen tavoite erilaisten lasten kasvatuksessa.²⁶¹

Syksyn 1974 alussa koulunjohtaja Rauhala totesi, että koulun kuudes lukuvuosi olisi ensimmäinen täydellinen. Kehittämiskohteeksi hän määritteli puheopetuksen, jota tarvitsi arviolta 15-20 % oppilaista. Oli myös huomattu, että matematiikan tunneilta pinnattiin. Laitoksen potilasrakenteen todettiin muuttuvan vanhempaan suuntaan, mikä painottaisi myös koulua kuudennelle ja seitsemännelle luokalle, kun painotus aiemmin oli ollut alimmilla luokka-asteilla. Puheopetus saatiin järjestymään syksystä 1975 alkaen. Rauhala ehdotti loppuvuonna 1975 puoliainetyyppisen, ns. klinikkaopetuksen viran perustamista, perusteena mm. puhe- ja lukiopetusta ja yleensä spesifiä erityisopetusta tarvitsevien lasten määrän suhteellinen kasvu sekä oppilasryhmien kasvaminen lähelle maksimikokoaan. Kouluhallituksen ohjeet eivät kuitenkaan mahdollistaneet ehdotetun neljä viikkotuntia sisällään pitäneen viran perustamista.²⁶²

Pedagogisesti tärkeiksi koettiin niin sanottujen rikastuttamisaineiden käyttö opetuksessa, eli painotettiin niitä oppiaineita, joissa lasten havaittiin olevan lahjakkaita. Tämän katsottiin tukevan itsetunnon kehitystä ja aiheuttavan siirrännäisvaikutuksen muihin oppiaineisiin.²⁶³ Puheopetuksessa kävi melko tasaisesti noin 25 % oppilaista. Lukiopetusta tarvitsi myös suuri osa: vuosien 1975 ja 1977 arvioiden mukaan lähes puolet. Puhe- ja lukiopetusta annettiin lähes pelkästään ala-asteikäisille, koska rajallisten resurssien lisäksi näiden ongelmat arvioitiin vaikeimmiksi.

260 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 1.4.1974; 21.5.1974.

261 Toimintakertomukset 1972, 1973.

262 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 29.8.1974 (sekä liite talousarvio 1975); 28.8.1975; 12.11.1975; 6.4.1976; Hannu Rauhalan kirje kannatusyhdistyksen hallitukselle 12.11.1975.

263 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 28.9.1975.

Suurimpia ongelmia olivat sanavaraston suppeus ja vaikeus saada selvää kirjoitetusta tekstistä, minkä seuraus oli heikko tekstinymmärtämiskyky.²⁶⁴

Osastonhoitajat Eila Hellman (nyk. Rossi) ja Raija Vähänen kiinnittivät marraskuussa 1976 koulun johtokunnalle lähettämässään kirjeessä huomiota äidinkielen, matematiikan ja vieraiden kielten opetuksen tärkeyteen. Johtokunta päätti seurata peruskoulun opetussuunnitelmaa ja kiinnittää erityishuomiota näihin koulumenestyksen kannalta keskeisiin oppiaineisiin. Opetusta pyrittiin yksilöllistämään siten, että nopeammin edistyvien oppilaiden opetusta tehostettiin ja järjestettiin yksi tai kaksi kertaa kuukaudessa kirjallinen tai suullinen kuulustelu oppimisen tason määrittelemiseksi.²⁶⁵ Yhteistyö Jyväskylän kaupungin koululaitoksen kanssa lisääntyi ja koulutoimenjohtaja Pekka Käpin kanssa keskusteltiin Haukkalan kouluikäisten lasten koulunkäyntimahdollisuuksista kaupungin kouluissa. Vastaavasti Haukkalan katsottiin voivan tarjota kaupungin lapsille niin sanottuun päiväkotipaikkaan perustuvaa koulua. Klinikkaopetus käynnistyi vuonna 1978 ja sen katsottiin tulleen tarpeeseen.²⁶⁶

Vuoden 1980 lopussa koulun johtokunnan aloitteesta selvitettiin laaja-alaisten (klinikkaopetuksen) lisävirkojen perustamismahdollisuuksia. Työryhmä Hannu-Olavi Piilinen, Kalevi Mesimäki ja Kalevi Tynjälä tutustui Lastenlinnan koulun erityisopetukseen. Lisätarve oli seurausta kasvaneesta paineesta yläasteopetuksen järjestämiseksi sekä erittäin vaikeaksi katsotusta oppilasaineksesta, joista osa ei sairautensa vuoksi kyennyt sopeutumaan luokkamuotoiseen erityisopetukseen.²⁶⁷ Työryhmä esitti tuloksensa vuoden 1981 ensimmäisessä kokouksessa. Muistiossa todettiin ainakin 45 %:lla oppilaista olevan eriaisteisia luku- ja kirjoitushäiriöitä.²⁶⁸ Myös yhdysluokka asettaisi omat vaatimuksensa. Lääkäri Piilinen oli kertomansa mukaan toistuvasti joutunut kiinnittämään huomiota lasten puutteellisina pitämiinsä opiskeluedellytyksiin Haukkalan koulussa. Avohoitoverkoston kehittäminen oli hänen mukaansa johtanut tilanteeseen, jossa sairaala- ja laitoshoitoon tuli entistä vaikeahoitoisempaa potilasainesta. Varsinaista luokkaopetusta pitikin siksi edeltää pitkä ja intensiivinen kahdenkeskinen klinikkaopetustyyppinen oppimistapahtuma. Vuoden 1981 alussa päätettiinkin perustaa kaksi luokattoman erityisopettajan virkaa, tehtävänään tukea puhe-, lukemis-, kirjoittamis- ja muista erityishäiriöistä kärsiviä lapsia. Toinen viroista oli kokovuotinen ja toinen määräaikainen.²⁶⁹

Vuonna 1983 Haukkalaan anottiin perustettavaksi 'kymppiluokkaa'. Keskussairaalan

264 Toimintakertomukset 1974-1982.

265 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 29.11.1976.

266 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 6.3.1978.

267 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 2.12.1980 ja liitteet § 1419 ja § 1421.

268 Tulos oli saatu testaamalla luokka-astetta alemmalla mittarilla, joten todellisen määrän täytyi olla suurempi, muistio totesi.

269 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 30.3.1981 ja liite § 1445.

nuorisopsykiatrian ylilääkäriin Markku Luotoniemen aloitteesta hanketta perusteltiin sillä, että kunnallistamisen yhteydessä muodostettavalla nuorisopsykiatrian yksiköllä tulisi hoitamaan sellaisia nuoria, jotka eivät olleet peruskoulun jälkeen sopineet keskiasteen oppilaitoksiin tai jotka olivat psyykkisen häiriön vuoksi jääneet pois jatko-opinnoista. Myös oppilaiden ikärakenne painottuisi entisestään yläasteen puolelle.²⁷⁰ Lupa myös saatiin ja kymppiluokka aloitti toimintansa.

Koulu, kannatusyhdistys ja keskussairaala

Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliitto teki vuonna 1974 selvityksen Haukkalan koulun kustannuksista. Siinä todettiin, että valtionapuennakko kattoi 38,8 % arvioiduista menoista. Koulun käyttäjät, peruskunnat ja kuntainliitto, joutuivat maksamaan lopun osan valtionavusta siihen saakka kunnes lopullinen valtionapu maksettiin (vuoden 1974 osalta vuonna 1976). Lopullinenkin valtionapu arvioitiin tuntuvasti liian pieneksi, mutta näytti siltä, ettei sitä saisi suurennetuksi, ellei pienennettäisi valtionapuun oikeuttamattomia menoja, joita olivat opettajille maksettavat palkanlisät (20 % palkasta) ja huoneistomenot. Kuntainliitto pyysi harkitsemaan opettajille maksettavan laitoslisän poistamista. Perusteena oli, että tämä lisä oli ainoa Jyväskylän kaupungin palkkauksen perusteella suoritettava, kun muuten laitos maksoi palkkoja maalaiskunnan käytännön mukaan.²⁷¹

Eila Heiskanen laati vastineeksi muistion, jossa perusteltiin palkanlisän olemassaoloa. Haukkalan erityiskoulun aloittaessa toimintansa oli palkkaus päätetty maksaa Jyväskylän kaupungin opettajanpalkkauksen perusteella. Siihen sisältyvällä, useissa kunnissa maksettavalla 20 %:n lisällä oli monia nimiä, mutta peruste oli kaikkialla sama: *"palkkaustason kompensointi samalle tasolle halvemmissa maaseutu-, virka-asunto ym. niihin verrattavissa taajamissa työskentelevien opettajien kanssa"*. Haukkalan valtionapu opettajanpalkkauksiin oli korkein maassa (90 %). Palkkaussisät muodostivat vain häviävän pienen osan valtakunnallisella tasolla toimivan koulun menoista. Haukkalan koulun johtokunta oli 1.7.1974 pitämässään kokouksessa uudelleenkirjannut aiheellisenä pitämänsä palkkaussisän. Muistiossa korostettiin vielä, että omistajan alusta alkaen tärkeinä pitämien materiaalien, teknologian ja hoitopedagogiikan johdosta Haukkalan koulu ei ole verrattavissa kunnallisesta erityiskoulusta aiheutuviin kustannuksiin. Kuntainliitolle ilmoitettiin, että laitoslisää saaville opettajille sitä maksettaisiin jatkossakin, mutta uusille viranhaltijoille lisää ei enää maksettaisi. Sen sijaan kallis täydennetty eläketurva säilytettäisiin, koska sen katsottiin vaikuttavan ratkaisevasti pitkälle erikoistuneen opettajakunnan virassa pysyvyyteen.²⁷²

270 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 28.4.1983.

271 Haukkalan taloudellisesta tilanteesta kertoo paljon se, että selvityksen mukaan vuokrasta (7,49 mk/m²) suurin osa (5,55 mk) muodostui lyhytaikaisten lainojen koroista ja lyhennyksistä. Huoneistomenot olivat 680 mk kuukausivuokria; Saapuneet kirjeet 1976, Keski-Suomen keskussairaaltalta (3.12.1974). Saapunut 8.3.1976. Kd 270/76.

272 Saapuneet kirjeet 1976, muistio: "Haukkalan erityiskoulun opettajien palkkaus /henkilökoht. lisä". Saapunut

Kolmikantainen yhteistyö hoitolaitoksen, koulun ja keskussairaalan Haukkalan osaston välillä asetti omat vaatimuksensa. Kouluun katsottiin vuonna 1976 tarpeelliseksi laatia työnjaon sairaalan ja koulun välillä määrittelevä ohjesääntö, joka olisi tarpeellinen odottavassa laitoksen kunnallistamisessa.²⁷³ Kannatusyhdistyksen hallitus päätti, että piha-alueiden valvonta kuului sekä osastoille että koululle.²⁷⁴ Talous tuotti myös päänvaivaa: huoli kustannuksista sai kannatusyhdistyksen hallituksen lähettämään koulun vuoden 1977 talousarvion uudelleen käsiteltäväksi koulun johtokunnalle. Talousarvioon ja mahdollisesti vähenevään oppilasmäärään viitaten koululle esitettiin entistä tehokkaampia säästötoimia.²⁷⁵

Haukkalan koulu joutui ikäviä piirteitä saaneiden tapahtumien keskelle 1970-luvun lopulla. Ensimmäisessä tapauksessa oli kyse yliopiston ja koulun yhteistyöstä, toisessa tapauksessa salassapitovelvollisuudesta osana koulun ja sairaalan yhteistyötä. Vihjeen vaikeuksista yliopiston ja Haukkalan koulun välillä antoi kannatusyhdistyksen hallituksen jäsenen professori Jaakko Pesosen ”pr-asia” koulun johtokunnan kokouksessa 30.8.1976. Pesosen mukaan koulu oli esiintynyt ulospäin poliittisesti yksipuolisena, kun tulisi esiintyä puolueettomana.²⁷⁶ Varsinaisesti tilanne kärjistyi, kun Jyväskylän yliopiston erityisopettajien koulutuslinjan johtaja Olavi Hietala ja varajohtaja Ossi Ahvenainen lähettivät loppuvuodesta 1976 kirjelmän, jossa he valittivat koulunjohtaja Hannu Rauhalan toiminnasta. Rauhala oli heidän mielestään antanut toistuvasti negatiivissävyyistä ja asiallisesti väärää informaatiota erityisopettajien koulutuslinjan opetusohjelmista ja opetuksen tasosta.²⁷⁷ Kannatusyhdistys edellytti aluksi, että pidettäisiin uusi koulunjohtajan vaali siinä yhteydessä kun koulu siirtyisi peruskoulua korvaavaksi kouluksi. Kokouspöytäkirjaan kirjattiin hallituksen näkemys siitä, että opetuksen ja tutkimuksen sekä yhteistyön kehittäminen yliopiston kanssa olivat tärkeitä jatkossa. Keväällä 1977 kannatusyhdistyksen hallitus lievensi kantaansa asian selkiytyessä. Nyt se katsoi, ”ettei Hannu Rauhala aina ole ole menetellyt kannanotoissaan -- hoitolaitoksen edun mukaisesti”. Rauhala siirrettiin perustettuun koulun rehtorin virkaan 1.8.78 alkaen.²⁷⁸

Toukokuussa 1979 kahden potilaan vanhemmat lähettivät koulun toiminnasta selvityspyynnön, jossa tiedusteltiin oliko ”ollut lapsen edun mukaista ja hyvän psykiatrisen hoidon periaatteiden edellyttämää” antaa lasta koskevia tietoja eteenpäin. Rauhala oli tehnyt poliisille selvityspyynnön

8.3.1976. Kd 271/76; Lähetetyt kirjeet 1975, KSKS:lle, päiväämätön (pöytäkirjaote kannatusyhdistyksen kokouksesta 24.3. liitteenä).

273 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 30.8.1976.

274 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.3.1977.

275 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.11.1976; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.3.1977.

276 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset 30.8.1976.

277 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.11.1976.

278 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 14.12.1976; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.3.1977; 27.6.1978.

erään lapsen uhkaavana ja loukkaavana kokemastaan käytöksestä. Tietoja asiasta oli kantautunut lapsen vanhempien korviin heidän työtovereiltaan. Kysymys oli siis tietojen salassapitovelvollisuudesta ja intimizeettisuojusta. Kannatusyhdistyksen hallitus edellytti Rauhalan vastausta sekä asian käsittelyä koulun johtokunnassa. Asiasta tehtiin myös poliisitutkinta ja pyydettiin lääkintöhallituksen lausunto.²⁷⁹ Hannu-Olavi Piilinen oli lähettänyt asiasta selvityspyynnön Rauhalalle ja lähetti asiaan liittyen kirjeen myös sairaanhoitopiirin kuntainliiton liittohallitukselle. Hän ehdotti oikeusoppineiden ja maan ainoan lastenpsykiatrian professorin, Terttu Arajärven kuulemista salassapitovelvollisuusasiassa.²⁸⁰ Koulun johtokunta piti ongelmien syynä klinisen opetuksen puutetta ja ilmaisi huolensa siitä, etteivät keskussairaalan puolella hoidossa olleet lapset käyneet koulua. Kannatusyhdistyksen hallitus päätti painottaa erityisesti ”lapsia ja heidän hoitoaan koskevien, osastojen ulkopuolelle annettavien tietojen tarkkaa kontrollointia”.²⁸¹ Koko tapaus ei johtanut vakavampiin seuraamuksiin ja Rauhala jäi toistaiseksi toimeensa. Hänellä oli tosin 1970-luvun lopulta alkaen yhä useammin virkavapaata eri virkojen hoitoa varten kotimaassa ja myös ulkomailla.

Koulun johtokunta ehdotti ratkaisua salassapitovelvollisuuden selkiyttämiseksi: asetettaisiin työryhmä, joka laatisi ohjeet koulun ja hoito-osastojen väliselle yhteistyölle. Johtokunta oli myös sitä mieltä, että sairaalakoulun luonteesta johtuen Haukkalan koulussa salassapitovelvollisuus olisi tavallista koulua laajempi. Työryhmälle asetettu tavoite oli koulun toiminnan saattaminen kaikkia yksityiskohtia myöten sopusointuun oppilaiden psykiatristen hoidollisten tavoitteiden kanssa. Tutkittaisiin vielä mahdollisuutta, voitaisiinko koulun ohjesääntöön lisätä vaitiolovelvollisuutta koskeva kohta ja tiedustella ohjesäännön vahvistavan viranomaisen mielipiteitä. Lastenlinnan käytännöt tarkastettaisiin sinne tehtävän vierailun yhteydessä. Salassapitovelvollisuuden selkiyttämiseksi koulun ohjesäännön kohta muutettiin lopulta kuulumaan: ”Salassapitovelvollisuuden käytännön toteutuksen suhteen noudatetaan Haukkalan hoitolaitoksessa ja KSKS:ssä voimassa olevia määräyksiä”.²⁸² Koulun luonne sairaalakouluna määriteltiin näin tarkemmin ja salassapitovelvollisuus erittäin tiukaksi. Epäilemättä syntynyt konflikti auttoi hahmottamaan koulun asemaa. Toisaalta Hannu Rauhala erosi vuonna 1983 toimestaan siirtyäkseen silloisen Uudenmaan läänin kouluosaston tarkastajaksi ja Kalevi Tynjälä valittiin uudeksi rehtoriksi.

279 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 27.3.1979; 22.5.1979.

280 Hannu-Olavi Piilinen Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton liittohallitukselle 23.5.1979.

281 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 31.3.1979; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 21.11.1979.

282 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 2.12.1980 ja liitteet § 1419 ja § 1421; Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset 15.6.1981; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.11.1981.

Opettajien eläkekysymys

Haukkalan koulun asema yksityisenä kouluna aiheutti yhden ongelman, joka tuli yllättäen esille kymmenen vuotta koulun kunnallistamisen jälkeen. Kävi ilmi, että koulussa työskennelleiden opettajien eläkkeiden laskuperusteissa oli ongelmia, vaikka kaiken piti olla kunnossa. Asian selvittäminen jäi Haukkalan koulun rehtoriksi vuonna 1990 tulleelle Pirjo Tilukselle, jonka sinnikkään työn ansiosta laitkin muuttuivat.

Erityisopettajien eläkkeen määräytymistä oli tiedusteltu jo vuonna 1968.²⁸³ Kesäkuussa 1970 Haukkalan Kansakoulun opettajien pyynnöstä ja eläketurvakeskuksen kirjelmän johdosta lähetettiin valtioneuvostolle anomus saada valtionapua eläketurvaan ja opettajat VEL:in piiriin.²⁸⁴ Valtiokonttorista todettiin, ettei Haukkalan kansakoulu kuulu Valtiokonttorin luetteloihin koskien erityisopettajien eläkkeitä. Tästä hätäntyneenä kannatusyhdistys kirjoitti valtioneuvostolle ihmetellen Haukkalan puuttumista listasta, ja pyysi Haukkalan opettajistoa saatettavaksi vastaavien kunnallisten kansakoulujen viranhaltijoiden asemaan. Näin saataisiin *"koulun perustamisvaiheessa epähuomiossa käsittelemättä jäänyt epäkohta korjatuksi"*. Kannatusyhdistyksen mielestä koulun olisi vaikea saada pätevää opettajistoa, jolleivät nämä voi olla varmoja eläkeasian järjestymisestä. Lisäksi viitattiin koulun asemaan Jyväskylän yliopiston erityisopettajien koulutuksen *"eräänä keskeisenä ja samalla ainutlaatuisena harjoittelukeskuksena"*.²⁸⁵

Keski-Suomen lääninhallitukseltakin tiedusteltiin sen ehdotusta eläketurvan aikaansaamiseksi.²⁸⁶ Lääninhallitus oli sitä mieltä, ettei asia – yksityisen kansakoulun erityisopettajien eläkkeet – kuulunut sen toimivaltaan.²⁸⁷ Seuraavaksi tiedusteltiin valtiokonttorilta, millä tavoin eläkeasia järjestyisi. Kannatusyhdistys myönsi, ettei se saanut valtionapua opettajien eläketurvan järjestämiseksi. Opettajat oli vakuutettu lakisääteisen TEL:n mukaisesti, mutta tämä jätti heidät huonompaan asemaan kuin kunnallisessa kouluissa toimivat opettajat, vaikka palkkoihin saatu valtionapu oli yhtä suuri (90 %).²⁸⁸ Vuonna 1971 kävi ilmeiseksi, että eläkeasian selvittäminen vaati lainsäädännöllisiä toimenpiteitä.²⁸⁹ Valtiokonttori oli sitä mieltä, että hoitolaitoksen opettajilla ei ollut oikeutta valtion varoista kustannettavaan eläkkeeseen. Laki koski ainoastaan kunnan kansakoululaitoksessa palvelevaa opettajaa. Samoin valtionapulaitoksen palveluksessa olevilla henkilöillä oli oikeus valtion varoista kustannettavaan eläkkeeseen. Haukkala ei kuulunut tämän

283 Lähetetyt kirjeet 1968, Valtiokonttorin eläketoimistolle 22.10.1968.

284 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.5.1970.

285 Lähetetyt kirjeet 1970, Valtioneuvostolle 8.6.1970.

286 Lähetetyt kirjeet 1971, Keski-Suomen Lääninhallitukselle 26.8.1971.

287 Saapuneet kirjeet 1971, Keski-Suomen lääninhallituksen kouluosastolta 1.9.1971. Kd 529/71.

288 Lähetetyt kirjeet 1972, Valtiokonttorin eläketoimistolle 24.4.1972.

289 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.3.1971.

lain piiriin, koska se sai harkinnanvaraista valtionapua.²⁹⁰ Eläkkeet päätettiin taata *Ilmarisesta* hankittavien lisävuokautuksien avulla 1.7.1972 alkaen. Välivuosien ostamista ei koulun opettajakunta ollut pitänyt välttämättömänä, mutta kannatusyhdistys päätti korvata koko palvelusajan.²⁹¹ Asia ei kuitenkaan selvinnyt lopullisesti vielä tällä järjestelyllä. Joitakin epäselvyyksiä neljän opettajan eläkkeissä selvitettiin 1980-luvun alkupuolella.²⁹²

Ongelmat alkoivat purkautua maaliskuussa 1996, kun Haukkalan koulun johtokunta sai kirjeen, jossa koulun entinen opettaja Kari Luhtanen pyysi apua. Eräs toinen entinen 'haukkalalainen' oli kokenut ikävän yllätyksen anoessaan erityisluokanopettajan eläkettä vuonna 1992. Eläkkeelle pääsy ei onnistuisikaan 55-vuotiaana. Syy tähän oli Valtiokonttorin mukaan yksiselitteinen:

"Haukkalan koulu on ollut ennen 1.8.[19]85 yksityistä kansakoulua vastaava koulu. Ei [ole] siirtymäsäännöksiä, joten aikaisempaa yksityisen kansakoulun palvelusta ei lueta eläkeajaksi. Palvelu luetaan eläke-ajaksi vasta 1.8.[19]85 lukien."

Luhtasta kummastutti se, että kaikkien Haukkalassa ennen tuota päivämäärä työskennelleiden eläkeikä siirtyisi vuosilla, jopa kymmenellä vuodella. Valtiokonttorin mukaan puuttui säädös, jolla TEL-palvelu voitaisiin hyväksyä VEL:iin (erityisluokanopettajan eläkkeeseen 55-vuotiaana) oikeuttavaksi. Luhtanen piti tätä kohtuuttomana, häpeällisenä ja ennen kaikkea epäoikeudenmukaisena. Luhtasen mielestä oli väärin, että jokainen tästä epäoikeudenmukaisuudesta kärsivä joutuisi vetoamaan korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO).²⁹³

Haukkalan ja Kukkumäen koulujen johtokunta käsitteli asiaa kokouksessaan 9.5.1996. Se havaitsi asiaa pohdittun jo 1970-luvulla, jolloin silloinen Haukkalan koulun johtaja Hannu Rauhala oli pyytänyt kannatusyhdistyksen hallitusta tekemään päätökset opettajien eläkeasian järjestämisestä *"vakuutusluontoisena"*. Myös Haukkalan henkilökuntayhdistys oli tuolloin kiirehtinyt asian selvittämistä. Se oli huomannut, että kannatusyhdistys oli vakuutusyhtiö Ilmarisen kanssa tekemällään sopimuksella vakuuttanut työntekijät siten, että erityisopettajien eläkeikä oli 55 vuotta. Kyse oli vain siitä, ettei valtiokonttori katsonut yksityisen palveluksessa toimimista opettajaeläkkeeseen kuuluvaksi. Johtokunta katsoi omat mahdollisuutensa vaikuttaa asiaan rajallisiksi. Se kehotti Luhtasta ryhtymään toimiin yhdessä opettajien ammattijärjestön (OAJ) kanssa.²⁹⁴

Haukkalan koulun rehtori Pirjo Tilus lähetti kesäkuussa 1996 opetusministeriöön selvityspyynnön Haukkalan opettajien eläkekertymästä. Hän käytti Ilmarisen kanssa tehtyä sopimusta perusteena

290 Saapuneet kirjeet 1972, Valtiokonttorin eläketoimistosta 12.7.1972. Kd 1591/72.

291 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 25.10.1972; 13.11.1972.

292 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset 30.8.1982; 27.10.1982.

293 Eläkeasia-muistio.

294 Eläkeasia-muistio.

sille, että opettajille lisäeläkkeenä maksetun erotuksen oli katsottu turvaavan oikeuden varhennettuun eläkkeeseen. Tilus muistutti, että kunnallistamissopimusta laadittaessa eläkeasian uskottiin olleen kunnossa. Hän vetosi siihen, etteivät siirtymävaihetta hoitaneen toimikunnan ”lapsuksesta” joutuisi kärsimään ne 20 opettajaa, jotka oli saatu laskettua ongelman piirin kuuluviksi. Tilus lähetti heinäkuussa sisällöltään vastaavanlaisen toimenpidepyynnön myös OAJ:n lakimiehelle Jarmo Pätärille. OAJ toimi elokuun loppupuolella, ja lähetti opetusministeriölle aloitteen Haukkalan asiasta. Se piti ongelmasta kärsiviä jäseniään ”väliinputojina”, joita ei ollut perusteltua asettaa eriarvoiseen asemaan. Se korosti asian suurta periaatteellista merkitystä, taloudellisen merkityksen ollessa valtiolle olematon.²⁹⁵

Asian hitaaseen etenemiseen kyllästynyt Tilus närkästyi siitä, ettei asian puolesta puhujia tai vauhdittajia löytynyt edes OAJ:sta. Jäljet johtivat hänen mukaansa siirtymävaihetta hoitaneeseen työryhmään. Tilus neuvotteli asiasta kansliapäällikkö Vilho Hirven kanssa. Opetusministeri Olli-Pekka Heinosen vastaus saapui maaliskuun alussa 1997. Muutoksiin ei ryhdyttäisi, mitä perusteltiin paitsi sädöksillä myös sillä, että eläkeikiä oli yleisesti korotettu. Lisäksi ministeriö katsoi, että muutos koskisi ehdotettua paljon laajempaa joukkoa ja voisi johtaa jo tehtyjen eläkepäätösten taannehtivaan muuttamiseen. Asia ei jäänyt kuitenkaan tähän. Sosiaalidemokraattien kansanedustajan Helena Vartiaisen nimissä kulkenut kirjallinen kysymys esitettiin hallitukselle 7.3.1997. Siinä todettiin, etteivät Haukkala ja Reumasäätien yksityinen erityiskoulu olleet KVTEL-vakuutettuja ennen siirtymistään kunnalliseen järjestelmään. Tästä huolimatta opettajia ei olisi perusteltua asettaa eriarvoiseen asemaan muihin samaa työtä tehneisiin kollegoihinsa verrattuna.²⁹⁶

Haukkalan opettajia oli jäänyt vaivaamaan eräs opetusministeri Heinosen vastauksen kohta. Niinpä rehtori Pirjo Tilus tiedusteli Heinoselta kirjeitse, mitä tarkoitti ilmaus

”että säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle on tietoisesti [painotus Tiluksen] jätetty muut kuin kuntainliiton ylläpitämät koulut, eikä kysymys ole lain säätämisen yhteydessä tapahtuneesta erehdyksestä.”

Puhelinkeskustelut silloisen kansliapäällikkö Jaakko Nummisen ja siirtymävaihetta hoitaneen työryhmän jäsenen Pentti Arajärven kanssa eivät olleet tuoneet vahvistusta tuollaiselle tulkinnalle. Mahdollisesta työryhmän erheestä kieli Tiluksen mukaan se, että Haukkalan nimi oli jäänyt pois Valtiokonttorin sairaalakoulujen luettelosta.

OAJ lähetti vielä yhden aloitteen huhtikuussa 1997. Hieman tätä ennen Suomen erityiskasvatuksen liitto ry oli muistanut sitä kirjeellä, jossa se voimakkaasti kehotti OAJ:tä toimimaan. Kari Luhtanen

295 Eläkeasia-muistio.

296 Eläkeasia- muistio.

puolestaan kirjoitti asiasta lehtiin vielä muutamaan otteeseen. Rekisteröitävänä oleva *Sairaalaopetus-Sjukhusundervisning* -yhdistys antoi opetusministeriölle huhtikuussa 1997 lausunnon, jossa se ilmaisi olevansa ”erittäin huolestunut siitä, että asialle ei ole vielä löytetty oikeudenmukaista ja tasapuolista ratkaisumallia”. Nämä painostuskeinot yhdessä Pirjo Tiluksen ja eräiden keskisuomalaisten kansanedustajien aktiivisuuden kanssa johtivat siihen, että asiasta syntyi Marjaana Koskisen (sd.) nimissä kulkenut lakialoite vuonna 1997. Se hylättiin, mutta seuraavana vuonna esitetty Helena Vartiaisen (sd.) lakialoite hyväksyttiin. Valtiovarainvaliokunta otti sen kannan, että vaikka Haukkala olisikin tietoisesti rajattu pois, ei tilanne voinut olla oikeudenmukainen.²⁹⁷ Taistelu eläkkeistä oli voitettu.

297 ”Hallituksen esitys laeiksi eräistä opetusalan eläkejärjestelyistä ja valtion eläkerahastosta annetun lain 4 §:n muuttamisesta”. VaVM 16/1998 vp – HE 70/1998 vp. Eläkeasia-muistio.

Hoitotoiminta

Lapset

Pertti tuli Haukkalaan eräänä syksynä 1970-luvulla. Ensimmäiset elinkuukautensa hän oli viettänyt Ensikodissa, jossa äiti hylkäsi hänet. Poika ei kuullut äidistään sen jälkeen mitään eikä hän tai kukaan muukaan omainen käynyt häntä katsomassa. Pojan omat muistikuvat alkavat siitä, kun hän joutui viisivuotiaana lastenkotiin. Sieltä hän päätyi Haukkalaan, koska koulussa alkoi olla vaikeuksia. Pertin (12 vuotta) mukaan Haukkalassa ei ole ollut hirveän kivaa, mutta kivempaa kuin entisessä paikassa. Siellä hän ei pitänyt koulusta yhtään, mutta Haukkalassa se on mukavampaa. Näin kertoi *Seura*-lehti artikkelissaan Haukkalasta vuonna 1971.²⁹⁸ Pojan tarina on varsin tyypillinen. Rikkinäinen tausta ja kouluongelmat yhdistivät monia Ukonniemessä ja myöhemmin Haukkalassa hoidettuja lapsia.

Laitoksesta sijoituspaikkaa kyselevien lapsilla oli yleensä samankaltaisia, nykyisinkin tutulta kuulostavia ongelmia: näpistely ja koulunkäynnin laiminlyönti. Ongelmia oli myös lasten ja vanhempien väleissä. Vaikka 1970-luvulla tehdyn arvion mukaan noin puolella Haukkalan lapsista oli ehyet perheet, perhesuhteissa oli kuitenkin usein jotain vialla. Eräälle 15-vuotiaalle pojalle tiedusteltiin paikkaa, koska hän alkoi 13-vuotiaana jäädä luvatta pois koulusta, varastella ja valehdella vieden kotoaan mm. kirjoja, myyden ne ja käyttäen rahat tupakkaan ja baarimakeisiin. Tutkimuksissa oli päädytty siihen, että poikaa vaivasi ajoittainen masennustila, jonka aikana hän teki kolttosiaan. Poika ei ollut pahansisuihin eikä koulunkäynnissään ”huonopäinen”. Vanhemmat olivat eronneet pojan ollessa 3-vuotias, eikä isä ollut ottanut osaa elatukseen eikä kasvatukseen.²⁹⁹ Lääkärinä 1970-alussa ollut Anna-Liisa Rinne kuvasi lapsia siten, että suurella osalla oli lievä aivotoiminnan häiriö. He olivat tavallista herkempiä pettymyksille ja häiriintyivät vähemmästä kuin toiset lapset.³⁰⁰ Tällainen aivovaurio saattoi olla seurausta esimerkiksi pitkittyneestä synnytyksestä. Muuten ehkä piileväksi jääneet piirteet tulivat ilmi epäsuotuisassa ympäristössä, esitti vt. lääkäri Vuokko Virtanen.³⁰¹

Hoitoon tuotavien lasten kotiolot olivat useimmiten kertomus monenlaisten ongelmien kasaantumisesta. Oli köyhyyttä, rikkimenneitä perheitä, joskus jopa väkivaltaisia vanhempia, paikkakunnalta toiselle muuttoja, sairauksia, alkoholismia, laiminlyöntejä, mielisairautta, turvattomuutta, tunteettomuutta. Joskus kertomukset kotioiloista olivat niin kammottavia, että ne

298 ”Pertin ainoat omaiset ovat viranomaiset”. *Seura*-lehti 1971. Leikekokoelma.

299 Saapuneet kirjeet 1960, Kd 75/60.

300 ”Lasten psykiatrinen osasto toimii vihdoin Haukkalassa”. Keskiuomalainen, lokakuu 1973. Leikekokoelma.

301 ”Pertin ainoat omaiset ovat viranomaiset”. *Seura*-lehti 1971. Leikekokoelma.

ovat tuottaneet varmasti jopa kasvatusalan ammattilaiselle järkytyksen. Lääketieteelliset lausunnot sisälsivät usein kuitenkin positiivisuutta. Eräs Haukkalaan ehdolla ollut tapaus oli psykologisissa testauksissa osoittautunut heikkolahjaiseksi pojaksi, jolla oli erityisiä lukemisivaikeuksia, miltei sanasokeutta. Lisäksi oli lyhytjännitteisyyttä, vapauden halua ja mielikuvituksettomuutta, mutta arvion mukaan ”*pohjalla melko paljon hyvää ainesta*”. Käyttäytymisessä ilmenivät depressiivisyys ja eräänlainen ”*eihän mun elämälläni ole mitään väliä*” - sävyinen piittaamattomuus. Sairaalaista kotiin päästyään poika oli joutunut pakonomaiseen varkauksien kierteseen, ja hänet sijoitettiin takaisin poikakouluun.³⁰²

Aito Ahdon ollessa hoitolaitoksen lääkärinä vuosina 1955-1967 tavallinen laitokseen saapuja oli ehyestä teollisuuskodista. Toiseksi suurin ryhmä teollisuusperheestä tulleiden jälkeen olivat huostaanotetut lapset, joita oli 30 %.³⁰³ Huostaanotettujen suhteellinen osuus kasvoi 1970-luvulla 41 %:iin. Maatalousperheistä tulleiden lasten määrä laski samassa suhteessa kun maatalous väheni elinkeinona. Huomattava on, että palvelualalla työskennelleiden perheet olivat merkittävältä osin hajonneita. Maatalousperheet taas olivat lähes poikkeuksetta eheitä. Kaikkiaan eheistä kodeista tulleiden lasten määrä oli suurempi kuin 'rikkinäisestä' kodista tulleiden.

Taulukko 1. **Lasten kotiolot v. 1956-1967**

Tulonlähde	Ehyt koti	Poikkeava koti	Kasvatuskoti	Lastenkoti	Yht.
Maa- ja metsätalous	43	21	10	0	74
Teollisuus	70	46	3	3	122
Palvelu	4	6	7	1	18
Ilman ammattia	0	9	0	0	9
Huostaanotetut	25	34	7	20	99
Yht.	142	116	27	24	326

Taulukko 2. **Lasten kotiolot v. 1968-1983**

Tulonlähde	Ehyt koti	Avio- tai asumusero	Aviol.	Ulkop.	Kuollut vanhempi/vanhemmat	Yht.
Maatalous	31	0	0		7	38
Teollisuus	86	57	13		17	173
Palvelut	27	63	16		16	122
Eläkeläinen	23	15	2		9	49
Virkamies	46	16	1		6	69
Huostaanotetut	78	136	49		54	317
Yht.	291	287	81		109	768

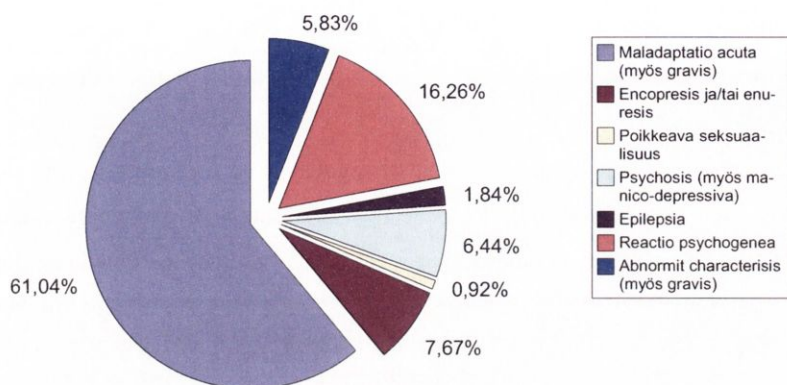
Yleensä potilaat Ukonniemessä ja Haukkalassa olivat poikia: suhde poikien ja tyttöjen välillä oli karkeasti 80/20. Joskus tilanne saattoi hoitolaitoksessa olla sellainen, ettei yhtään tyttöä ollut hoidossa. Tämä taas johti siihen, ettei poikajoukkoon voitu myöskään ottaa vain yhtä tyttöä. Aito

302 Saapuneet kirjeet 1963, Kd 442/63.

303 Tosin luku sisälsi myös rakentamisen, kaupan alan ja käsityöläiset kuten myös sekä johtajat että työntekijät.

Ahdon aikana hoitoon tulon selvästi yleisin diagnoosi oli *maladaptatio acuta*, kuten kuviosta 2 nähdään. Laitoksen psykologina toiminut Toivo Hurme on kuvaillut maladaptaatiota eräänlaiseksi yleisdiagnoosiksi, joka toimi myös niillä lapsilla, joiden oireista ei saatu tarkkaa kuvaa.³⁰⁴ Hyvin usein maladaptaation kanssa esiintyi *persona immatura*, joskus myös *abnormitas characteris* eli ”holtittomuus ja heikkotahtoisuus” tai *encephaloper infantum*. Tapausten esiintymisessä ei ollut merkittävää vaihtelua vuodesta toiseen.³⁰⁵

Kuvio 2. Hoitoon tulon pääasialliset syyt v. 1956-1967

Hoitoon tulleiden lasten diagnosointi muuttui 1970-luvulla vähitellen, mutta *maladaptaatiota* ja *persona immatura* käytettiin yhä.³⁰⁶ Kannatusyhdistyksen vuosikertomuksessa tulon syyt ilmaistiin selkokielisesti.

304 Hahl 1986, s. 56-57.

305 Joissakin tapauksissa pääasiallista syytä ei ollut määritelty, toisissa taas syitä oli kaksi. Toimintakertomukset 1956-1967.

306 Hannu-Olavi Piilinen, lausunto 15.10.2007.

Taulukko 3. Hoitoon tulon pääasialliset syyt v. 1973-1983

Hoitoon tulon syy	Tapausten lkm / %	Hoitoon tulon syy	Tapausten lkm / %
Kouluvaikkeudet/ koulukieltäytyminen	151 / 27 %	Näpistely	17 / 3 %
Aggressiivisuus	103 / 19 %	Kastelu/tahriminen	16 / < 3 %
Levottomuus/ keskittymisvaikeudet	65 / 12 %	Karkailu	14 / < 3 %
Depressiivisyys	56 / 10 %	MDB	9 / < 2 %
Pelko-oireet	38 / 7 %	Orgaaninen vaurio	8 / 1 %
Eristäytyminen	27 / 5 %	Vaikea pers. häiriö	8 / 1 %
Psykoottisuus	17 / 3 %	Pakko-oireet	4 / < 1 %
Huumeiden käyttö	17 / 3 %	Erityinen oppimishäiriö	2 / < 1 %

Kouluvaikkeudet olivat selvästi yleisin syy hoitoon tulolle. Näin on varmasti ollut myös aiemmin, mutta diagnoosi on ollut maladaptatio. Ajallisesti määrien suhde ei vaihdellut suuresti myöskään 1970-luvulla. Depressiivisyys kuitenkin lisääntyi 1980-luvulle tultaessa.³⁰⁷ Huumeiden käyttäjiä oli yleensä yksi per vuosi, tosin kahtena viimeisenä vuonna ennen hoitolaitoksen kunnallistamista (1982-1983) ei yhtään. Kouluvaikeuksien ja -kieltäytyjien suhteellinen osuus laski 1970-luvun puolivälistä alkaen, mutta silti joka neljäs potilas tuli tästä syystä.³⁰⁸ Psykoottisiksi diagnosoituja potilaita ei vuoden 1976 jälkeen ollut. MBD eli *minimal brain dysfunction*, lievä aivot toiminnan häiriö, oli uusi diagnoosi, jota esiintyy vuodesta 1977 alkaen.

Kouluvaikkeudet tai suoranainen koulukieltäytyminen olivat monen tekijän summa. Tästä syystä Haukkalaan vuonna 1968 perustettu oma koulu nähtiin tärkeänä hoitomuotona, kun sen oli tarkoitus poistaa pelkoja. Moni lapsi oli huomattavan lahjakas koulussa, mutta eri ongelmat estivät koulunkäynnin. Koska hoitolaitokseen pyrittiin ottamaan älykkyydeltään normaaleja lapsia, tehtiin heille monesti älykkyystestit, joissa määriteltiin tarkkaan osaaminen eri osa-alueilla. Koska hoidossa oli pääosin normaaliälyisiä³⁰⁹ lapsia, saattoi joskus käydä niin, että muita heikkolahjaisempi lapsi saattoi joutua kiusattavaksi, erityisesti jos hän oli muita nuorempi. Tällainen lapsi oli lähetettävä hoitoon toisaalle.³¹⁰ Hoitolaitoksen laajennuttua vuonna 1972 oli kuitenkin mahdollista perustaa ns. suojaosasto pienemmille ja aremmille lapsille.

307 Yhdessä (tässä tilastomattomassa) tapauksessa oli kyse suuicidaalisuudesta.

308 Tämä on kiintoisa havainto, sillä suojelukasvatustarpeen pääsyynä koulunkäynnin laiminlyöminen lisääntyi rajusti siinä vaiheessa, kun peruskoulu ulottui koko maahan (juuri 1970-luvun puolessa välin jälkeen) ja kouluvaikkeudet olivat vilkkaan keskustelun kohteena. Pulma 1987, s. 219. Haukkalassa kehitys ei siis noudattanut yleistä linjaa.

309 Keskimääräinen AO oli testien mukaan 95, mutta oli otettava huomioon, että sairautensa vuoksi lapset eivät todennäköisesti voineet käyttää testeissä kaikkia voimavarojaan. "Haukkalassa eletään jo 1980-lukua". Seura 23.4.1971.

310 Lähetetyt kirjeet 1957, Kirje Johtajatar Ester Lehtoselle, Hovin koulukoti. 13.3.1957.

Yleinen ilmiö hoitolaitoksessa oli vuoteenkastelu. Valtion hoitolaitoksissa ilmiöstä kärsi arviolta joka neljännes potilas, joka kasteli vuoteensa keskimäärin joka neljäs yö. Erkki Saari toteaa teoksessaan *"Sielullisesti poikkeavat lapset"* (1968) ilmiön (enuresis nocturna) olevan varsin tuntematon, mutta yleinen vaiva. Monessa kodissa sitä vielä pidettiin pelkän pahanilkiisyyden, laiskuuden tai mukavuudenhalun merkinä. Tieteellisesti vuoteenkastelun arveltiin olevan jossakin määrin perinnöllistä, mutta toisaalta ympäristötekijöiden vaikutusta pidettiin suurena. Siihen liitettyjä oireita oli valtava määrä, joten kaikkiaan vuoteenkastelun korjausyrityksenkin oli ensisijassa kohdistuttava koko persoonallisuuteen. Tähän nähtiin monia tapoja, kuten yleinen hygienia, hyvä järjestys, päivän tarkka jaottelu ja nesteiden juonnin karttaminen iltaisin.³¹¹ Aito Ahto näki vuoteenkastelun psykosomaattisena oireena ja liitti sen yhteen sellaisten sairauksien kanssa kuin astma ja tuhriminen. Joka tapauksessa ilmiö vaati pitempiäaikaista hoitoa.

Kannatusyhdistyksen vuonna 1964 tekemän arvion mukaan lastenpsykiatrian alaan kuuluviin neuropsykiatriisiin sairauksiin sairastui noin 20 % alle 16-vuotiaista. Sairaudet jaettiin viiteen ryhmään:

1. Luonnehäiriöt (niistä johtuvine sosiaalisine seurauksineen, vastaa nimityksiä käytöshäiriöt, sopeutumishäiriöt jne.), mitkä ilman selvää rajaa liittyvät lapsillakin esiintyviin varsinaisiin mielisairaustiloihin
2. Vajaamielisyys
3. Epilepsia ekvivalentteineen
4. Ne orgaaniset keskushermoston sairaudet, jotka pääasiallisesti ilmenevät neurologisin oirein (vajaaliikkeiset aivovauriolapset, tietyt puhe-, luku- ja kirjoitushäiriöt jne.) tai joihin liittyy joko primäärisiä tai sekundäärisiä henkisiä poikkeavuuksia (erilaiset aistivalliset kuten kuurot ja sokeat lapset jne.)
5. Erilaiset pitempiäaikaista hoitoa vaativat ns. psykosomaattiset sairaudet kuten kastelijat, tuhrijat, astmaatikot tms.³¹²

Keski-Suomen läänissä tämä merkitsi vuosittain 900 lasta, jotka ainakin kerran ennen 16 ikävuottaan olisivat neuro-psykiatrisen tutkimuksen, hoidon tms. tarpeessa. Pitempää sairaalahoitoa tarvitsisi näistä noin 10 %, mikä merkitsisi n. 100 sairaansijan tarvetta Keski-Suomen lääniin.³¹³ Näin suuriin paikkamääriin ei Keski-Suomessa ikinä päästy. Vajaamieliset (ryhmä 2) potilaat eivät selvästikään olleet Haukkalassa hoidettavia. Paikkamääriä laskettaessa on myös otettava huomioon, että Ukonniemen ja myöhemmin Haukkalan hoitolaitos palvelivat molemmat koko Suomea. Eniten lapsia tuli Itä- ja Keski-Suomesta, Oulun ja Turun seuduilta, kirjoitti *Keskisuomalainen* artikkelissaan vuonna 1971.³¹⁴ Suurin osa lapsista (joka neljäs) tuli vuosina 1968-1983 silloisesta

311 Saari 1968, s. 149-153.

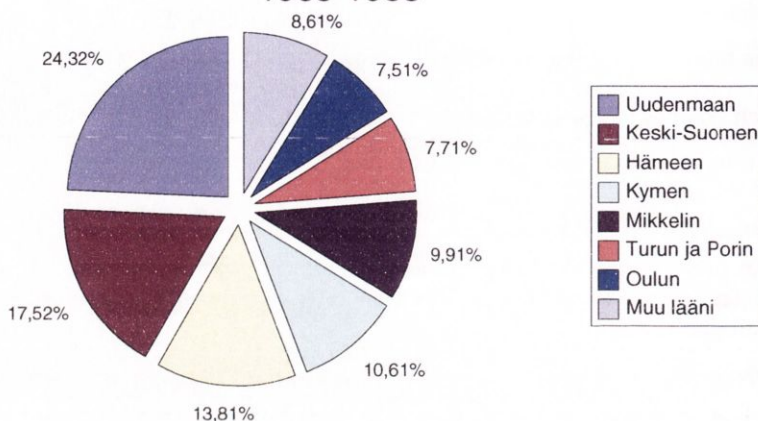
312 Lähetetyt kirjeet 1964, Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton liittohallitukselle, päiväämätön.

313 Lähetetyt kirjeet 1964, Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton liittohallitukselle, päiväämätön.

314 "Toteuttamisterapialla tuloksia Haukkalan lasten erityiskoulussa". *Keskisuomalainen*, v:lta 1971-1972

Uudenmaan läänistä (kuvio 3).³¹⁵ Syyksi tähän voidaan osoittaa paikkapula pääkaupunkiseudulla. Sen sijaan lähellä sijainneesta Kuopiosta tuli samalla aikavälillä vain kuusi lasta, koska siellä oleva *Savon lastenlinna* kykeni palvelemaan läänin tarpeita. Erityisen paljon potilaita tuli alueilta, joille muutettiin työntekoon. Hoitolaitoksen psykologi Toivo Hurme kärjistikin, että ”[o]n varmaan kaikkein terveintä elämää, kun jää syntymäkyläänsä ja kiertää siellä samaa kiveä koko elämänsä. Siellä tuntee kaiken ja kaikki on turvallista.” Jos menossa oli viides paikkakunta ja kolmas isä, ei ollut ihme, että tuli vaikeuksia.³¹⁶

Kuvio 3. Lasten kotipaikat lääneittäin v. 1968-1983

Joskus hoidossa jouduttiin turvautumaan tiukkoihin menetelmiin. Lapsen yhteydenpito kotiin saattoi olla tarpeen katkaista puolin ja toisin. Lapsen huoltajien tai sukulaisten vierailuja laitokseen ei toivottu hoidon alkuvaiheessa. Laitos ilmoitti myöhemmin, kun vierailut olisivat sopivia.³¹⁷ Tämä ei monestikaan ollut vanhemmille mieluisaa. Sosiaalihoitajan tehtäviä hoitaneen Eila Heiskasen muistikuvien mukaan hoitolaitoksen suhteet koteihin olivat kuitenkin suhteellisen mutkattomat. Tunteet kotopuolessakin tasaantuivat, kun aikaa hoitoon lähettämisestä oli kulunut. Kyseessä ei suinkaan aina ollut tilanne, jossa lapsi olisi puoliväkinä riistetty vanhemmiltaan, vaan usein vanhemmat etsivät apua lapsen kasvatuksessa, kun he kokivat etteivät omat resurssit riittäneet.³¹⁸

(leikekokoelma).

315 Yhteensä lapsia oli hoidossa tuona aikana 744, mutta vuoden 1971 tiedot puuttuvat. Uudeltamaalta tuli 181 lasta, Keski-Suomesta 130, Hämeestä 103, Kymestä 79, Mikkelin läänistä 74, Turun ja Porin läänistä 57, Oulun läänistä 56, Lapista 31, Vaasan läänistä 16, Pohjois-Karjalasta 11 ja Kuopion läänistä 6. Vuosikertomukset 1968-1983. Aiempiin vuosikertomuksiin lasten kotipaikkoja ei ole tilastoitu.

316 ”Pertin ainoat omaiset ovat viranomaiset”. Seura-lehti (leikekokoelma)

317 Esim. Lähetetyt kirjeet 1959, 3.7.1959.

318 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

Hoitolaitoksessa vilkkaat lapset aiheuttivat henkilökunnalle usein päänvaivaa. Vaatteita kului ajoittain rajuissakin leikeissä. Joskus tunteet kuohahtivat pintaan ja henkilökuntakin saattoi olla nyrkin tiellä. Eräässä tapauksessa hajosivat sairaala-apulaiselta silmälasit.³¹⁹ Tällöin oli toimittava tilanteen mukaan. Asioista keskusteltiin paljon ja mahdollisista korvauksista sovittiin. Hoitolaitoksen lapset häiritsivät jonkin verran myös lähitalojen asukkaita. Kerran eräät naapurit olivat valittanut lääninhallitukseen asti, etteivät hoitolaitoksen lapset osaa käyttäytyä. Eila Heiskanen muistikuvien mukaan Aito Ahto oli tähän vastannut olevansa samaa mieltä: että lapset eivät osaa käyttäytyä, ja parannusta tähän toivotaan hoitolaitoksessakin.³²⁰

Lasten koteihin tehdyissä vierailuissa ei ollut mitään selvää kaavaa. Tarkoitus oli lähinnä nähdä se ympäristö, missä lapsi oli kasvanut, ja keskustella hänen vanhempiensa kanssa. Joskus lapsi vietiin kotona käymään tai käytiin perhejuhlassa, mutta tällaisia vierailuja ei ollut paljon. Myöskään vastavierailuja hoitolaitokseen ei kovinkaan paljon tehty. Eila Heiskanen muistaa toivoneensa, että niitä olisi tehty enemmän. Syynä vierailujen vähyyteen hän näkee lähinnä ne vaikeudet, mitä lapsen kotona jo muutenkin oli. Muutama tapaus kuitenkin sattui, että vierailijat asettuivat hoitolaitokseen taloksi. Alkuihmetuksen jälkeen heidät otettiin mukaan yhteiseen ruokapöytään ja olivat kuin kotonaan.³²¹

Sotien jälkeen oli vallalla käsitys, jonka mukaan syitä lasten pahoinvointiin etsittiin lapsen ympäristöstä. Eila Heiskanen mukaan myös ns. vapaa kasvatusta oli tuolloin pinnalla – hän muistaa itsekin lukeneensa useita teoksia. Aika pian kuitenkin todettiin, ettei se olisi hoitolaitokseen sopivaa. Rajoja lasten toimintaan alkoi tulla heti kun heidät oli saatu laitoksen sisäpuolelle. Mikään vankila Ukonniemi tai Haukkala ei kuitenkaan ollut – ei ollut korkeita aitoja, kameroita ja kulunvalvontaa.³²² Sosiaalisen ympäristön vaikutuksen selvittämiseksi lasten taustoja tutkittiin tarkkaan. Erään seurakunnan kirkkoherranvirasto sai pyynnön erään lapsen susedselvityksen tekemisestä kaksi sukupolvea taaksepäin lapsen sosiaalisen taustan tutkimiseksi.³²³

Lapset olivat monissa tapauksissa jääneet lähes tyystin ilman elämisen mallia, mutta kekseliäisyys korvasi puutteita. Erään kerran muutaman vuoden laitoksessa aikoinaan ollut poika tuli aikuisena vierailulle, morsiantaan esittelemään. Johtajattaren kotona juotiin sitten mehua ja juteltiin. Nuoret olivat jo hankkineet yhteisen asunnon kaikkine tarvikkeineen. Kysyttäessä miten ihmeessä he olivat tienneet, mitä hankkia, kun kodin mallia ei kummallakaan ollut, vastasi poika, että he olivat

319 Johtokunnan pöytäk. liitteet, Pk 81/8§/1, 11.2.1982.

320 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

321 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

322 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

323 Lähetetyt kirjeet 1958, 11.4.1958.

katselleet mitä muilla oli. Lopuksi hän totesi: *"Kattiloita vaan tuli liikaa"*.³²⁴ Huonoista kotioiloista huolimatta lapsilla oli tietenkin koti-ikävä, Eila Heiskanen kertoi *Seura*-lehdelle vuonna 1971. He eivät juuri koskaan puhuneet pahaa kodistaan, päinvastoin. Jos joku toinen moitti heidän kotiaan, lapset menivät puolustusasemiin. Kotiin lähetettiin pieniä lahjoja ja kortteja, mutta usein kävi niin, ettei vastakaikua tullut. Näin tapahtui yleensä niille lapsille, jotka sosiaaliviranomaiset olivat toimittaneet Haukkalaan. Sen sijaan oma-aloitteisesti hoitolaitokseen lapsensa toimittaneet vanhemmat myös useimmiten kantoivat vastuunsa.³²⁵

Vaikka hoitolaitoksessa oli paljon näpistelyn vuoksi sinne lähetettyjä lapsia, eivät kaikki lapset varkaita olleet. Marraskuussa 1964 ylikonstaapelille lähetettiin erään lapsen linja-autopysäkillä löytämä 10 markan raha.³²⁶ Toisaalta seuraavana vuonna eräs hoitolaitoksesta karannut poika pidätettiin Pieksämäellä. Syynä oli karkumatkan lisäksi hänen erään 13-vuotiaan pojan kanssa tekemänsä kioskimurto Jyväskylässä.³²⁷ Suurin sattunut vahinko oli Haukkalan hoitolaitoksesta katsottuna tien toisella puolella sijainneen riihen palo, joka syttyi tulitikkuleikeistä. Räjähdyksmäinen tulipalo tuhosi koko riihen ja houkutteli paikalle merkittävän määrän ihmisiä ihmettelemään. Jälkiselvittelyt kestivät myös kauan. Seuraavan päivän Keskisuomalaisessa ollut uutinen päättyi kuitenkin ymmärtävään toteamukseen: *"Vahingot eivät liene korvaamattomia"*.³²⁸ Varastelut ja näpistelyt saatiin hoitolaitoksessa osaltaan kuriin, kuten erään pojan tapauksessa. Huoltajalle lähetetyssä kirjeessä kerrottiin, että hän oli muuttunut varsinkin edellisten kuukausien aikana *"hyvään suuntaan; hän ei ole ottanut enää luvatta toisen omaa, ja rumat sanatkin ovat kovasti vähentyneet"*. Koulunkäynti ei kuitenkaan pitkän koulumatkan ja neljä kertaa päivässä annettavan lääkkeen vuoksi onnistunut. Ainoaksi huoleksi jäi se, ettei poika näyttänyt antavan kotiväelleen tietoja, mutta niin oli käynyt monelle muullekin pojalle, koskapa oli niin paljon muuta puuhaa.³²⁹

Hoitolaitoksessa tiedostettiin tarjotun hoidon rajoitukset. Eräässä tapauksessa hoitoon oli tarjolla 14-vuotias poika. Vuosia jatkuneita epäsosiaalisia käyttäytymistapoja Ahto piti seurauksena sekä ympäristötekijöistä että rakenteellisista ominaisuuksista. Näin ollen hänen suhteensa ei saataisi enää riittävän hyviä hoitotuloksia. Oikea paikka pojalle oli Ahdon mielestä koulukoti, jossa hän saisi tarvittavaa pitkäaikaista suojaavaa ja holhoavaa kasvatusta. Siellä poika voisi myös lopettaa koulunkäyntinsä ja saada itselleen soveltuvaa ammattiopetusta.³³⁰

324 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

325 "Haukkalassa eletään jo 1980-lukua". *Seura* 23.4.1971.

326 Lähetetyt kirjeet 1964, Ylikonstaapeli Alpo Laukkaselle Vaajakoskelle 26.11.1964.

327 Lähetetyt kirjeet 1965, 23.9.1965.

328 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007.

329 Lähetetyt kirjeet 1963, 7.2.1963.

330 Lähetetyt kirjeet 1963, Helsingin maalaiskunnan sosiaalilautakunnalle 7.11.1963

Hoidon sisältö

Haukkalan hoitomenetelmistä 1960-luvulla on vähän kirjallista tietoa. Yleensä 1960-luvulla tyypillisiä hoitomuotoja olivat leikkiterapia, korjaavan sosiaalistamisen menetelmä, ryhmäterapia, käyttäytymisterapia, musiikkiterapia, hypnoosi, lääkkeet ja vanhempien neuvominen. Haukkalan potilaiden myöhempää menestymistä 1980-luvulla tutkinut Markku Hahl päätteli, että näitä hoitokeinoja on käytetty myös Haukkalassa.³³¹ Hoitolaitoksen tavoitteita selkiytettiin 1970-luvun alussa. Kuntouttamisen kokonaistavoitteeksi nähtiin lapsen häiriintyneen tilan korjaaminen ja hänen valmentamisensa yhteiskuntaansa rakentavaksi kansalaiseksi.³³² Tässä keskeisin menetelmä oli hoidollisen yhteisön toteuttaminen. Kokonaisnäkemysten ohella ajateltiin, että lasten kuntoutuminen perustui ratkaisevasti spesifeihin ihmissuhteisiin ja niiden laatuun, tapaan millä lapsi yhä uudelleen otettiin vastaan hoitoyhteisössä, sen pienryhmissä ja kahdenkeskisissä kohtaamistilanteissa. Tavanomaisista terapiasuuntauksista sovellettiin lähinnä oppimisterapeuttista ja – Suomessa tyypillistä – psykoanalyttistä näkemystä. Koulussa annettiin musiikki- ja toteuttamisterapiaa. Lapsilla oli mahdollisuus viikoittaiseen henkilökohtaiseen terapiaan psykologin vastaanotolla. Hoitolaitoksen henkilökuntaa koulutettiin keskiviikko- ja torstaiaamuisin. Perjantaisin olivat viikkokatsaukset, joissa arvioitiin kulunut viikko ja suunniteltiin seuraava. Hoitoneuvottelu kokoontui lääkärin johdolla tiistaisin ja perjantaisin. Vuoden 1972 lopulla oli perustettu hoitolaitoksen toiminnan kehittämisen työryhmä.³³³

Suomalainen 'vajaakuntoisten' hoito, mielenterveystyö ja kasvatustoiminta muuttuivat hoitolaitoksen Haukkalassa olon aikana. Mielenterveystyössä siirryttiin 1960-luvulta alkaen yhä enenevässä määrin laitoksista avohoitoon. Avohuollosta tuli iskusana. Potilasmäärien kasvu pysähtyi 1970-luvulla, eivätkä määrät ole nousseet takaisin silloiseen 20 000 potilaan tasoon. Avohoidolle ei ollut aluksi lainsäädännöllisiä perusteita, mutta se koettiin edullisemmaksi jo kustannussyistäkin. Vuonna 1977 tehtiin melisairaalalakiin selvästi avohoidon suuntaan viittaava muutos.³³⁴ Lastensuojelusta tuli 1970-luvulla osa yhteiskunnallista lapsipolitiikkaa. Seuraavalla vuosikymmenellä keskiöön nousi lapsen etu hänen oikeutensa sijaan.³³⁵ Samaan aikaan kasvatusneuvolaverkko laajeni vähitellen koko maata kattavaksi. Niilo Mäen johtaman 1960-luvun lopulla toimineen komitean mietinnön perusteella säädettiin vuonna 1972 erillinen kasvatusneuvolalaki sekä sitä täydentänyt asetus. Kasvatusneuvola määriteltiin yksiköksi, joka tutkii ja hoitaa lasten ja nuorten kehitykseen liittyviä ongelmia ja edistää tervettä kehitystä. Laki

331 Hahl 1986, s. 55-57; Taipale & Valanne 1971, s. 191-205.

332 Toisaalta Eila Heiskanen toteaa humoristisesti, että realistinen tavoite oli "Kunhan eivät repisi olemassa olevaa!". Eila Heiskanen, lausunto 20.8.2007.

333 Toimintakertomus 1972.

334 Tuunainen 1989, s. 111-112.

335 Pulma 1987, s. 240-247.

mahdollisesti neuvolaverkoston kasvun tehdessään valtionavun lakimääräiseksi. Vuoden 1984 uusi sosiaalihuoltolaki ei muuttanut neuvolatoiminnan perusteita, mutta nimeksi tuli kasvatus- ja perheneuvonta.³³⁶

'Hoitokuvio' Keski-Suomessa oli sellainen, että Kinkomaan sairaalassa (aiempi Kinkomaan lastenparantola) hoidettiin lapsia, joilla oli somaattisen sairauden lisäksi psyykkisiä häiriöitä, mutta heitä lähetettiin tutkimuksiin ja hoitoon myös Haukkalaan. Vähitellen Haukkalassa pyrittiin hoitamaan kokonaan sellaiset lapset, joiden pääasiallinen sairaalassa olon syy oli psyykinen häiriö.³³⁷ Muuten lapset tulivat Haukkalaan edelleen pääosin Keski-Suomen kasvatusneuvolan kautta. Lastenpsykiatrian muutos alkoi näkyä Haukkalaan saapuvissa potilaissa 1960-luvun lopulla. He olivat nuorempia ja arviolta vaikeammin sairaita kuin ennen. Yhä suurempi osa pyrittiin avohoitamaan, ja näin ollen laitoksiin tulivat vain vaikeimmat tapaukset. Toisaalta tätä suuntausta nähtiin jarruttavan sen, että yhä suurempi osa lapsista pääsi tutkimuksen ja hoidon ulottuville ajoissa.³³⁸ Hoitolaitoksen toimintatavoissa on Hannu-Olavi Piilisen mukaan nähtävissä 1960-luvulla tuolloin vallalla olleen behavioristisen tutkimussuunnan vahvistuminen. Seuraavalla vuosikymmenellä painottui puolestaan potilaan kokonaistilannetta ymmärtämään pyrkinyt psykodynaaminen ja myöhemmin myös perheterapeuttinen tutkimuslinja.³³⁹

Jotkin Ukonniemen aikaiset ongelmat pysyivät myös uudessa hoitolaitoksessa. Päänvaivaa tuotti yhtäältä potilaaksi tarjolla olevien suuri määrä ja toisaalta taas hoitojaksonsa päättäneiden lasten sijoittamisen vaikeus. Molemmat odotukset olivat haitallisia lapsille. Ironisesti sosiaalihoitajan tehtäviä helpotti se, että pitkien matkojen päässä olevien lasten kodit olivat joko hajonneet tai sen laatuiset, että mitään henkilökohtaista huoltoa näiden kotien kohdalla ei kannattanut ajatellakaan. Hoitopaikkatarve oli kasvanut jatkuvasti Haukkalaan muuton jälkeen ja vuonna 1964 jonossa Haukkalaan oli päivittäin keskimäärin 18 lasta. Aloite hoitoon saamisesta tuli lähes poikkeuksetta sosiaali- tai terveydenhoitoviranomaisilta. Aiemmin tiedusteluja oli tullut paljon myös suoraan omailta. Hoitolaitos arvioi, että tyydyttävä hoitotulos saavutettiin n. 70 %:sti. Jatkohoidon puute tosin saattoi tehdä hyvätkin hoitotulokset nopeasti tyhjiksi. Useassa tapauksessa sopivaa sijoituspaikkaa jouduttiin odottamaan kuukausia.³⁴⁰

Keväällä 1965 oli pahoja vaikeuksia sijoituspaikkojen löytämisessä. Eräälle hoitopaikkaa lapselleen etsivälle isälle jouduttiin vastaamaan, että lapset, joille oli jo edellisen vuoden puolella etsitty sijoituspaikkoja, olivat vielä Haukkalassa. Viisi lasta oli vielä ylipaikoilla, joten asiaa piti lykätä

336 Tuunainen 1989, s. 113-114.

337 Ala-Haavisto 2000, s. 61-62.

338 Toimintakertomus 1968.

339 Piilinen 1996, s. 193.

340 Toimintakertomus 1964.

syksyille.³⁴¹ Saman vuoden syksynä lapsia oli jonossa parikymmentä ja neljä ylipaikoilla.³⁴² Jonotusajaksi ilmoitettiin toisessa yhteydessä n. 1-2 vuotta.³⁴³ Vuoden 1967 alussa paikkatilanne oli edelleenkin vaikea; ylipaikoilla oli neljä lasta ja monet lapsista olivat viipyneet jo vuosia joko sijoituspaikan puuttumisen tai sairauden kroonisuuden vuoksi – jonotusajaksi muodostui siten n. 2 vuotta.³⁴⁴ Tilanteen ironia käy ilmi eräästä kirjeestä samalta vuodelta, jossa todettiin hoitojonon jo lyhentyneen siitä syystä, että monet 2-3 vuotta jonossa olleet lapset olivat jo niin isoja, ettei heitä enää Haukkalaan voitu ottaa!³⁴⁵

Keskimääräistä potilasmäärää oli vähennetty vuonna 1966 20:stä 18:sta, sillä osastolla oli useita erittäin vaikeita ja levottomia psykoottisia lapsia. Jono piteni kahteen vuoteen, mistä seurasi, että useat kunnat eivät jättäneet paikkavarausta kuullessaan odotusajan. Suuri määrä hoitoa kaipaavia lapsia jäi sitä vaille. Hoitolaitos näki kuitenkin paikkatiedustelujen kasvussa myös positiivisen puolen: sen katsottiin kuvastavan yhteiskunnan lisääntyvää ymmärrystä lasten hermostollisia sairaustiloja kohtaan. Lisäpaikkojakin laitokseen oli luvassa, sillä uuden 16-paikkaisen hoito-osaston piirustukset oli saatu valmiiksi. Kasvatusneuvola oli tärkeä, koska ainakin vuonna 1967 Keski-Suomesta kotoisin olleiden potilaiden jälkihuolto jäi sen vastuulle.³⁴⁶ Vuonna 1966 EEG-tutkimuksia tehtiin yhteensä 910, ja yhä suuremman osan Keski-Suomen lääkäreistä havaittiin olevan kiinnostuneita niistä. Seuraavana vuonna Ahto sitten kuoli ja loppuunajetun laitteen toiminta ensin väheni ja lopulta lakkasi. Tässä vaiheessa Jyväskylään oli saatu jo kaksi muuta laitetta, joten suunniteltua EEG:n hankintaa ei kannatusyhdistys enää pitänyt tarpeellisena.³⁴⁷

Paine potilaspaikkoja kohtaan jatkoi kasvamistaan. Vuonna 1968 potilaita oli päivittäin keskimäärin 18. Hoitoaika oli pidentynyt kahdella kuukaudella, mihin vaikutti jatkohoito- ja sijoituspaikkojen vähäisyys. Usein hoitoon voitiin ottaa vain lapsia, joiden oireet olivat jo lähes kroonisia, ja jotka siten olisivat kuuluneet pidempiaikaiseen hoitoon. Samaan aikaan lievemmistä häiriöistä kärsivät lapset joutuivat odottamaan hoitopaikkaa useita kuukausia.³⁴⁸ Vasta hoitopaikkojen kaksinkertaistuminen vuonna 1972 toi helpotuksen tähän ongelmaan. 'Käyttöaste' oli tämän jälkeenkin korkea.

Lääkäri tutki jokaisen osastolle tulleen lapsen, jolla oli sitten tilaisuus tulla vastaanotolle kahdesti viikossa. Somaattisen tilan erikoistutkimuksia tehtiin keskussairaalassa, yliopistolla sekä

341 Lähetetyt kirjeet 1965, 26.5.1965.

342 Lähetetyt kirjeet 1965, Tohtori Toivo Lagukselle Pitkäniemeen 23.9.1965.

343 Lähetetyt kirjeet 1965, Pöytyän sosiaalilautakunnalle 12.11.1965.

344 Lähetetyt kirjeet 1967, Rovaniemen kaupungin sosiaalilautakunnalle 15.6.1967.

345 Lähetetyt kirjeet 1967, Koppolan B-mielisairaalaan 6.11.1967.

346 Toimintakertomus 1967.

347 Toimintakertomukset 1967, 1968.

348 Toimintakertomukset 1968, 1969.

yksityisissä laboratorioissa. Lääkärin viikko-ohjelma Haukkalan hoitolaitoksessa sisälsi Hannu-Olavi Piilisen aikana työnohjausta kolmelle osastolle, uusien potilaiden tulohaastatteluja ja somaattisia alkututkimuksia, perhe- ja viranomaisneuvotteluja, lääkehoidon ja tarvittavat konsultaatiot sekä 1-2 potilaan psykoterapian ja kriisiselvittelyt.³⁴⁹ Psykologinen tutkimus keskittyi kuntouttamisen suunnitteluun ja tulosten arviointiin. Psykodiagnostista tutkimusta tehtiin vähän. Kuntoutus nähtiin kaksivaiheisena prosessina, jossa tärkeää oli ensin korjata lapsen häiriötila. Sen jälkeen huomio kiinnitettiin paluuympäristössä tarvittavien valmiuksien omaksumiseen.³⁵⁰ Osastoilla annettu hoito oli aikuisen jatkuvaa huolenpitoa. Ohjelmaa tarvittiin 16 tuntia vuorokaudessa.³⁵¹

Hoitavan yhteisön hoidon johtoajatus oli, että ratkaiseva terapeutin kohtaaminen tapahtui konkreettisissa olosuhteissa osastolla ja koulussa ja useimmiten ryhmätilanteissa, joissa aikuisten rooli oli erittäin keskeinen. Toiminnan suurimmaksi ongelmaksi nähtiin siirtymävaihe. Pohdittiin ns. välitasanteen mahdollisuutta niille lapsille, jotka eivät enää olleet välittömän hoidon tarpeessa, mutta eivät olleet valmiita kohtaamaan lähtöympäristön ongelmia. Useimpien lasten tapauksessa tämä tarkoittaisi sitä, että he siirtyisivät Haukkalasta suoraan työhön ja itsenäiseen elämään.³⁵² Sijoitustoimintaa pyrittiin tehostamaan vuonna 1973, mitä silmälläpitäen Haukkalassa järjestettiin neuvottelukokous, jossa olivat mukana Pernasaaren avohuoltokuraattori sekä edustajat *Pelastakaa Lapset* ry:stä ja sosiaalitoimistosta. Voitiinkin todeta, että lähes kaikille Haukkalasta lähteneille lapsille kyettiin turvaamaan asianmukainen jatkosijoituspaikka.³⁵³ 'Välitasanne' perustettiin vuonna 1978, kun kaksi lasta sijoitettiin kokeiluluontoiseen asuntolaan, toimistorakennuksen tiloihin.³⁵⁴

Hoidossa olleiden lasten jälkihuoltoon kuului ensinnäkin ns. perhetyö, joka kattoi perhetilanteen kartoituksen, keskusteluja vanhempien ja sisarusten kanssa, tarkkailtujen kotilomien järjestäminen sekä koesijoitukset. Toiseksi oli sijaiskotitoiminta, johon kuului sijaisperheiden etsiminen ja kotikäynnit sekä valmentaminen ja tukeminen. Muuten tehtiin "avohoidollisia toimenpiteitä", kuten yhteydenpito kasvatusneuvolaan ja tukihenkilötoiminta. Vielä pidettiin yhteyttä lasten koteihin, sijaiskoteihin, kasvatusneuvolaan ym. viranomaisiin ja tehtiin kotikäyntejä. Vuonna 1975 aloitettiin sijaisvanhempien valmentaminen; pidettiin mm. sijaisvanhempien päivät. Samoin lapsia valmennettiin ja lähetettiin koelomille.³⁵⁵ Kun hoitolaitos otti vastaan lapsia joka puolelta Suomea, sen luonnonkaunis ja rauhallinen ympäristö kaukana lapsen kotoa mahdollisti hoidettavan

349 Hannu-Olavi Piilinen, lausunto 5.6.2007.

350 Toimintakertomus 1972.

351 Ala-Haavisto 2000, s. 63.

352 Toimintakertomukset 1972, 1973, 1974.

353 Toimintakertomus 1973.

354 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 3.5.1978.

355 Toimintakertomukset 1975, 1976.

irtaantumisen kotiympäristönsä haitallisista tekijöistä. Toisaalta jälkihoito kaukaisille paikkakunnille oli vaikeaa ja näin hoidon tulokset saatettiin menettää.

Onnistuneiden lapsiryhmien muodostamiseksi tehtiin 1970-luvulla useita kokeiluja, kun pienet 8-paikkaiset osastot antoivat tähän mahdollisuuden. Kaikkein eniten turvaa tarvitsevia lapsia varten yhdestä osastosta tehtiin vuonna 1974 ns. suojaosasto.³⁵⁶ Lasten mahdollisuuksia osallistua suunnitteluun ja toteuttamiseen lisättiin 1970-luvun kuluessa. Vuoden 1973 aikana oli pyritty erityisesti luovan toiminnan kehittämiseen, koska se nähtiin tärkeänä parantavana tekijänä. Yhteisökasvatuksen yhtenä toimintamuotona oikeuselin Jyry ratkaisi lasten kesken sekä lasten ja aikuisten välillä syntyneitä ongelmia. Siinä oli kolme aikuista ja neljä lasta. Jos jokin rike oli kovin vähäinen, eivätkä asianomaiset halunneet viedä sitä Jyryyn, se ratkaistiin paikan päällä osastolla. Yleensä pyrittiin välttämään rangaistuksia, joihin käytettiin korvaamista, sakkoa ja eristämistä riskitilanteesta. Erilaisia kerhoja perustettiin. Lapset järjestivät itsenäisesti mm. näytelmätilaisuuksia. Liikkumismahdollisuuksia laitoksen ulkopuolelle lisättiin, koska sen katsottiin estävän laitostumisen haittavaikutuksia. Lapset osallistuivat päätöksentekoon myös yleiskoukuksissa, jotka olivat avoimia koko Haukkalan välle. Heidät otettiin vuodesta 1974 alkaen mukaan myös osastoille siirtyneisiin hoitoneuvotteluihin.³⁵⁷

Ainakin osasto 1:llä vahvistui yhteisökasvatuksellinen suuntaus 1970-luvun lopulla, kehittäjinään osastonhoitaja Eila Hellman (nyk. Rossi) ja psykologit Kari Vihriälä ja Jouko Haapamäki. Työnohjaajana toimi Kalevi Kaipio. Sosiaalityöntekijä Pirjo Viinikaisen ja psykologi Matti Vesterisen ajama perheterapeuttinen suuntaus tuli yhteisökasvatuksen rinnalle 1980-luvulle tultaessa.³⁵⁸ Kauan kaivattua musiikkiterapiaa ryhdyttiin järjestämään kaksi tuntia viikossa vuonna 1980.³⁵⁹ Osasto 1:llä toimi syksystä 1979 lähtien ulkopuolisen henkilön vetämä maalauskerho, jonka toiminta laajeni myös muovailuun. Henkilökunta kouluttautui aiheista lisää.³⁶⁰ Hoidollisten menetelmien kehittyminen Haukkalassa noudatteli lastenpsykiatrian kehitystä Suomessa. Esimerkiksi Pitkämäen sairaalan lastenpsykiatrisella osastolla siirryttiin vastaavasti ensin yhteisökasvatuksen suuntaan 1970-luvun alkupuolella, kunnes perheterapia valtasi alaa 1980-luvun taitteessa.³⁶¹

Joulu- ja kesäloma pyrittiin järjestämään kaikille lapsille, mutta osalla vain ei ollut paikkaa minne mennä. Siksi hoitolaitoksen henkilökunta otti toisinaan lapsia omille lomillensa.³⁶² Osa lapsista oli

356 Toimintakertomus 1974.

357 Toimintakertomukset 1972, 1974; Eila K. Rossi & Elina Hytönen, lausunto 22.10.2007.

358 Kauko Julma, lausunto 14.8.2007.

359 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 1980.

360 Johtokunnan pöytäk. liitteet, liite 6§5 PK 74, 25.1.1980.

361 Laajus 1996, s. 184-187.

362 "Pertin ainoat omaiset ovat viranomaiset". Seura-lehti 1971.

tullut niin kaukaa hoitoon, että lomia voitiin järjestää vain harvakseltaan.³⁶³ Lapset saivat lähteä laitoksen ulkopuolelle kaupunkiin asti, jos he tekivät kirjallisen anomuksen. Lähes poikkeuksetta lupa tuli, ja poistua sai vaikka joka päivä. Lähistöltä saatiin kavereita, kun kuulovammaisten lasten sisäoppilaitos tuli alueelle. Aluksi Haukkalan lapset eivät pitäneet näistä, koska nämä heidän mielestään irvistelivät ja osoittelivat. Asiasta järjestettiin yhteinen kokous, jossa selitettiin ilmehtimisen ja eleiden olevan kuulovammaisille oikeastaan ainoa keino ilmaista itseään. Sen jälkeen kavereita löytyi.³⁶⁴

Lasten sijoittuminen hoidon jälkeen

Hoitolaitos piti tarkkaa kirjaa siitä, mihin potilaat hoidon jälkeen sijoitettiin. Sijoittaminen ei ollut suinkaan ongelmatonta, koska sopivan paikan löytäminen tuotti usein vaikeuksia. Omaan kotiinsa lasta ei joskus voitu sijoittaa siitä syystä, että vanhemmat eivät halunneet ottaa lasta. Hoitoon saamisessa ongelmia saattoi puolestaan aiheuttaa lapsen kotikunta, jos se ei ollut halukas maksamaan hoidosta, tai vanhemmat, jotka vierastivat lapsensa hoitolaitokseen lähettämistä.³⁶⁵ Hoitolaitoksessa saadun hoidon jälkeen valtaosa lapsista sijoitettiin takaisin kotiinsa (kuvio 4). Ottolapseksi ei sijoitettu vuosina 1955-1977 yhtään lasta. Toisaalta taas merkittävä osa lapsista jatkoi elämäänsä muualla kuin kotonaan. Yksityishoito tarkoitti käytännössä kunnan tai yksityistä (*Pelastakaa Lapset ry*) sijaiskotia tai sukulaisen luokse sijoittamista. Laitoksilla tarkoitettiin koulukoteja, lastenkoteja, perheryhmäkoteja tai SOS-lapsikylää.³⁶⁶ Vuoteen 1976 mennessä omaan kotiin oli sijoitettu 251 lasta, yksityishoitoon 67 ja toisiin laitoksiin 117 lasta. Jo se, että yli puolet lapsista voitiin sijoittaa omaan kotiinsa, kertoo hoidon onnistumisesta.

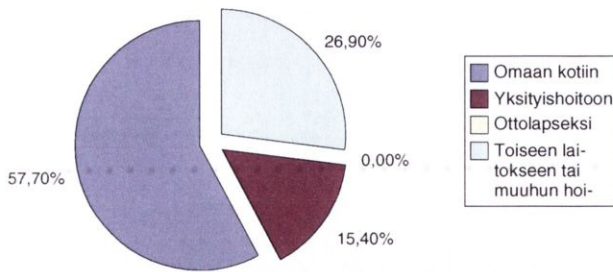
363 Kauko Julma, lausunto 14.8.2007.

364 "Pertin ainoat omaiset ovat viranomaiset". Seura-lehti 1971.

365 Esimerkiksi erään arviolta ehdottomasti hoitoa tarvitsevan pojan lähettämisen Ukonniemeen peruutettiin, mikä paikallisen kasvatusneuvolan mielestä oli seurausta siitä, että lapsi oli vanhemmille arka paikka. Saapuneet kirjeet 1957, kd 3/57.

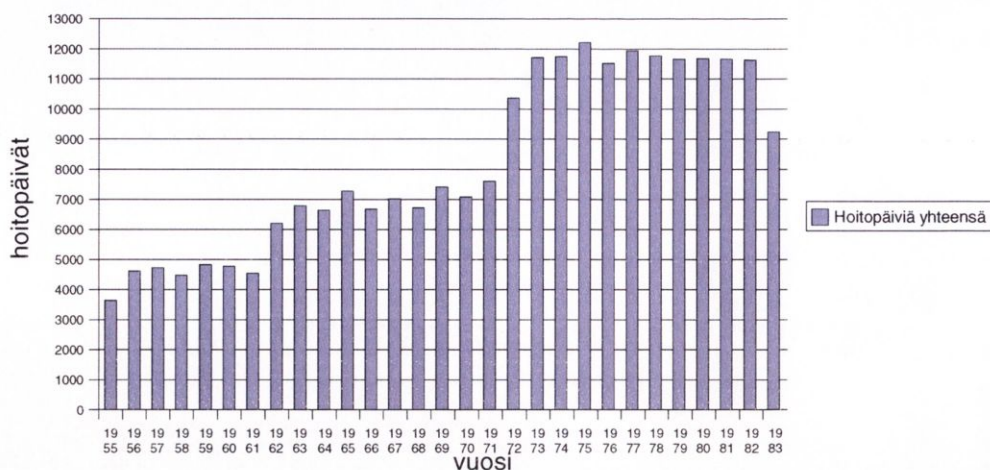
366 Eila Heiskanen, lausunto 13.6.2007. Pelastakaa Lapset ry:llä oli lastenkoteja vuonna 1972 15 kpl, joissa oli 201 hoitopaikkaa. Perheryhmäkoteja oli 1970-luvun alussa 9, yksi nuorisokoti ja viisi lastenkotia. Käyttöasteet olivat pääosin yli 90 %, jopa yli 100 %. Perheryhmäkodit rakentuivat laitosta johtavan pariskunnan oman perheen ympärille. Perheen elämän muodosti työ- ja vapaa-ajan sekä työpaikan ja kodin suhteellisen eriytymätön kokonaisuus. Kauppi & Rautanen 1997, s. 183-189.

Kuvio 4. Lasten sijoittuminen v. 1955-1976

Hoitopäivien lukumääriä eli kaikkien hoidettujen lasten yhteenlaskettuja hoitopäiviä tarkastellessa (kuvio 5) huomio kiinnittyy lähinnä vain yhteen suureen muutokseen. Syynä hoitopäivien lisääntymiseen 1970-luvun puolivälissä oli tietenkin laitoksen laajeneminen. Yksittäiset vaihtelut vuosien välillä olivat useasti seurausta siitä, että jos laitoksessa oli erityisen hankalina pidettyjä lapsia, ei heitä voitu pitää niin suurta määrää. Kuten jo todettiin, paikkatarve oli 1960-luvun loppua kohti kasvanut koko ajan. Viimeisenä tarkasteluvuotena eli vuonna 1983 päivien lukumäärä oli vähäisempi laitoksen kunnallistamisesta aiheutuneiden vaikeuksien vuoksi. Vuoden 1984 taitteesta alkaen kunnallistettava hoitolaitos olisi tarkoitettu vain keskisuomalaisille potilaille. Tästä syystä uusia hoitoja oli vaikeaa aloittaa.

Kuvio 5. Lasten hoitopäivät vuosina 1955-1983

Kiinnostava kysymys on se, miten hoitolaitoksessa annettu hoito tehoi. Vuosina 1956-1983 hoidossa olleista poistui hoitolaitoksen arvion mukaan 'terveinä' 40 % potilaista, 'parempina' 43 % ja 'ennallaan' 16 %.³⁶⁷ Tämän valossa hoito on tehonnut. Tavoite oli tietenkin pitempiaikainen paraneminen, tai kuten hoitolaitoksen säännöt vuodelta 1981 ilmaisivat: *"Kuntoutuksen tavoitteena on ratkaista lapsen hoitoon tulon syinä olleet ongelmat, turvata paluu hoitolaitoksen ulkopuoliseen yhteiskuntaan sekä kehittää hänestä aktiivinen, vastuuntuntoinen, itseään ja muita ihmisiä kunnioittava ja tyydyttäviin ihmissuhteisiin kykenevä yhteiskunnan jäsen"*.³⁶⁸ Tavoite oli ajan hengen mukainen: yhdyskuntasuunnittelu ja lapsen oikeudet olivat Suomessa ja maailmalla pinnalla 1970-luvulla.³⁶⁹

Lasten myöhempiä kohtaloita yritettiin selvittää hoidon arvioimiseksi. Vuonna 1972 on tehty tutkimus hoidossa olleiden lasten myöhemmistä vaiheista. Tutkittavana oli vuosina 1965-1968 hoitoon tulleiden lasten tila keskimäärin neljä vuotta hoidon päättymisen jälkeen. Tiedot oli saatu kyselylomakkeilla lasten holhoojilta, vastausprosentin ollessa varsin korkea 77 % (87 % tavoitetuista). Tarkkailuhetkellä nuorten keski-ikä oli n. 16 vuotta. Suurin osa (60 %) tavoitettiin kotoaan. Lasten- tai nuorisokodissa tai koulukodissa oli vajaa neljännes, sairaalassa 7 %. Hoitoon tulon syynä olleet oireet olivat hävinneet noin puolelta ja selvästi parempia oli 18 %. Ennallaan oireet olivat neljänneksellä ja uusia oireita oli ilmestynyt 7 %:lle. Holhoojien mielestä täysin terveitä oli 18 %, 34 % oli parempia kuin ennen, mutta vastaavasti ennallaan arvioitiin olevan lähes

367 Toimintakertomukset 1956-1983. Luvuista puuttuvat vuosien 1959 ja 1971 tiedot.

368 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 4.5.1981 (liite 1464 §).

369 Pulma 1987, s. 240-247.

puolet (46 %). Ainoastaan 2 % oli heikommassa tilassa kuin ennen hoitoa. Myöhempää hoidossa oloa ennakoivat jostakin muusta sairaalasta Haukkalaan hoitoon tulo, pitkä hoitoaika Haukkalassa, aggressiivisuus hoidon syynä sekä epäsäännölliset elämäntavat perheessä. Nämä yhteydet olivat tilastollisesti merkitseviä. Hoidon onnistumista eivät ennustaneet hoidon jälkeinen sijoitus sairaalassa, lyhyt tarkkailuaika, vanhempien avioero, perheen pieni koko sekä asema ensimmäisenä tai viimeisenä lapsen sisarusarjassa.³⁷⁰

Heikkojen kotiolosuhteiden merkitys oli suuri. Jos lapsi tuli Haukkalaan jostakin sairaalasta, hänen oireensa olivat todennäköisesti jo vakavia. Monesti hoitoon jouduttiin ottamaan lapsia, joiden oireet olivat jo kroonisia, ja jotka olisivat siten saaneet tarvitsemaansa hoitoa paremmin muualla. Pitkä hoitoaika Haukkalassa saattoi olla seurausta paitsi oireiden vakavuudesta, myös lapsen iästä (hoitoaika oli keskimäärin ikä kuukausina) sekä sijoituspaikan löytämisen vaikeudesta. Nuorena hoitoon tulo ennakoivat parempia tulosta ja vastaavasti myöhemmässä vaiheessa puuttuminen oli vaikeampaa.

Markku Hahl teki vuonna 1986 yhteistyössä Haukkalan psykologin, Toivo Hurmeen, kanssa laajan tilastollisen selvityksen Haukkalassa vuosina 1960-1971 hoidossa olleista lapsista. Tilastollisen selvityksen ongelmat tulivat työssä selvästi esille. Vaikutussuhteiden tutkiminen tieteellisesti on lähes mahdoton tehtävä, todetaan työstä annetussa lausunnossa. Väliintulevien muuttajien ongelman lisäksi Hahl törmäsi saavutettavuuden ongelmaan: hän sai kiinni useista yrityksistä huolimatta vain 59 % kohdejoukosta. Tulokseksi Hahl sai, että vajaiden perheiden lapset sopeutuivat paremmin kuin ehyiden perheiden lapset, mutta toisaalta vanhempien avioliiton riittäisyys aiheutti enemmän sosiaalistumisvaikeuksia kuin onnellisuus. Varhainen hoitoontuloikä merkitsi yleensä parempaa ennustetta kuin myöhäinen. Vanhempien vähäinen tai suhteellisen korkea koulutus ennustivat lapselle parempaa kuin keskitasoinen koulutus (kansakoulu). Kaupungistunut ja teollistunut asuinpaikka puolestaan merkitsi parempaa sosiaalistumista kuin maaseutu. Keskimäärin Haukkalassa olleet lapset olivat pärjänneet huonommin kuin muu väestö, mutta tämä ei liene yllätys.³⁷¹

Haukkalan sairaalan (Keskussairaalan Haukkala) potilaista (1975-1978) tehdyssä seurantalutkimuksessa havaittiin, että yli 86 % oli menestynyt asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja oli mukana sekä koulumaailmassa että työelämässä.³⁷² Haukkalaan jossakin määrin vertailukelpoisessa Metsäkummussa psykiatrina työskennellyt Pirkko Roiha selvitti 1970-luvulla

370 ”Selvitys hoidossa olleiden lasten myöhemmistä vaiheista”. Aila Lehtinen. Vuosikertomus 1972.

371 Hahl 1986, s.

372 Kannatusyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat, liite 1801§, 10.11.1986. Julkaistu Kaivosoja, Välikangas, Hietaharju, Piilinen. Suomen lääkärilehti 1983. H-O Piilinen, 15.10.2007.

siellä vuosina 1956-1964 hoidettujen poikien tilannetta 10 vuotta hoidon lopettamisen jälkeen. Kolmannes oli selvinnyt hyvin, kolmannes kohtalaisesti ja kolmannes huonosti, mitä tulosta hän itse piti olosuhteet huomioon ottaen melko hyvänä. Metsäkummussa tosin lapsien taustat saattoivat olla Haukkalaa rankempia. Roiha totesi (ilmeisesti) vuonna 1956 tilanteen olleen sellainen, että kaikki lapset olivat rikkonaisista kodeista huostaanotettuja.³⁷³ Ukonniemessä ja Haukkalassa puolet lapsista tuli ehjistä perheistä. Arvioinnin vaikeutta kuvastaa vielä se, että kun Hahlin tulokset osoittivat, että aggressiivisuus hoidon syynä paransi toipumismahdollisuuksia, Lehtisen tulos oli, että se ennakoi myöhempää hoidossa oloa. Tulokset ovat ristiriidassa keskenään. Kaikkiaan on todettava hoidon tulosten arvioinnin olevan hyvin vaikeaa pelkästään siitä syystä, että ihmisen elämän kulkuun vaikuttaa lukematon määrä 'muuttujia'. Ei liene kuitenkaan epäselvyyttä siitä, että lasten hoitamisesta kiinnostuneet ihmiset saivat hoitolaitoksessa aikaan paljon positiivista.

373 Arajärvi & Forsius 1996, s. 171-172.

Haukkalan hoitolaitoksen kunnallistaminen

Hoitolaitoksen kunnallistaminen oli kuulunut alusta asti kannatusyhdistyksen tavoitteisiin. Ratkaisun peruste oli yksinkertainen: raha-automaattiyhdistys tuki aluksi yksityisenä aloitettuja hankkeita, kuten Jyväskylässä Ukonniemeä. Siirtyminen kunnan hallintaan antoi varmemman pohjan kuin yksityisen kannatusyhdistys.³⁷⁴ Maaliskuussa 1964 Haukkalan hoitolaitos oli tarjouduttu luovuttamaan Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton omistukseen. Ajatus perustui erikoispaikkatarvekomitean mietintöön, jossa Jyväskylään oli ehdotettu 15 lastenpsykiatrasta hoitopaikkaa.³⁷⁵ Neuvottelut alkoivat vuonna 1965, mutta suunnitelmat jäivät useiksi vuosiksi muiden liitosasioiden varjoon. Syksyllä 1969 hanke nousi kuitenkin jälleen esiin, tosin kuitenkin hieman toiselta taholta. Keskussairaalaassa lapsipsykiatristen potilaiden määrä oli lisääntynyt jatkuvasti ja samalla lisännyt psykologin palvelujen tarvetta. Lastenosastolla ei kuitenkaan ollut psykologin virkaa, joten palvelut oli ostettu. Muutenkin potilaita oli vaikea sijoittaa. Lastenosaston ylilääkäri Pekka Louhivuori ehdotti lastenpsykiatrisen osaston perustamista sairaalaan. Aluksi lastenpsykiatrisen lääkärin virkaa ei saatu täytettyä pätevällä hakijalla. Lapsipsykiatrisia potilaita hoidettiin Kinkomaalla samalla osastolla foniatristen potilaiden kanssa, mikä oli hankalaa. Niinpä ehdotettiin kahden 8-paikkaisen pienosaston vuokraamista Haukkalasta, mikä myös toteutui.³⁷⁶

Kun Keski-Suomen keskussairaala vuonna 1973 vuokrasi Haukkalasta tiloja, oli jo olemassa sosiaali- ja terveysministeriön päätös, jonka mukaan tuli selvittää Haukkalan koko hoitolaitoksen kunnallistamismahdollisuudet. Keskeisinä piirteinä palvelujen kehittämisessä olivat yleisvaltakunnallisesti aluevastuu ja avohoitopainotteisuus. Valtakunnallisista sosiaalihuollon laitoksista oli tulossa alueellisia palvelulaitoksia.³⁷⁷ Kunnallistamisen odotuksesta kertoi se, ettei kannatusyhdistys enää vuonna 1974 ottanut uusia jäseniä kannatusyhdistykseen, koska hoitolaitoksen katsottiin olevan parhaillaan vaiheessa, *"joka tähtää laitoksen siirtymiseen Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton omistukseen ja kannatusyhdistyksen toiminnan loppumiseen"*.³⁷⁸ Aika ei kuitenkaan vielä ollut valmis tähän. Kun Keski-Suomen mielisairaanhoitopiiri perustettiin vuonna 1979 ja Seinäjoen Törnävän sairaalan paikkojen käyttöoikeus loppuisi, tuli kunnallistaminen ajankohtaiseksi. Lopulta Haukkalan hoitolaitoksen kunnallistamisesta tuli taistelu aikaa vastaan, joka päättyi onnellisesti siinä mielessä, että laitos saatiin siirrettyä sairaanhoitopiirille ja vastineeksi kannatusyhdistys lahjoitti yliopistolle tarvittavat varat perheterapiaprofessuuriin ja kahteen assistenttuuriin. Haukkalan koulun kunnallistaminen toteutui hieman myöhemmin, mutta itse koulurakennus jäi kannatusyhdistykselle.

374 Eila Heiskanen, haastattelu 18.10.2006.

375 Stolt 1989, s. 71-72.

376 Stolt 1989, s. 91-94.

377 Toimintakertomus 1983.

378 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 19.11.1974.

Keski-Suomen mielisairaanhuoltopiirin suunnitelmat

Tilanne Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliiton kannalta oli se, että Haukkalan hoitolaitoksen liittämistä edellytti jo vuonna 1972 hyväksytty lastenpsykiatrisen osaston perustamissuunnitelma.³⁷⁹ Aloitteentekijänä kunnallistamisasiassa oli kannatusyhdistyksen puheenjohtaja, keskussairaalan johtava ylilääkäri Kalervo Airaksinen. Hänen pyynnöstään Hannu-Olavi Piilinen kirjoitti ensimmäisen version lasten- ja nuortenpsykiatrian kehittämissuunnitelmasta elokuussa vuonna 1974, vain kuukausi sen jälkeen kun hän oli ottanut vastaan keskussairaalan lastenpsykiatrin viran. Tämä muistio oli sairaanhoitopiirin psykiatrisen hoidon kehittämistyöryhmän pohjana.³⁸⁰ Vuonna 1979 muodostettiin Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, jolloin kuntainliiton tehtäväksi tuli yleissairauksien ja tuberkuloosin hoidon lisäksi järjestää mielisairaanhoito alueellaan. Sairaanhoitopiirin liittovaltuuston 17.1.1979 hyväksymässä perustamissuunnitelmassa mainittiin, että lasten- ja nuorisopsykiatriset hoitopaikat sekä poliklinikkatoiminta olisi keskitettävä Haukkalan hoitolaitoksen yhteyteen. Samalla perustetun mielisairaanhoidopiirin tavoitteena oli hoitojärjestelmän kehittäminen avohoitopainotteiseksi, hoitopalveluiden hajasijoittaminen sekä psykiatrisen ja somaattisen hoidon sekä sosiaalipalvelujen lähentäminen toisiinsa.³⁸¹

Sairaanhoitopiirin näkökulmasta Haukkalan liittämiskysymys kosketti ylipäätään nuorisopsykiatristen palvelujen tarvetta. Tavoite oli luopua piirin ulkopuolisten sairaaloiden käytöstä vuoteen 1990 mennessä. Vuonna 1979 käytettiin mielisairaanhoidopiirin alueella sijaitsevien kolmen mielisairaalan lisäksi seitsemää muuta mielisairaala.³⁸² Tämä tarkoitti 41 potilaan hoitoa piirin omissa sairaaloissa. Huoltopiirin jäsenkunnilla oli käyttöoikeus Seinäjoen Törnävän sairaalan nuorisopsykiatrisiin sairaansijoihin (10 sairaansijaa), mutta ei omia laitoshoitopaikkoja. Seurauksena oli, että nuorisopsykiatrisia potilaita jouduttiin ottamaan myös Keski-Suomen keskussairaalan lastenpsykiatriselle osastolle eli keskussairaalan Haukkalaan. Törnävän käytössä oli vielä sekin vaikeus, että sen Keski-Suomesta katsottuna kaukana olevia paikkoja tarvittaisiin enenevästi Seinäjoen oman mielisairaanhoidopiirin tarpeisiin. Toisesta suunnasta painetta lisäsi yksityisten erityishoitolaitosten toiminnan rahoituksen muodostuminen poikkeuksellisen ongelmalliseksi. Tähän oli syynä ns. VALTAVA-projekti, jonka tavoitteena oli yhdenmukaistaa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon kunnallisten hoitolaitosten

379 Asiaa koskevassa sosiaali- ja terveysministeriön päätöksessä 19.9.72 todettiin: "Myös tulee selvittää, mitä edellytyksiä on järjestää Haukkalan lastenpsykiatrisessa hoitolaitoksessa tapahtuva sairaalamainen lastenpsykiatrisen toiminta kokonaisuudessaan keskussairaalan toimesta". Kunnallistaminen, Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys ry: "Perustelumistio Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kunnallistamista koskevaan neuvottelukokoukseen" 12.10.1983.

380 Hannu-Olavi Piilinen, lausunto 5.6.2007.

381 Kunnallistaminen, Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys ry: "Perustelumistio Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kunnallistamista koskevaan neuvottelukokoukseen" 12.10.1983.

382 Kunnallistaminen, Keski-Suomen mielisairaanhoidopiirin tavoite- ja toimintasuunnitelma vuodelta 1979.

valtionosuusjärjestelmiä. Haukkalan hoitolaitoksen kunnallistaminen oli ainoa mahdollisuus kehittää nuorisopsykiatriaa Keski-Suomessa, sillä suunnittelu- ja valtionosuuslainsäädännön vuoksi uusien resurssien saaminen oli niukkaa. Haukkalan virkojen kunnallistamisella virkakiintiöt voitiin ohittaa. Se, että sairaanhoitopiiri käytti jo ennestään Haukkalalta vuokrattuja tiloja, puhui myös hankkeen puolesta.³⁸³

Kunnallistaminen tapahtuisi siten, että Haukkalan hoitolaitos siirrettäisiin kokonaisuudessaan Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin kuntainliiton alaisuuteen. Kunnallistamisen jälkeen hoitolaitokseen jäisi edelleen 24 sairaansijaa käytettäviksi perinteiseen pitkäaikaiseen lasten psykososiaaliseen kuntoutukseen. Tässä vaiheessa arvioitiin kunnallistamisen yhteydessä korjauksiin menevän 1 milj. markkaa (340 000), minkä hoitolaitoksen kannatusyhdistys kustantaisi lainarahalla. Näin ollen kuntainliitolle ei aiheutuisi valtionosuuslainsäädännön mukaisia perustamiskustannuksia. Lainanhoitokulut siirtyisivät sen sijaan kuntainliitolle vuonna 1984, josta alkaen ne olisivat n. 100 000 markkaa (34 000) vuodessa. Hanke toteutettaisiin kahdessa vaiheessa: ensin perustettaisiin 1.7.1983 nuorisopsykiatrinen vuodeosasto Haukkalan silloisten osastojen 2 ja 3 tiloihin (8+8 sairaansijaa), jotka vuokrattaisiin kannatusyhdistykseltä. Nämä sairaansijat korvaisivat Törnävän sairaalan käytöstä luovutettavat sairaansijat. Toisessa vaiheessa eli vuoden alusta 1984 aloitettaisiin nuorisopsykiatrinen poliklinikkatoiminta sekä asuntola-, kuntoutus-, päiväsairanhoido-, suojatyö- ja teollisuusterapiatoiminta hoitolaitoksen omistamissa tiloissa, jotka siirrettäisiin vuoden 1983 viimeisenä päivänä kuntainliitolle. Hoitolaitoksen palvelussuhteet siirtyisivät myös kahdessa erässä, ensin 17 ja sitten 28 tointa.³⁸⁴

Miksi sairaanhoitopiiriin haluttiin liittää laitos, vaikka toiminta oli siirtymässä ennaltaehkäisyn ja avohoidon suuntaan? Sairaanhoitopiiriin suunnitelman mukaan nuorisopsykiatriseen sairaalahoitoon olisi kuitenkin turvaututtava *”niissä tilanteissa, joissa edellytykset avohoitoon puuttuivat”*. Laitoshoidon tarpeessa olisi nuori, jonka kehityskulun uhkasi katkaista vakava psyykinen sairaus ja jonka oireet olivat nuoren itsensä ja hänen ympäristönsä kannalta kestäättömät. Tähän ryhmään kuuluivat esimerkiksi *”välittömässä itsemurhavaarassa olevat nuoret, vaikeasta tilapäisestä asosiaalisesta käytöshäiriöstä kärsivät nuoret, tilapäiset äkilliset sekavuustilat sekä vaikeisiin somaattisiin sairauksiin liittyvät psyykkiset kriisit”*.³⁸⁵ Toteutumatta jääneestä hoidon tarpeesta

383 Kunnallistaminen, ”Keski-Suomen sairaanhoitopiiri: Toiminnalliset tavoitteet vuosille 1982-1986”. Lastenpsykiatria, s. 54-56; Pauli Poutanen, lausunto 12.9.2007.

384 Kunnallistaminen, ”Keski-Suomen sairaanhoitopiiri: Toiminnalliset tavoitteet vuosille 1982-1986”. Nuorisopsykiatria, s. 97. Suojatyö ei lopulta toteutunut, ei myöskään suunnitellut kuntoutuspalvelut aikuispsykiatrisille potilaille. Eila K. Rossi & Elina Hytönen, lausunto 22.10.2007.

385 Kunnallistaminen, ”Perustamissuunnitelma – Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen siirtäminen Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin kuntainliiton alaisuuteen sekä nuorisopsykiatrisen vuodeosasto- ja poliklinikkatoiminnan sekä asuntola-, kuntoutus-, päiväsairanhoido-, suojatyö- ja terapiatoiminnan aloittaminen hoitolaitoksen tiloissa.

kertoi osittain se, että sairaanhoitopiirin alueella tapahtui vuosittain alle 18-vuotiaiden ryhmässä n. 600 juopumuspidätystä ja n. 1900 nuorta syyllistyi vuosittain rikoksiin. Myös nuorten itsemurhat olivat selvästi lisääntyneet, samalla kun ne koko väestössä olivat vähentyneet. Kuntoutus oli ennalta ehkäisevän työn lisäksi selvästi kehitettävä alue. Tavoite oli nuoren liittyminen ikätovereihinsa ja heidän edustamaansa kulttuuriin. *"Erakoituvien ja vertaisryhmänsä ulkopuolelle ajautuvien nuorten avohoito"* kaipasi tuekseen kuntouttavaa päiväsaaraalahoitoa, joka tarjoaisi mahdollisuuden sekä ikätoverikontakteihin että vuorovaikutukseen ohjaavien aikuisten kanssa. Yhdeksi keskeiseksi ongelmaksi kuntoutuksessa nähtiin työelämään sijoittumisen vaikeus avoimilla työmarkkinoilla.³⁸⁶

Nuorisopsykiatrisen poliklinikan tavoite oli psykiatrisen avohoidon toteuttaminen noin puolelle siitä nuorison osasta, jonka arvioitiin olevan noin 6-7 % ikäryhmästä (poliklinikan kohderyhmäksi oli määritelty 12-19 -vuotiaat). Tämä tarkoitti määrällisenä hoitotavoitteena n. 3000 käyntiä per vuosi. Päiväsairaalan määrällinen tavoite oli 1840 hoitopäivää vuodessa ja varsinainen tavoite *"potilaiden saattaminen ikätasoiseen vuorovaikutukseen kykeneviksi"* sekä sosiaalisten taitojen lisääminen ja potilaan luovien voimavarojen vapauttaminen. Asuntolan tavoite oli asukkaiden siirtyminen pysyvästi itsenäiseen asumiseen sekä itsenäiseen elämään ja asioitten hoitamisen edellytysten lisääminen. Työkeskuksessa kuntoutus koski nimenomaisesti työkyvyn ja sen pitkäaikaisen ennusteen selvittämistä.³⁸⁷

Kannatusyhdistys ja hoitolaitos neuvotteluasemissa

Vuoden 1980 alussa ylilääkäri Hannu-Olavi Piilinen ja Keski-Suomen mielisairaanhuoltopiirin johtava lääkäri, kannatusyhdistyksen jäsen Pauli Poutanen selostivat *"nuorisopsykiatrian kehittämisen nykyvaiheista"* kannatusyhdistyksen hallitukselle. Keski-Suomen keskussairaalan käytössä olevat nuorisopsykiatriset paikat olivat vähentyneet, mikä aiheutti jonoja. Muutamia nuoria voitiin hoitaa väliaikaisesti lastenpsykiatrisilla paikoilla, mutta ei pidemmällä aikavälillä. Parhailaan sairaanhoitopiirissä tehtävää 5-vuotissuunnitelmaa varten olisi syytä selvittää, mitä kannatusyhdistyksen hallitus voisi tehdä tilanteen korjaamiseksi. Samoin pitäisi tutkia, voitaisiinko osa hoitolaitoksen viroista kunnallistaa. Toivottiin myös kunnallisen puolen tulemistä mukaan.³⁸⁸ Seuraavassa kokouksessaan kannatusyhdistyksen hallitus asetti 4-jäsenisen toimikunnan (Hannu-Olavi Piilinen, Toivo Hurme, Eila Hellman, Eila Heiskanen) selvittämään nuorisopsykiatrian kehittämismahdollisuuksia Haukkalassa.³⁸⁹ Keski-Suomen mielenterveystyön järjestämistä koskeva

386 Kunnallistaminen, "Keski-Suomen sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrian yksikön toimintasuunnitelma" (Ylilääkäri Markku Luotoniemi 5.4.1983.

387 Kunnallistaminen, "Keski-Suomen sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrian yksikön toimintasuunnitelma" (Ylilääkäri Markku Luotoniemi 5.4.1983.

388 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 18.2.1980.

389 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 31.3.1980. Asiaan liittyi vielä osasto I:n lähettämä kirjelmä.

neuvottelutilaisuus järjestettiin 27.1.1981 hotelli- ja ravintolakoulun auditoriossa. Vuoden 1981 alussa tuli myös tieto, että kaupunginvaltuusto oli ehdotuksen mukaan jatkanut Haukkalan maa-alueen käyttöoikeutta 10 vuodella sillä varauksella, että rajausta voidaan tarkistaa valmistuvien kaavojen mukaisesti.³⁹⁰

Kannatusyhdistyksen hallitus totesi vastauksessaan kuntainliitolle, että pyrittäessä kehittämään nuorisopsykiatriaa tarvittiin myös hoitopaikkoja, joiden järjestämiseen Haukkalassa se suhtautuisi periaatteessa myönteisesti. Samaan aikaan, vuoden 1981 lopussa, hoitolaitoksen henkilökunta ilmaisi lähettämässään kirjelmässä huolensa kunnallistamisen etenemisestä. Henkilökunta ihmetteli sitä, miksi hallituksen nimeämä toimikunta ei ollut kokoontunut kertaakaan. Lähes koko henkilökunta oli haluton siirtymään kuntainliiton palvelukseen. Työnantajan vaihdos koettiin uhkana sekä työpaikkojen että työskentelyolojen säilymiselle.³⁹¹ Hallitus vastasi, että se tuli tekemään kaikkensa työllisyyden ja työskentelyolojen säilyvyyden turvaamiseksi. Tilanteessa, jossa työntekijä kieltäytyisi aikaisemmat edut säilyttävästä työ sopimuksesta, ei hallitus katsonut voivansa tehdä muuta kuin neuvotella asiasta. Toimikuntaan nimettiin lisäksi hallituksen puheenjohtaja ja Hellmanin ollessa estyneenä osasto I:n vastaava osastonhoitaja, Piilisen toimiessa koollekutsujana.³⁹²

Tilanne ei vielääkään selkeytynyt. Henkilökuntayhdistyksen mielestä hoitolaitoksella ei ollut mitään selvästi asetettuja tavoitteita asian käsittelylle, vaikka asioita olisi saatava selvitettyä hyvin pitkälle jo saman kevään 1982 aikana. Olisiko ensimmäisen siirron jälkeen jäljelle jäävällä osalla toimintamahdollisuuksia kunnallistamisen jälkeen? Henkilökunnan mielestä kannatusyhdistys ei ollut tasaveroinen neuvottelukumppani kuntainliiton kanssa. Hämmästyttäviä ilmaistiin siitä, että sosiaalihallitus ei ollut tietoinen kunnallistamisasioista. Henkilökunta esitti, ettei neuvotteluja kuntainliiton kanssa pitäisi jatkaa ennen kuin hoitolaitos olisi saanut luotua selkeät ja konkreettiset tavoitteet neuvotteluille. Hieman ironiseen sävyyn todettiin, että näiden tavoitteiden luominen alkaisi 5.4.1982 pidettävällä hallituksen ja henkilökunnan yhteisellä tilaisuudella, jossa *"olisi mahdollisuus käytännössä toteuttaa hallituksen ja henkilökunnan välistä vuorovaikutusta"*.³⁹³ Hannu-Olavi Piilinen näkee henkilökunnan muutosvastarinnan osana tuolloin ylipolitisoitunutta

390 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 20.1.1981.

391 Perusteluina tähän käytettiin mm. sitä, että nuoriso-osastoa varten tarvittavia virkoja oli kaavailtu saatavaksi hoitolaitoksen valtionaputoimista. Näistä toimenhaltijoista esim. hoitajan virkoihin sairaalalaitoksessa olisi päteviä tällä hetkellä vain osa laitoksen työntekijöistä. Tällöin muiden asema jäisi hyvin epävarmaksi, koska hoitolaitoksen paikkojen vähetessä ei hoitolaitoskaan pystyisi takaamaan näille työntekijöilleen työpaikkoja. Henkilökuntayhdistys tuli siihen johtopäätökseen, että muutoksen mahdollisesti tapahtuessa ei hoitolaitoksen työntekijöillä ollut näin ollen mitään takeita työpaikkojensa ja työskentelyolojensa säilymisestä.

392 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.11.1981.

393 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 31.3.1982: liite 1503§.

ympäristöä. Osa henkilökunnasta ei uskonut johtajien ajavan heidän etuaan.³⁹⁴ Toisaalta henkilökunta oli yksityisessä hoitolaitoksessa tottunut moniin etuihin mm. koulutuksessa, sekä pienen yksikön tuomaan joustavuuteen. Se ei myöskään ollut aiemmin ollut tietoinen kunnallistamissuunnitelmista ja koki työpaikat uhatuiksi.

Kannatusyhdistyksen hallitus vastasi, ettei sillä ollut virallista kantaa vielä, koska neuvottelut olivat kesken. Todennäköisesti 16 paikkaa jäisi vähintään vuoteen 1984-1985. Suunnitelmaa yritettäisiin viedä eteenpäin vuoden 1982 aikana. Henkilökunnasta tarvittaessa kaikki voisivat siirtyä kuntainliiton alaisuuteen. Sosiaalihallitukseen oli oltu yhteydessä, mutta virallista kirjelmää ei vielä ollut lähetetty. Tässä vaiheessa Isto Ruoppila nimitettiin Kalervo Airaksisen tilalle neuvottelemaan, koska Airaksinen oli jäävi toimiessaan molempien neuvotteluosapuolten tehtävissä. Hän oli myös terveydentilansa vuoksi eroamassa kannatusyhdistyksestä. Kunnallistamista varten tuli selvittää myös kannatusyhdistyksen omistusoikeudet sekä varojen käyttömahdollisuudet yhdistyksen toiminnan mahdollisesti lakatessa.³⁹⁵

Toukokuun kokouksessa todettiin jälleen yhden henkilökunnan kirjelmän jälkeen, että vastaisuudessa kirjelmän sisällöstä päättäneiden nimet ja päivämäärä tai vastaavasti pöytäkirjanote pitäisi ilmetä. Henkilökunnalle toimitettiin lääkintöhallituksen mietintö lastenpsykiatrisen terveydenhuollon kehittämisestä, hoitolaitoksen kunnallistamista koskeva perustamislunnon ja nuorisopsykiatrista sairaanhoitoa Keski-Suomessa koskeva selvitys. Sairaanhoitopiirissä oli päätetty tehdä perustamissuunnitelma 8-paikkaisen osaston siirtämisestä, jota virkamiesryhmä valmisti. Kunnallistamisen jälkeen Haukkalan hoitolaitokselle jäisi edelleen 24 pitkäaikaista sairaansijaa. Hoitolaitoksen 17 viran siirtäminen edellyttäisi erillismainintaa sairaanhoidon valtakunnalliseen viisivuotissuunnitelmaan, mistä syystä liittohallituksen päätökset annettiin viranomaisten tietoon virkasiirtojen valmistelemiseksi. Ammattijärjestöjen edustajat olivat jo neuvotelleet henkilökunnan siirtymisestä. Kunnallistamissuunnitelmat oli lähetetty lääkintöhallitukselle, sosiaalihallitukselle ja Keski-Suomen lääninhallitukselle. Myös RAY:n hallitukseen oltiin yhteydessä omistusoikeusasioista ja varojen käytöstä. Omaisuuden arviointiin ryhdyttiin.³⁹⁶

Syyskuussa 1982 kannatusyhdistys otti kantaa perustamissuunnitelmaluonnokseen, jossa hoitolaitoksen kunnallistaminen tapahtuisi kahdessa erässä. Se piti periaateratkaisuja mahdollisina sillä edellytyksellä, että omaisuuden korvaus käytettäisiin Jyväskylän yliopiston perheterapian professuurin ja kahden assistenttuurin perustamiseen.³⁹⁷ Perheterapia oli yliopiston suunnitelmissa

394 Hannu-Olavi Piilinen, lausunto 5.6.2007.

395 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 31.3.1982

396 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 10.5.1982 sekä liite 1503§.

397 Lastenpsykiatrisen professuurin perustamista ei voitu esittää, koska Jyväskylän yliopistoon ei ollut saatu 1960-luvun taitteessa kaavailtua lääketieteellistä tiedekuntaa. Pauli Poutanen, lausunto 13.9.2007.

ollut jo pitkään ajoitettuna vuodelle 1985, ja kannatusyhdistyksessä sen katsottiin jatkavan niitä perinteitä, joiden pohjalle hoitolaitoksen toiminta oli 30 vuoden aikana rakentunut.³⁹⁸ Sairaanhoidopiiriltä edellytettiin sitoumusta professuurin ja kahden assistentin toimen rahoittamiseksi viiden vuoden ajaksi, mikä vastasi 2,1 miljoonaa markkaa (720 000). Kunnallistamisen hallinnollisten ratkaisujen aikataulua pidettiin mahdollisena, mutta toimintojen kehittäminen ja yksittäisten potilaiden hoitovastuun siirtyminen tapahtuisivat joka tapauksessa hitaammin. Esitetyt rakennusten korjaukset kannatusyhdistys näki mahdollisena toteuttaa itse edellyttäen, että saataisiin lainat ja takaajat niille. Työntekijöiden edut olisi turvattava ja taattava uusi vastaava työpaikka, uudelleen koulutusta ja erillinen virkaehtosopimus. Huomiota kiinnitettiin siihen, että osalla työntekijöistä palkka olisi ehdotuksen mukaan laskenut. Lions Clubin lahjoitusvaroin Haukkalaan rakennettu sauna vaadittiin varattavaksi pääasiassa potilaiden käyttöön.³⁹⁹

Henkilökunta oli syksyllä 1982 jälleen lähettänyt kannatusyhdistyksen hallitukselle huolestumistaan ilmaisevan kirjelmän. Sille toimitettiin tiedoksi perustamissuunnitelma ja kannatusyhdistyksen kannanotto sekä tieto, että toteuttamishjelmaa käsiteltäisiin sairaanhoidopiiriin liittohallituksessa 22. syyskuuta 1982, minkä jälkeen se tulisi hallituksen ja henkilökunnan tietoon. Lisäksi vakuutettiin, ettei lasten hoito vaarantuisi, vaan siirrot tehtäisiin henkilökohtaisten hoitosuunnitelmien mukaan eri aikataulussa kuin hallinnollinen muutos. Valtioneuvostolle lähetettiin kirjelmä koskien RAY:n avustusten vaikutusta siirtyvän omaisuuden määrittelyssä, samoin kouluhallitukselta tiedusteltiin saadun 500 000 markan valtionavun vaikutusta. Kaupungin kanssa kiirehdittiin neuvotteluja maa-alueen ja kiinteistöjen käyttöoikeudesta. Lea Pulkkinen ja Isto Ruoppila ryhtyivät neuvottelemaan yliopiston kanssa lahjoitusvirkojen käytännön järjestelyistä. Nyt oli myös tullut tieto, että kaupungin takaus lainoille saataisiin.⁴⁰⁰ Rakennusten korjausten suunnittelu käynnistettiin. Arkkitehtitoimisto Kantonen valittiin toteuttamaan niitä. Heinäkuussa luonnospiirustukset ja arvio kustannuksista olivat valmiina. Alustavasti arvio oli n. 1,6 miljoonaa markkaa (548 000), josta vielä puuttui osa. Koska kunnallistamispäätökset kuitenkin viivästyivät, jäivät korjaustyöt tekemättä.⁴⁰¹

Valtionavun mahdollista takaisinperintää pidettiin hankalana, minkä vuoksi valtioneuvostolle lähetettiin marraskuussa vielä kirjelmä, jossa pyydettiin, ettei raha-automaattiyhdistyksen

398 Toimintakertomus 1983.

399 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 15.9.1982.

400 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 15.9.1982.

401 Erityisesti päädyttiin tekemään laajennusmahdollisuus kuntoutus- ja suojaotyön osalta. Suojaotyöpajaan ei rahaa olisi, joten toivottiin, että kaupunki ottaisi sen huomioon omissa suunnitelmissaan. Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 15.9.1982.

avustuksia ja valtionapua perittäisi takaisin. Samalla selvitettiin vielä, miten kannatusyhdistyksen hallitus oli käsitellyt kunnallistamista ja että lahjoitusprofessuuria pidettiin tärkeänä. Lääninhallitukselle lähetettiin ilmoitus kunnallistamisesta ja yliopistolle kirjelmä lahjoitusprofessuurisuunnitelmasta. Nyt nimettiin myös kunnallistamisen työryhmä: siihen kuuluivat Isto Ruoppila, rehtori Kalevi Mesimäki, Pauli Poutanen, suunnittelupäällikkö Heikki Kartano ja Eila Heiskanen.⁴⁰²

Maaliskuussa 1983 pidetyssä vuoden ensimmäisessä hallituksen kokouksessa päätettiin esittää kannatusyhdistyksen vuosikokoukselle kunnallistamisen hyväksymistä lahjoitusedellytyksin. Samoin esitettiin, että hallitus saisi neuvotteluvaltuudet kauppahintaan, lainanottoon 1 500 000 markkaan saakka ja nuorisopsykiatrisen poliklinikan, jaoston ja kuntoutusyksikön rakennusten korjausten aloittamiseen. Yliopisto oli ottanut ilolla vastaan tiedon lahjoitusprofessuurista. Sosiaali- ja terveysministeri sekä maaherra olivat tällä välin vierailleet Haukkalassa tutustumassa tilanteeseen.⁴⁰³ Haukkalan hoitolaitoksen henkilökunta antoi palautetta toteuttamishjelmasta lokakuussa 1982. Toimiston henkilökunta toivoi koulutusta, samoin sijaisten/lomittajien asema herätti mietteitä; heidän toivottiin saavan jatkaa. Virka- ja palkkaetujen säilyttämisestä pidettiin myös tarkkaan huolta.⁴⁰⁴ Tammikuussa 1983 neuvoteltiin toimenpiteistä, joita Haukkalan henkilökunnan siirtyminen kuntainliiton palvelukseen aiheuttaisi. Läsnä olivat edustajat Terveystieteiden alan ammattijärjestöstä TEHY:stä, Julkisten työalojen ammattijärjestöstä JTA:sta sekä AKAVA:sta. Neuvottelussa erillisen virkaehtosopimuksen luonnokseen tehtiin muutamia muutoksia, mutta muuten virkaehtosopimuksen tuli turvata saavutetut edut haukkalalaisille eli Haukkalan palveluajan oikeuttaman ikälisän, vuosiloman ja määrävuosikorotuksen. Suurimmalla osalla palkat säilyisivät lähes ennallaan.⁴⁰⁵

Huhtikuussa 1983 luonnos luovutussopimuksesta oli valmis. Sairaanhoitopiirin kuntainliitto ottaisi vastatakseen ne yhdistyksen velat, jotka olisivat yhdistyksen kirjanpidon mukaan maksamatta 31.12.1983. Yhdistys puolestaan pidättäytyisi uuden lainan ottamiselta sekä vastaisi vuoden 1983 osalta lainojen lyhennyksistä ja koroista. Luovutukseen sisältyisi yhdistyksen koko omaisuus koulua lukuun ottamatta. Korvaus olisi yhden professuurin ja kahden assistenttuurin palkkakustannukset viiden vuoden ajalta. Sairaanhoitopiiriin oli sitouduttava myös siihen, että jatkossa rantasaunaa käyttäisivät ensisijaisesti Haukkalan potilaat, sekä että Jyväskylän yliopisto

402 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.11.1982.

403 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.3.1983.

404 Kunnallistaminen, "Haukkalan hoitolaitoksen henkilökunnan 5.10.1982 esittämät muutokset ja korjaukset toteuttamishjelmassa".

405 Kunnallistaminen, PK "Neuvottelu Haukkalan hoitolaitoksen henkilökunnan Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin kuntainliittoon siirtymisestä aiheutuvista toimenpiteistä" 21.1.1983.

käyttäisi nuorisopsykiatrian vastuualuetta entisessä laajuudessa koulutuspaikkana. Omistus- ja hallintaoikeus siirtyisi sairaanhoitopiirille 1.1.1984.⁴⁰⁶

Koulun kunnallistamisen valmistelu aloitetaan

Sairaanhoitopiirin kehittämissuunnitelmien ollessa tiedossa tuli myös koulun kunnallistaminen ajankohtaiseksi. Lea Pulkkisen toivomuksesta koulun johtokunta keskusteli aloitteesta kannatusyhdistyksen hallitukselle, jotta nimettäisiin työryhmä kaupungin kanssa käytäviin neuvotteluihin.⁴⁰⁷ Kannatusyhdistys päätti vuoden 1980 alussa neuvotteluohjeista koulun kunnallistamisesta. Se nimesi kaupungin kanssa yhteiseen toimikuntaan Isto Ruoppilan, hoitolaitoksen edustajana Toivo Hurmeen sekä koulun edustajana Kalevi Tynjälän. Neuvotteluohjeet laadittiin kolmekohtaisiksi. Ensiksi piti varmistaa, että kouluun pääsemisen edellytyksenä oli joko hoitolaitoksessa tai keskussairaalassa todettu hoidon tarve. Toiseksi koulu tulisi säilyttää ensisijaisesti laitos- ja sairaalakouluna siten, että Haukkalan hoitolaitoksen ja keskussairaalan lasten- ja nuorisopsykiatrisen osaston potilailla olisi koulunkäyntioikeus. Kolmanneksi tulisi ottaa huomioon alueellisen sairaalahoidon 5-vuotissuunnitelmassa tapahtuva kehitys.⁴⁰⁸ Samaan aikaan koulun rahoitustilanne parani, kun se sai saman valtionavun kuin kunnan peruskoulu haetulle ajalle 1.8.1980-31.7.1982.⁴⁰⁹

Opettajakunnan esityksestä poiketen koulun johtokunta oli päättänyt esittää kunnallistamistoimikunnalle, että a) Haukkalan peruskoulua vastaava koulu ja KSKS:n koulu säilytetään erillisinä yksiköinä ja b) varmistetaan hoitohenkilökunnan riittävä edustus kummankin koulun johtokunnassa.⁴¹⁰ Kunnallistamistoimikunta sai työnsä päätökseen ja esitti tulokset kaupunginhallitukselle vuoden 1982 alussa. Vuoden 1983 alussa koulun johtokunta asetti vielä työryhmän valmistelemaan Haukkalan rakennemuutoksen vaikutusta koulun opettajiin.⁴¹¹

Suunnitelmat uhkaavat kaatua

Lääkintöhallitus ja sosiaali- ja terveysministeriö eivät vahvistaneet kunnallistamissuunnitelmia, joten toukokuussa 1983 kannatusyhdistyksen hallituksessa todettiin, ettei saneerauksiakaan voida toteuttaa. Hoitolaitos oli varalta jättänyt anomuksen valtakunnallisten palveluntuottajien luetteloon. Asiakaskunnille oli lähetetty myös ilmoitus. Potilaat kotiutettaisiin kahdessa vaiheessa eli 1.7.1983 ja 31.12.1983 mennessä, mikä kunnallistamisesta kyllä johtaisi siihen, ettei saataisi riittävän

406 Kunnallistaminen, Luovutussopimus 18.4.1983.

407 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 29.8.1979.

408 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 18.2.1980.

409 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 19.5.1980.

410 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.11.1981; Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 26.10.1981.

411 Haukkalan koulun johtokunnan kokoukset, 27.1.1983.

nopeasti täyttää määrää potilaita. Se puolestaan vaarantaisi talouden. Tästä syystä kunnallistamis- eli perustamissuunnitelman vahvistamista pidettiin erittäin kiireellisenä, samoin selvitystä kuntainliiton kannasta aikataulumuutokseen. Voisiko sairaanhoitopiiri ottaa nuorisopsykiatrian aloittamisen vastatakseen viivytyksistä huolimatta? Pahimpaan piti varautua ja selvittää omat toimintamahdollisuudet 1.7.1983 alkaen, jos kunnallistaminen siirtyisi.⁴¹²

Seuraavan kerran kannatusyhdistyksen hallitus kokoontui jo vajaan kuukauden kuluttua. Sairaanhoitopiiri oli esittänyt, että toiminta käynnistettäisiin etukäteen maksettavana ostopalveluna eli Haukkalan hoitolaitoksesta vuokrattavilla hoitopaikoilla. Tämä päätettiin hyväksyä, samoin luovutus sopimus, ehdolla, että kaikki järjestyisi. Saneeraussuunnittelua päätettiin jatkaa. Nyt siihen sisällytettiin myös laajennusmahdollisuus kuntoutus- ja suojatyön osalta. Kuntainliitto oli lähettänyt lääninhallitukselle tiedoksi antamansa esitykset, samoin kannatusyhdistyksen kirjelmän. Myös kaikille keskisuomalaisille kansanedustajille oli lähetetty kunnallistamisen tilannetta koskeva kirjelmä.⁴¹³

Haukkalan johtoryhmä totesi kokouksessaan 11.5.1983, että nuorisopsykiatrian toiminnan aloittaminen 1.7.1983 ei onnistu, koska lääkintöhallituksen vahvistusta ei saataisi liittohallituksen toukokuun kokoukseen. Tästä syystä piti valmistautua seuraaviin toimiin:

1. Liittohallitukselle tehdään esitys, että sairaanhoitopiiri aloittaisi joka tapauksessa aikataulussa sillä pienellä riskillä, että valtionosuuksia ei tulisikaan.
2. Päätöksiä yritetään kiirehtiä kaikilla tasoilla (kirjelmä lähetetään).
3. Jo aloitettuja valmisteluja jatketaan siihen suuntaan, että hoitolaitos tulisi VALTAVA-lakien mukaisten ostopalveluja myyvien yksityisten laitosten joukkoon.
4. Sairaanhoitopiirille tehdään esitys, että siirtymävaiheesta kärsivien ulkopaikkakuntalaisten potilaiden ao. kuntien kanssa tehtäisiin jatkosopimukset.
5. Selvitetään vaihtoehtoisia aikatauluja kunnallistamiselle, minkä tosin arveltiin tuottavan vaikeuksia, koska toiminta oli jo pitkän aikaa tähdännyt kunnallistamiseen.⁴¹⁴

Jyväskylän kaupungin osalta asiat sen sijaan etenivät. Kaupunginvaltuusto käsitteli Haukkalan hoitolaitoksen kannatusyhdistykselle vuokratun alueen siirtämistä kuntainliitolle. Apulaiskaupunginjohtaja Vielma ehdotti, että kaupunki luovuttaisi Haukkalan tilaan kuuluvan 3,662 hehtaarin suuruisen alueen korvauksetta sillä ehdolla, että kuntainliitto antaisi sitoumuksen

412 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.5.1983.

413 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 6.6.1983.

414 Kunnallistaminen, PM Haukkalan johtoryhmän kokous 13.5.1983.

Jyväskylän yliopistoon perustettavien perheterapian professuurin ja kahden assistenttuurin kustannusten vastaamisesta viiden vuoden ajalta. Muun alueen osalta (1,756 ha ja 1,154 ha) kannatusyhdistyksen aikanaan vuoteen 1990 saamaa ilmaista käyttöoikeutta jatkettaisiin myös kuntainliiton osalta. Asiasta päätettäisiin sitten uudelleen vuonna 1990.⁴¹⁵

Kesän 1983 edetessä kannatusyhdistyksen hallitus totesi syksyllä uhkaavan ”kassakriisin”, joka oli seurausta kunnallistamisen viivästyemisestä. Tästä syystä ylimääräiselle kokoukselle esitettiin, että hallitus saisi valtuudet 500 000 markan vekselilainaan palkkausasioiden järjestämiseksi kunnes kuntainliiton kanssa tehtävä sopimus astuisi voimaan. Lääkintöhallituksen ylilääkäri Kari Pylkkänen oli tutustunut saneeraussuunnitelmiin, mutta muuten saneerauslainan nostoa jouduttiin siirtämään ja se olisi neuvoteltava uudelleen.⁴¹⁶

Suunnitellun toteuttamisen viivästyessä sairaanhoitopiirin kuntainliiton liittohallitus oli katsonut 15.6.1983 tarkoituksenmukaisimmaksi pyrkiä hoitolaitoksen kunnallistamiseen ja virkojen perustamiseen yhdellä kertaa, mihin saakka palvelut vuokrattaisiin. Haukkalan hoitolaitoksen ja sairaanhoitopiirin kuntainliiton ostopalvelusopimus koski ensimmäistä siirtovaihetta, jota ei voitu toteuttaa 1.7.1983, koska sosiaali- ja terveysministeriö ei ollut hyväksynyt suunnitelmia. Päätös kuitenkin mahdollisti hoitopalvelujen järjestämisen joko ostopalveluina tai osana sairaanhoitopiirin kuntainliiton toimintaa. Näin ollen 24.8.1983 päätettiin hoitopalveluiden ostamisesta 1.11.1983-31.12.1983 välisenä aikana.⁴¹⁷ Lääkintöhallitus esitti syyskuussa, että sosiaali- ja terveysministeriö hyväksyisi nuorisopsykiatriasta toimintaa koskevan perustamissuunnitelman ja toteuttamisohjelman sekä tilojen siirtämisen kuntainliitolle. Lopullista päätöstä ei KSKS:n kuntainliiton liittohallituksessa ja liittovaltuustossa voitu tehdä, koska valtion päätökset puuttuivat. Yksi edellytys KSKS:lle oli, että RAY:n myöntämiä avustuksia hoitolaitoksen rakentamisesta ei tarvitsisi maksaa takaisin. RAY:n työvaliokunta oli kuitenkin antanut 4.10.1983 lausunnon, jonka mukaan 5 miljoonaa markkaa (1,58 milj.) pitäisi maksaa takaisin, mikäli toiminta ei jatku yksityisellä pohjalla.⁴¹⁸

Haukkalan hoitolaitosta oli anottu SVOL 677/82 pykälän 13 mukaiseksi valtakunnallisia palveluja tuottavaksi laitokseksi, mutta sitä ei ollut hyväksytty. Vuoden 1984 alusta voimaan tulevan VALTAVA-uudistuksen ja invalidihuoltolain uudistuksen jälkeen ei olisi olemassa reaalisia mahdollisuuksia Haukkalan toiminnan rahoittamiseen yksityisenä laitoksena. Haukkalan hoitolaitoksen palveluja aikaisemmin käyttäneet kunnat eivät olleet ottaneet huomioon v. 1984

415 Kunnallistaminen, Kaupunginvaltuuston kokous 11.4.1983 + liitteet.

416 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 14.7.1983.

417 Kunnallistaminen, ”11 Ostopalvelusopimuksen hyväksyminen” 9.11.1983 sekä liitteet.

418 Kunnallistaminen, ”11 Ostopalvelusopimuksen hyväksyminen” 9.11.1983 sekä liitteet.

toteuttamissuunnitelmissaan Haukkalan ostopalveluja. Haukkalan hoitolaitoksen toiminta tuotti tappiota 100 000 markkaa kuukaudessa, koska alkuperäistä perustamissuunnitelman ja toteuttamissuunnitelman aikataulua ei ollut noudatettu eikä toiminnan rahoitus toteutunut suunnitellulla tavalla.⁴¹⁹

Johtopäätökseksi muodostui, että kannatusyhdistys ei pysty turvaamaan hoitolaitoksen ja koulun toimintaa v. 1984 alusta lähtien. Lasten hoito uhkasi keskeytyä ja henkilökunnan työpaikat olivat vaakalaudalla. Lokakuussa todettiin rahoitusjärjestelyn (lyhytaikaiset notariaatti- ja vekselilainat) kalleus ja hankaluus. Yhdistyksen omaisuus oli kiinnitetty takauksena saneerauslainalle, josta 1 milj. mk tallennettiin ns. yhteisötalletustilille ja loppuosa menisi nuorisopsykiatrisen osaston kuluihin. Jännityksellä odotettiin tietoja valtion päätöksistä. Hallituksen kokouksen jälkeen, 17. lokakuuta 1983, kannatusyhdistys järjesti tiedotustilaisuuden kunnallistamisesta, jossa se tiedotti henkilökunnan irtisanomisvaroituksesta.⁴²⁰ Hannu-Olavi Piilinen sanoo, että irtisanomisvaroitusta oli tietyssä mielessä tarkoitushakuinen teko, jota tarvittiin asian eteenpäin viemiseksi. *Keskisuomalainen* dramatisoi asiaa osaltaan kolmessa isossa artikkelissaan, joista toinen kertoi lakkauttamisuhasta jo 13. lokakuuta.⁴²¹ Irtisanominen oli kuitenkin todennäköinen vaihtoehto, koska kannatusyhdistyksessä ei tiedetty, miten yksityinen hoitolaitos tulisi saamaan valtion tukea toimintaan, joka oli säädetty sairaanhoitopiirin tehtäväksi.⁴²²

Ratkaisuvaihtoehtoja oli kaksi. Siirtyminen kuntainliitolle perustamissuunnitelman ja toteuttamisohjelman mukaisesti 31.12.1983 vaati, *että* sosiaali- ja terveysministeriö hyväksyisi suunnitelmat välittömästi, *että* kannatusyhdistyksen kokous 31.10.1983 hyväksyisi siirtymisen, *että* kuntainliiton liittovaltuuston kokous 11.11.1983 hyväksyisi siirtymisen, *että* lääninhallitus hyväksyisi toimitilojen vuokratustannukset valtionosuuteen oikeuttavaksi menoksi 1.1.1984 lukien, ja *että* kannatusyhdistyksen omaisuuden siirrosta tehtäisiin päätös erillisenä asiana, mikä *puolestaan* edellytti valtioneuvoston päätöstä Raha-automaattiyhdistyksen avustusten palauttamisasiassa. Toinen vaihtoehto oli toiminnan lopettaminen 1.1.1984 alkaen ja henkilökunnan irtisanominen. Aikataulua ei voitu muuttaa, koska lainvoima päätöksille tarvittiin ja siirtymisen tuli tapahtua vuoden 1983 aikana. Kannatusyhdistys antoi tänäkaltaisen tilanneselvityksen Haukkalan hoitolaitoksen ja koulun henkilökunnalle sekä tiedotusvälineille 17.10.1983. Se oli päättänyt panostaa ratkaisun läpivientiin kaikki omat ja eri sidosryhmiensä

419 Kunnallistaminen, "11 Ostopalvelusopimuksen hyväksyminen" 9.11.1983 sekä liitteet.

420 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 17.10.1983.

421 Hannu-Olavi Piilinen, lausunto 5.6.2007; "Lakkauttaminen uhkaa Haukkalaa". *Keskisuomalainen* 13.10.1983; Seuraavana päivänä kerrottiin hoitolaitoksen toiminnan olevan vekseleiden varassa. *Keskisuomalainen* 14.10.1983. "Irtisanominen uhkaa Haukkalan henkilökuntaa". *Keskisuomalainen* 18.10.1983. Leikkokoelma.

422 Isto Ruoppila, lausunto 18.6.2007.

voimavarat. Asian laaja julkistaminen lehdistössä, radiossa ja tv:ssä oli tietoinen valinta, joka lisäsi paineita virkamiehille ja poliitikoille viedä asia positiiviseen lopputulokseen.⁴²³

Johtopäätökset sisältänyt muistio oli tarkoitettu 12.10.1983 Haukkalan hoitolaitoksessa järjestettyyn kokoukseen, jossa Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntainliitto vielä käsitteli asiaa. Läsnä olivat mm. hallitusneuvos Raimo Salonen, lääkintöhallituksen ylilääkäri Risto Lappi, KSKS:n liittovaltuuston puheenjohtajisto, lääninhallituksen osastopäällikkö Armas Istanmäki, lääninlääkäri Matti Pesonen sekä Haukkalan hoitolaitoksen ja keskussairaalan edustajia. Raha-automaattiyhdistyksen vaatimus avustusten palauttamisesta vaikeutti kunnallistamisen edistymistä. Samantyyppisestä asiasta oli tosin olemassa ennakkotapaus, jossa saatuja avustuksia ei tarvinnut palauttaa RAY:lle. Hallitusneuvos Salonen kertoi sosiaali- ja terveysministeriön olevan sillä kannalla, että perustamiskustannuksiin ei valtionosuutta tarvitsisi suorittaa, mikä pohjautui juuri siihen, ettei avustuksia tarvitsisi palauttaa. Ministeriö oli valmis viemään sekä perustamissuunnitelman, toteuttamissuunnitelman että RAY:n antaman lausunnon yhtäaikaisesti pikaiseen käsittelyyn. Lopullisen päätöksen tekisi valtioneuvosto. Avustusten palauttamisen kannalta ei Salosen mielestä ollut eroa sillä, hankitaanko tilat kuntainliitolle vuokraamalla vai ostamalla. Lääkintöhallituksen edustajan mukaan hitaaksi osoittautuneet selvittelyt eivät enää tässä vaiheessa muodostaisi estettä asian eteenpäin viemiselle. Samaa mieltä oli myös lääninhallituksen osastopäällikkö Istanmäki, joka lisäsi että hänen mielestään taannehtivaa päätöstä valtionosuuksista ei tulisi saamaan. Tilojen vuokraus olisi tässä vaiheessa paras vaihtoehto, jolloin ostoa varten jäisi enemmän aikaa. Suunnitelmat tuli esittää marraskuun loppuun mennessä, jotta lääninhallitus saattoi ne vahvistaa.⁴²⁴

Hoitolaitoksen liittäminen sairaanhoitopiiriin

Raha-automaattivarojen palautuskysymys ratkesi lokakuun lopussa 1983. Valtioneuvosto päätti 27. lokakuuta 1983, että RAY:ltä saatuja avustuksia ei tarvitse palauttaa, mikäli kuntainliitto ei hae perustamiskustannuksiin valtionosuutta. Pauli Poutanen arveli samana päivänä *Aamulehdelle*, että jos päätös olisi myöhästynyt viikonkin, kunnallistaminen olisi vaarantunut. Asiasta ahkerasti uutisoineen *Keskisuomalaisen* kirjoituksessa ihmeteltiin miksi ongelmien ylipäätään piti syntyä, kun kyseessä oli saman toiminnan tukeminen ennen kunnallistamista ja sen jälkeen.⁴²⁵ Lääninhallitus antoi vielä 31.10.1983 myönteisen ennakkoratkaisun valtionosuuksista siinä

423 Kunnallistaminen, "Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kunnallistamista ja nuorisopsykiatrisen toiminnan aloittamista käsittelevä kokous". 12.10.1983; Pauli Poutanen, lausunto 13.9.2007.

424 Kunnallistaminen, "Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kunnallistamista ja nuorisopsykiatrisen toiminnan aloittamista käsittelevä kokous". 12.10.1983.

425 "Haukkala pääsi maksuvaateista". *Aamulehti* 28.10.1983; "Haukkalan opetus". *Keskisuomalainen* 29.10.1983. Leikekirja.

tapauksessa, että palvelut vuokrattaisiin loppuvuodeksi.⁴²⁶

Luovutussopimuksen hyväksymistä käsiteltiin Haukkalan kannatusyhdistyksen kokouksessa samana päivänä, 31.10.1983. Kokous piti ensisijaisena vaihtoehtona tilojen luovutusta ja toisena vaihtoehtona vuokraamista. Kannatusyhdistys oli varautunut hoitolaitoksen omaisuudeksi siirtoon lukuun ottamatta koulua, jota se oli halukas ylläpitämään siihen asti, kunnes olisi ratkaisu koulun mahdollinen liittyminen Jyväskylän kaupungin peruskouluun. Kannatusyhdistys oli myös tarvittaessa valmis lainaamaan kuntainliiton maksettavan suoran korvauksen, 363 749 markkaa, (114 000) virkojen perustamisen yhteydessä aikaisintaan 1985, jolloin kuntainliiton ei tarvitsisi suorittaa korvausta lainkaan. Kuntainliitto ottaisi vain vastattavakseen lainat. Kuntainliitossa päätettiin 9. marraskuuta hallintojohtajan esityksestä ottaa lainat ja omaisuus sekä jättää koulu kannatusyhdistykselle.⁴²⁷ Hoitolaitoksen netto-omaisuudeksi määriteltiin (ilman koulun kinteistöä) 1 912 017 markkaa (602 960).⁴²⁸

Joulukuussa 1983 hoitolaitoksen henkilökunnalle voitiin ilmoittaa siirtymisestä kuntainliiton alaisuuteen. Kannatusyhdistyksen hallitus suunnitteli myös 1 miljoonan markan lisälainan ottamista, joka liittyi ilmeisesti professuurilahjoitukseen. Oli nimittäin käynyt ilmi, ettei sairaanhoitopiiri voinut periaatteessa maksaa korvausta kunnallistettavasta hoitolaitoksesta. Kannatusyhdistyksessä asia oli hoidettu siten, että otettiin hoitolaitoksen nimiin professuuriin ja kahteen assistenttuuriin vaadittava määrä lainaa, joka lahjoitettiin juuri ennen kunnallistamista yliopistolle. Sairaanhoitopiiri peri velat, kuten oli sovittu.⁴²⁹ Haukkalan lastenpsykiatrinen hoitolaitos henkilökuntineen siirtyi lopulta Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin kuntainliitolle 31.12.1983. Kannatusyhdistyksen perustamisesta asti olemassa ollut tavoite oli toteutunut.

Hannu-Olavi Piilinen muistelee, että koko kunnallistumisen kaatuminen oli lähellä, ainakin median antamassa kuvassa asiasta. Hänen mukaansa vastaan hangoittelivat eräät kunnallispoliitikot ja heihin kytköksissä olleet lääninhallituksen virkamiehet. Julkisuuden paine sai lopulta nämäkin asiaa edistämään. Maaherra Sipponen huomauttikin viimeisessä valmistelukokouksessa, ettei hänen alaistensa virkamiesten pidä mennä kaatamaan selvästi järkevää asiaa. Piilisen arviot mukaan vastustuksessa oli ehkä osaltaan kyse myös siitä, ettei hoidon tarvetta ymmärretty, jos sitä ei omilla lapsilla ollut. Vaikeuksia kunnallistamisen läpiviemisessä oli hänen mukaansa osattu kylli odottaa. Valtion näkökulmasta kyse oli sosiaalipuolen resurssien siirtymisestä terveyspuolelle. Kuntainliiton johto saattoi puolestaan nähdä asian enemmän menojen lisäämisenä kuin hoidon kehittämisenä.

426 Kunnallistaminen, ”11 Ostopalvelusopimuksen hyväksyminen” 9.11.1983 sekä liitteet.

427 Kunnallistaminen, ”12 Luovutussopimuksen hyväksyminen” 9.11.1983 sekä liitteet.

428 Kunnallistaminen, ”13 Kannatusyhdistyksen omaisuus 31.12.1983”

429 Pauli Poutanen, lausunto 13.9.2007.

Piilinen epäilee valtion osalta kyseessä olleen myös ministeriöiden arvovallasta riitelemisen. Tuolloin ministerinä ratkaisevassa asemassa olleesta avustusrahojen takaisinperinnästä päättänyt Vappu Taipale saatiin taivutettua asian taakse vasta viimeisenä iltana ennen takarajan umpeutumista. Piilinen oli itse soittanut hänelle 20 vaille keskiyötä.⁴³⁰

Kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtajana ollut Pauli Poutanen ei myöskään pitänyt syntyneitä ongelmia yllätyksenä, vaan haasteena, johon vastattiin. Byrokratia ja monimutkainen päätöksentekokoneisto hidastivat prosessia. Myös hallintokulttuuri ja sitä myötä virkamiehistö vierasti nopeaa päätöksentekoa. Mikäli lopullisesti toteutuneet aikataulut eivät olisi pitäneet, olisi syntynyt ainakin paha sekasotku ja korvaamatonta vahinkoa, kuten osaajien siirtymistä hoitolaitoksesta muihin tehtäviin. Kunnallistaminen olisi ehkä voinut toteutua myöhemmin asteittain, mutta torsona. Sitten vuoden 1990 jälkeinen lama olisi jarruttanut myöhempää kehitystä.

*"Mutta järki ja kova tahto voittivat."*⁴³¹

430 Hannu-Olavi Piilinen, lausunto 5.6.2007.

431 Pauli Poutanen, lausunto 13.9.2007.

Kannatusyhdistys kunnallistamisen jälkeen

Hoitolaitoksen kunnallistaminen merkitsi kannatusyhdistyksen toiminnassa käännettä. Kunnallistamisen yhteydessä tehty lahjoitus mahdollisti perheterapian koulutuksen ja tutkimuksen aloittamisen Jyväskylän yliopistossa. Haukkalan koulu jäi vielä toistaiseksi kannatusyhdistyksen haltuun, mutta muuten suuntauduttiin laajasti tulkitun lastenpsykiatrisen tutkimuksen ja koulutuksen tukemiseen. Ensimmäistä kertaa kannatusyhdistys oli taloudellisesti omillaan, kun velat olivat siirtyneet sairaanhoitopiirille. Asetus perheterapian professuurin perustamisesta oli annettu 24.5.1985. Perheterapian professoriksi nimitettiin Jukka Aaltonen 1.11.1987.⁴³² Kannatusyhdistyksessä työnjako oli Pauli Poutasen puheenjohtajakaudella (1982-1988) se, että Isto Ruoppila (varapuheenjohtaja 1984-1988) ja Lea Pulkkinen hoitivat suhteet yliopistoon ja muut jäsenet liike-elämään ja pankkeihin. Jäsenten erityisosaamisen hyödyntäminen on jatkunut myös Isto Ruoppilan (1989-) puheenjohtajakaudella.⁴³³

Haukkalan koulurakennuksen ylläpitäjänä ja koulun tukijana

Vuoden 1984 ensimmäisessä hallituksen kokouksessa koulun johtokunta valtuutettiin neuvottelemaan kunnallistamisesta. Vuoden 1984 uusi koululaki oli siirtänyt sairaalakoulun ylläpitovastuun sijaintikunnalle. Koulun kunnallistamisen oli ajateltu tapahtuvan vuonna 1985; koulun toimilupaa oli ainakin anottu vain siihen asti. Koulun kunnallistamisneuvottelut törmäsivät aluksi byrokraatiaan: uusia koululakeja koskevan asetuksen julkaisua täytyi odottaa, samoin opetusministeriön ohjeita, joita odotettiin jo kesäksi 1984. Talousarviossa tähdättiin koulun kunnallistamiseen 1.8.1985.⁴³⁴ Siinä ei kuitenkaan tapahtunut edistystä: toimeenpano-ohjeita täytyi yhä odottaa. Opettajien työterveyshuolto oli sen sijaan järjestetty tapahtuvaksi kaupungin terveydenhuollossa.⁴³⁵ Lopulta koulun kunnallistamissopimus allekirjoitettiin 21.2.1985. Kiinteistö ja irtaimisto jäivät vielä kannatusyhdistykselle. Kaupungin kanssa neuvoteltiin koulun vuokraamisesta aluksi loppuvuodeksi 1985 ja sen jälkeen mahdollisesti pitkäaikaisesta vuokraamisesta tai luovuttamisesta kokonaan. Siirtyminen kaupungin kouluksi tapahtui sovitusti. Koulun ylläpidossa toimi jatkossa järjestely, jossa keskussairaala huolehti kunnossapidosta ja kannatusyhdistys luovutti vastavuoroisesti tiloja ilmaiseksi sairaalan potilaiden käyttöön.⁴³⁶

Kannatusyhdistyksen uusi asema synnytti myös uudenlaisia tilanteita. Haukkalan koulun ylläpitäjänä se joutui ottamaan kantaa ilkeiltä tapauksilta syntyneisiin vaurioihin.

432 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 7.12.1987.

433 Pauli Poutanen, lausunto 13.9.2007; Isto Ruoppila, lausunto 18.6.2007.

434 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.5.1984; Pauli Poutanen, lausunto 13.9.2007.

435 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 10.12.1984.

436 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 22.11.1985.

Kannatusyhdistys ilmoitti vastaavansa ainoastaan kiinteistön kulumisesta. Koulun johtokunta päätti toimia siten, että se perisi korvauksen rikkojalta ja hänen holhoojaltaan. Mikäli korvausta ei näin saataisi, asia menisi kouluvirastoon. Kannatusyhdistyksen hallitus ilmoitti, että korvaus voitaisiin viimeisenä mahdollisuutena ottaa koulun kiinteistön täysarvovakuutuksesta, jolloin yhdistys maksaisi omavastuusuuden. Toinen osa koulun ylläpitoa oli erilaisten korjausten ja parannusten tekeminen. Vuonna 1987 järjestettiin veistoluokan pölynpoisto ja uutuutena tietokoneen hankkiminen yläasteelle. Tietoteknistyminen saavutti kannatusyhdistyksen itsensäkin. Päätettiin, että kokouskutsut, esityslistat ja pöytäkirjat tehtäisiin 30.3.1988 jälkeen tekstinkäsittelyohjelmalla.⁴³⁷

Kannatusyhdistys sopi vuoden 1988 lopussa vielä koulun irtaimiston siirtymisestä kaupungille. Näin sen haltuun jäi vain koulurakennus. Vuoden 1989 puolella kouluun tuli tehtäväksi uudistuksia. Koulun neljään luokkaan hankittiin puhelimet, pihan maankaivu- ja tasaustöistä tehty tarjous hyväksyttiin ja rehtorin esityksestä päätettiin hankkia ulkopenkkejä – sen sijaan lisäilmastoinnin kustannukset olivat epäselvät ja asia päätettiin siirtää. Vuoden 1990 alussa kouluun tehdyssä työsuojelutarkastuksessa oli havaittu muutamia pieniä epäkohtia, jotka piti korjata. Jo perinteisesti päätettiin tukea Haukkalan kesäjuhlia, tällä kertaa 1500 markalla. Samana vuonna ATK-luokkaan tehtiin uusi valaistus ja sähkötöitä klinikkaopetustiloihin. Koulun uusi rehtori Pirjo Tilus esitti loppuvuodesta 1990 suunnitelman muutostöistä ja peruskorjauksesta rakennusmestari Jormakan laskelman kera. Kiinteistöpäällikkö Matti Haukilahti sai tehtäväkseen valvoa työn etenemistä.⁴³⁸

Koulun vuokrausjärjestely muutettiin vuonna 1992 sellaiseksi, että vuokrasopimus jatkuisi aina vuoden kerrallaan ellei kummaltakaan puolelta tapahtuisi irtisanomista 3 kuukautta ennen sen päättymistä. Koulukiinteistön peruskorjauksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että urakkatarjouksissa oli ollut jopa 100 000 markan (21 000) ero. Lopulta valittiin Jyväskylän *Uudis ja Saneeraus* Ky:n tarjous. Kattotyöt eli vesikatto korjattiin kesällä 1992, urakkasummaksi tuli 97 200 markkaa. Koulukiinteistöön tuli pian jälleen tehtäväksi ylläpitokorjauksia: oli havaittu, että lattialaatat irtoilivat ja lohkeilivat. Kouluun suunniteltiin 1990-luvun lopulla laajaa peruskorjausta. Rehtori Pirjo Tilus oli suunnitellut yhdessä oppilaiden kanssa lukuisia parannuksia. Kokonaiskustannukset olisivat nousseet noin 210 000 markkaan (40 500) ilman sadekatosta, joka maksaisi yksinään 100 000 – 120 000 markkaa. Haukilahti sai tehtäväkseen poimia listalta välttämättömimmät kohteet, joiksi hän ehdotti sadekatosta, autojen pysäköintipaikkaa, urheilukentän katsomoa ja urheilukentän verkkoaidan korjausta ja pidennystä. Tuomas Kerttunen oli selvittänyt ilmastointia. Pahin ongelma oli juhlasali, jonka havaittiin vaativan oman

⁴³⁷ Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.3.1986; 8.9.1986; 17.11.1986; 30.3.1988.

⁴³⁸ Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset 7.6.1989-26.3.1991.

ilmastointikoneen. Kerttunen valtuutettiin ratkaisemaan tarjouksista, joista hän lopulta piti parempana LVI-insinööritoimisto Takala Oy:n tekemää. Suurimmat korjaukset (sadekatos, asfaltointi, katsomo) päätettiin tehdä yhdessä sairaanhoitopiirin kanssa, joka oli aloittanut lastenpsykiatrisen lisärakennuksen rakentamisen.⁴³⁹

Työt pääsisivät alkamaan loppuvuodesta 1998, kun koulu jäi joululomalle. Ilmastointiremontti tuli maksamaan pyöreästi 490 000 markkaa (92 000). Kohonneet kustannukset synnyttivät pienen alijäämän kannatusyhdistyksen taseeseen. Ilmastointi palasi asialistalle vuoden 1999 syyskuussa. Vastaanottotarkastusta ei voitu pitää, koska se piti liian kovaa ääntä. Tästä syystä kannatusyhdistys päätti olla maksamatta loppueriä maksuista sopimussakkona. Uudelle vuosituhannelle siirryttäessä koulurakennuksen ylläpitokorjaaminen jatkui. Koulussa oli vuonna 1999 havaittu kosteusvaurioita, jotka vaativat korjauksia.⁴⁴⁰

Velkaisesta jakajaksi – kannatusyhdistys lastenpsykiatrian tukijana

Kevään 1985 kannatusyhdistyksen vuosikokouksessa kehoitettiin jäseniä etsimään uusia toimintakohteita, jotka *"olisivat sellaisilta aloilta, missä julkiset järjestelmät eivät vielä toimi"*.⁴⁴¹ Kannatusyhdistykselle alkoi vähitellen tulla avustuspyyntöjä sen uuden roolin muotoutuessa. Koulun opettajat olivat hakeneet vuoden 1984 aikana matkarahaa opintomatkalle. Tällöin hakemus ohjattiin vielä koulun johtokunnalle. Vuonna 1985 kannatusyhdistys päätti siirtää varojaan 150 000 markkaa (n. 42 000) korkeakorkoiselle tilille.⁴⁴² Seuraavana vuonna tehtiin linjaveto, kun päätettiin suunnata talletuksista syntyneet korkotuotot (30 000 mk) koulutus- ja tutkimustoiminnan tukemiseen. Hallituksen jäsen, professori Lea Pulkkinen teki samana vuonna vielä aloitteen, että kannatusyhdistys ryhtyisi tukemaan perhekasvatuksen ja perhevalmennustoiminnan täydennyskoulutusta. *Kotikasvatuksen liitto* saikin perhekasvatuksen ja perhevalmennuksen täydennyskoulutuksen suunnittelutyötä varten 9000 markkaa. Se valmisti perhetutkimusyksikön perustamista Jyväskylän yliopistoon vuodelle 1990. Vuoden 1986 aikana avustuksia saivat Suomen lastenpsykiatrisen yhdistys (5000 mk), Jyväskylän yliopiston psykologian laitos psykoterapeuttisen kurssin avaamiseksi ja laitoksen 50-vuotisen toiminnan tukemiseksi, *Nuorisopsykiatrisen yhdistys* nuorten psykiatrisen hoidon tason kehittämistä varten järjestettävään kurssiin ja koulutustilaisuuksiin sekä *Leo Paukkusen kulttuurirahaston* yhteyteen perustettu, sosiaalialan ja yhteiskuntatieteen tutkimusta tukeva rahasto 1000 mk. Apurahoja jaettiin myös

439 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 1991-1993; 1997.

440 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset 1999.

441 Kannatusyhdistyksen vuosikokoukset, 22.3.1985.

442 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 22.3.1985.

yksityishenkilöille.⁴⁴³

Vuoden 1987 syksyllä kannatusyhdistys julisti ensimmäistä kertaa hakuun apurahoja (kuusi kpl á 4000 mk). Neljä apurahaa meni hakijoidensa koulutuksen ja loput kaksi tutkimuksen tukemiseen.⁴⁴⁴ Vuonna 1988 apurahaa myönnettiin kuudelle hakijalle, joukossa mm. kuoron lapsen varhaiskehitystä tutkinut Jari Sinkkonen. Osa määrärahasta jäi jakamatta.⁴⁴⁵ Tämä ja seuraavan vuoden määräraha (50 000 mk) yhdistettiin ja päätettiin käyttää koulutukseen. Markku Luotoniemi, Hannu-Olavi Piilinen, Eila Heiskanen ja Isto Ruoppila valtuutettiin päättämään käyttökohteesta, toiveena oli lasten ja nuorten kuntoutus. Keskussairaalan auditoriossa järjestettiin koulutustilaisuus lasten- ja nuoropsykiatriasta n. 100 henkilölle, kohderyhminä kouluterveydenhoitajat, opinto-ohjaajat, lasten- ja nuorisokotien työntekijät, nuoriso-ohjaajat ja muut alalla työskentelevät. Kannatusyhdistys päätti tukea rahallisesti *Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen Keski-Suomen aluetoimikuntaa*, joka järjesti mm. iltaluentoja mielenterveystyöntekijöille.⁴⁴⁶

Perhetutkimuksen yhteistyöryhmä lähetti vuonna 1989 kannatusyhdistykselle muistion perhetutkimusyksikön perustamisesta. Se totesi kannatusyhdistyksen tukeneen merkittävästi kliinistä perhetutkimusta perheterapiaan osoitettujen lahjoitusten muodossa ja tiedusteli nyt halua täydentää tämän alan tutkimusta.⁴⁴⁷ Vuoden 1990 alussa suunniteltiin *Niilo Mäki Säätiön* perustamista. Sen tarkoituksena olisi tukea neuropsykologista lasten oppimisvaikeuksiin ja niiden kuntoutukseen liittyvää tutkimusta. Asiaa valmistellut työryhmä tiedusteli kannatusyhdistyksen kiinnostusta osallistua. Kannatusyhdistyksen hallitus valtuutti Isto Ruoppilan, Lea Pulkkinen ja Rauno Ihalaisen neuvottelemaan asiasta.⁴⁴⁸ Kannatusyhdistyksen osuudeksi tuli 50 000 markkaa, samoin kuin muiden perustajajäsenten, Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän yliopistoyhdistyksen. Säädekirjassa säätiön tehtäväksi määriteltiin toimialansa tutkimuksen tukeminen, tutkijoiden ja apuhenkilökunnan palkkaaminen tai sen rahoittaminen, tieteellisen julkaisutoiminnan harjoittaminen ja apurahojen jakaminen. Säätiön 1.9.1990 ensimmäistä kertaa kokoontuvaan valtuuskuntaan tuli kuuluvaksi kuusi varsinaista jäsentä ja kuusi lisäjäsentä, joiden toimikausi oli kolme vuotta. Hallitukseen puolestaan kuului 4-6 jäsentä, jotka valtuuskunta nimittäisi. Haukkalan kannatusyhdistys sai valtuuskuntaan kaksi paikkaa. Näihin valittiin Lea Pulkkinen ja Isto Ruoppila. Niilo Mäki Säätiön yhteyteen perustetun *Niilo Mäki Instituutin* julkistamistilaisuus pidettiin 14.12.1990. Sen tavoitteeksi määriteltiin vakavien, aivotoiminnan häiriöihin liittyvien

443 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 24.3.1986; 8.9.1986; 17.11.1986.

444 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 7.12.1987; 30.3.1988.

445 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 2.12.1988.

446 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 28.3.1989; 27.11.1989; Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 30.8.1990; 22.11.1990.

447 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 27.11.1989.

448 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 26.3.1990.

oppimisvaikeuksien tutkimus ja sen pohjalta kuntoutusmenetelmien kehittäminen.⁴⁴⁹

Vuonna 1990 Jyväskylän yliopistossa suunniteltiin terveydenhuollon opettajakoulutuksen aloittamista, mikä tarkoitti hoitotieteen professuurin tai apulaisprofessuurin perustamista. Viisivuotisen viran hinnaksi tulisi 2 200 000 markkaa (480 000), mihin kustannuksiin osallistumista myös kannatusyhdistykseltä kysyttiin. Hallitus tekikin merkittävän lahjoituksen vuonna 1992.⁴⁵⁰ Vuodelle 1992 apurahoja myönnettiin yhteensä noin 71 000 markkaa (14 500). Suurimman apurahan, 35 000 markkaa, sai psykologian tohtori Timo Ahonen oppimisvaikeuksia ja lasten neurologisia häiriöitä tai sairauksia koskevaan tutkimukseen. Jakamatta jäänyt osa päätettiin yhdistää vuoden 1992 apurahoihin varattuun summaan ja laittaa haettavaksi syksyllä. Psykologian kandidaatti Jaana Niskanen sai merkittävimmän apurahan, 70 000 markkaa ei-kelellisten oppimisvaikeuksien kuntouttamista koskevaan tutkimukseen. Yhteensä apurahoja jaettiin sinä vuonna 167 250 markkaa (34 230). Kannatusyhdistyksen vuosikokouksessa Rauno Ihminen valittiin varapuheenjohtajaksi.⁴⁵¹

Vuonna 1993 Keski-Suomen keskussairaalan lastenpsykiatrian osastolle annettiin 15 000 markkaa 20-vuotisjuhliensa järjestämiseen. Seuraavana vuonna järjestettiin Haukkalan koulun 25-vuotisjuhlat, joita myös tuettiin. Apurahoja julistettiin jälleen syksyllä haettavaksi. Vauvautettiin myöntämään yksi kokovuotinen eli 70 000 markan apuraha. Vuoden 1993 lopussa todettiin edelliseltä vuodelta kertyneen säästöä 50 000 markkaa. Suunniteltiin jo kannatusyhdistyksen rahaston perustamista. Apurahoja jaettiin yhteensä 167 800 markkaa. Kokovuotisen 60 000 markan apurahan sai Marja-Leena Haavisto tutkimukseen, jonka aihe oli psykofysiologisen menetelmän kehittäminen niille, jotka eivät kykene ilmaisemaan itseään verbaalisesti. Muita tuettuja tutkimushankkeita olivat kehityksellisen dysleksian luokittelun validointitutkimus ja ongelmien kasaantuminen varhaisnuoruudessa.⁴⁵² Vuoden 1994 alussa pitkään palvellut Eila Heiskanen jäi eläkkeelle ja kannatusyhdistyksen oli löydettävä uusi sihteeri. Tehtävässä toimi vuoden ajan Anja Suoninen, ja hänen jälkeensä aina vuonna 2006 tapahtuneeseen äkilliseen kuolemaansa saakka Ritva Mäkinen.⁴⁵³

Vuoden 1994 aikana kannatusyhdistyksen hallituksessa keskusteltiin ulkonaalaisten asiantuntijoiden kutumisesta Jyväskylään luennoimaan ajankohtaisista lapsia ja nuoria koskevista aiheista. Eräksi aiheeksi, josta kaivattiin uutta tietoa, nähtiin autististen lasten ja heidän vanhempiansa auttaminen. Pohdittiin löytyisikö kannatusyhdistyksen lisäksi muita rahoittajatahoja.

449 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 30.8.1990; 26.3.1991.

450 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 26.3.1991.

451 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 9.3.1992; 17.11.1992..

452 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 31.3.1993; 20.10.1993; 14.12.1993.

453 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset 21.3.1995; 17.11.1995.

Asiaa selvittämään päätettiin perustaa työryhmä. Se kokoontui kaksi kertaa ja sai esityksen valmiiksi: järjestettäisiin koulutussarja esimerkiksi ikäkausittain etenevistä aihealueista neuropsykiatrian alalta. Ensimmäisenä ehdotettiin toteutettavaksi autististen lasten ja heidän perheidensä auttamiseen liittyvä koulutus vuonna 1995 ja lisäksi työntekijän kouluttaminen autismin asiantuntijatehtäviin. Vuonna 1996 koulutus koski oppimisen esteitä nuoruusiässä ja vuonna 1997 kehityksen dynamiikkaa ja häiriöitä. Samassa yhteydessä tulivat esille yhteistyömahdollisuudet terveydenhuollon täydennyskoulutustoiminnan kanssa. Mukana olivat *Keski-Suomen liitto*, sairaanhoitopiiri ja *Terveystutkimus Oy*. Koulutushankkeeseen varattiin 15 000 markkaa.⁴⁵⁴

Pauli Poutanen oli lähettänyt esityksen sairaanhoitopiirille, yliopistolle ja kannatusyhdistykselle yhteistyönä toteutettavasta hankkeesta virolaisen Seewaldin mielisairaalan kanssa. Esityksen mukaan Seewaldin johtava psykologi Sergejeva tulisi 1-2 kuukauden ajaksi esimerkiksi Haukkalaan perehtymään hänelle myönnettävän stipendin turvin. Tämän ajan kuluessa voisi kartoittaa myös Haukkalan ja yliopiston tutkimuksellisia yhteistyömahdollisuuksia virolaisten kanssa. Esitetty 5000 markan stipendi myönnettiin. Hanke ei kuitenkaan toteutunut. Tutkimuksen tukeminen lisääntyi sitä mukaa, kun kannatusyhdistyksen varat karttuivat. Yhdistyksen talouden vahvistuessa muutettiin myös sääntöjä ja tarkoituksen toteuttamiseen lisättiin maininta ” *yhdistys voi omistaa ja ylläpitää kiinteistöjä ja ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja.*”. Yhdistyksen varat olivat sijoitettuina noin 5 %-korkoisilla tileillä KOP:ssa ja Postipankissa (yht. 1 850 000 mk eli 367 000). Niiden sijoittamista ryhdyttiin selvittämään: vaihtoehtoina tulivat esille asunto-osakkeen hankkiminen ja sen vuokraaminen, joukkovelkakirjalainat ja valtion obligaatiot.⁴⁵⁵ Todettiin, että oli tarkoituksenmukaisinta sijoittaa varat turvallisesti ja mahdollisimman riskittömästi, mutta kuitenkin siten että ne olivat tarpeen tullessa helposti käytettävissä. Ensijaisesti kyseeseen tulivat näin ollen pankkitalletukset ja valtion obligaatiot.⁴⁵⁶ Rahaa päätyi säästötileille ja vuosikymmenen loppua kohti tuli ajankohtaiseksi miettiä uudelleen sijoittamista, kun määräaikaistalletukset erääntyivät. Asian tehtäväkseen saaneet Tuomas Kerttunen ja Mirja Eerola olivat tutustuneet Jyväskylässä Keskustiellä sijaitsevaan, myytävänä olevaan osakehuoneistoon, joka ostettiin.⁴⁵⁷

Apurahoja myönnettiin 1990-luvun lopulla keskimäärin noin 150 000 markkaa vuodessa. Tuetut tutkimushankkeet koskivat muun muassa oppimisvaikeuksia, kuntoutusmenetelmiä, vanhemmuutta lastensuojelun asiakasperheissä, dysfasiaa, ja lasten selviämiskeinoja. Haukkalan sairaalan kehittämiseen tähtääviä hankkeita (neuropsykologinen arviointi ja kuntoutus sekä kriisihoito)

454 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 8.3.1994; 17.5.1994.

455 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 17.5.1994.

456 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 15.11.1994; 23.1.1995.

457 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 4.3.1997.

tuettiin myös. Keskussairaalan nuorisopsykiatrian osaston kehittämishanketta avustettiin, samoin erilaisten koulutusten järjestämistä ja niihin osallistumista. Isä-poika -kerhoa tuettiin säännöllisesti.⁴⁵⁸ Autismikoulutus järjestettiin 17.-20.5.1995 ja siihen osallistui yli 100 henkilöä. Uusia seminaareja oli suunnitteilla sairaanhoitopiirissä: nuorisopsykiatrian yksikkö anoi ja sai 5500 markan avustuksen ”Nuorten kuntoutuksen uusia tuulia” -seminaarin järjestämiseen.⁴⁵⁹

Kannatusyhdistystä pyydettiin vuonna 1997 Jyväskylään perusteilla olevaan *Huumetyön osaamiskeskuksen* ylläpitäjäksi. Perustamisen syynä oli huumeiden käytön lisääntymisen myös Keski-Suomen alueella. Alustavasti mukaan olivat sitoutuneet Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta, Jämsä, Keuruu ja Äänekoski sekä yliopisto ja ammattikorkeakoulu. Keskukseen tarkoitus oli tarjota polikliinistä ja lyhytaikaista vieroitushoitoa nuorille huumeidenkäyttäjille ja suunnitelma piti sisällään 6-paikkaisen hoito-osaston. Asia kuitenkin raukesi rahoituksen puutteeseen. Perusteilla oli myös Keski-Suomen sosiaalikeskus, jonka kannatusyhdistys toimisi monipuolisena yhteistyöelimenä yliopiston, kuntien ja alan ammattilaisten välillä. Valmistelevala työryhmän jäsen Mirja Satka tiedusteli Haukkalan kannatusyhdistystä perustettavan sosiaalikeskuksen kannatusyhdistyksen perustajajäseneksi. Hallitus päätti osallistua.⁴⁶⁰

Kannatusyhdistys nykyään ja tulevaisuudessa

Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen toiminta perustuu nykyään vakaalle taloudelliselle pohjalle. Koulurakennuksen vuokrauksesta saadut tulot ovat olleet kannatusyhdistyksen talouden perusta kunnallistamisen jälkeen. Apurahoja tieteen tukemiseen voidaan jakaa vuosittain.

Vuonna 2005 kannatusyhdistyksessä oli jäseniä 29, tätä kirjoitettaessa 25. Hallitus kokoontui vuonna 2006 viisi kertaa. Puheenjohtajana on jo vuodesta 1988 asti ollut professori Isto Ruoppila. Varapuheenjohtajana toimii ylilääkäri Timo Männikkö. Jäseniä ovat Sosiaalialan osaamiskeskuksen johtaja Marja Heikkilä, kiinteistöpäällikkö Matti Haukilahti, lastenpsykiatrian ylilääkäri Kauko Julma, osastoylilääkäri Sinikka Korvenmaa, sairaanhoitopiirin johtaja Timo Kunttu, kehittämisspäällikkö Eino Leisimo, professori Jari-Erik Nurmi ja professori emerita Lea Pulkkinen. Sihteerinä ja rahastonhoitajana toimii Mirja Eerola.⁴⁶¹ Kannatusyhdistyksen asuntosijoittaminen sai jatkoa 2000-luvulla. Asuntojen (3 kpl) tarkoitus on – paitsi tuottaa yhdistykselle tuloja – olla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja opiskelijoille.

458 Vuosikertomukset 1994-1999.

459 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 7.11.1995.

460 Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 11.9.1997.

461 Toimintakertomus 2005.

Perhetutkimuksen professuurin perustaminen tuli ajankohtaiseksi Jyväskylän yliopiston 70-vuotisjuhlavuodeksi 2004. Vararehtori, perhetutkimuksen tutkijakoulun johtaja, professori Paula Määttä lähestyi kannatusyhdistyksen hallitusta rahoituspohjan hankkimiseksi viralle. Arvioidut kustannukset olivat noin 100 000 /vuosi.⁴⁶² Kannatusyhdistys osallistuu perhetutkimuksen professorin viran rahoitukseen vuosina 2004-2008 myöntämällä vuosittain 10 000 euroa. Virkaan nimitettiin vuonna 2006 yhteiskuntatieteen tohtori Kimmo Jokinen.⁴⁶³ Apurahoja kannatusyhdistys myönsi vuonna 2006 yhteensä 33152,50 euroa. Tuetut tutkimushankkeet käsittelivät lukihäiriötä, sukupolvityötä, laaja-alaisia oppimishäiriöitä, lastensuojelua ja perhepalveluita. Haukkalan koulun kunnossapito jatkuu. Tarpeellisia korjauksia on tehty jatkuvasti. Ilmastointi valmistui vuoden 2000 alussa, ja saman vuoden syksynä korjattiin ikkunat. Kesällä 2002 rakennettiin sadekatos. Kannatusyhdistyksen varoista on hankittu koululle myös esimerkiksi digikamera ja dataprojektori. Vuonna 2005 tehtiin sisäilmatutkimus. Vuonna 2006 korjaustöitä ei tehty.⁴⁶⁴

Kunnallistamisen jälkeen Haukkalan koulu on jatkanut erityiskasvatuksen kehittäjänä. Koulu oli mm. osana opetushallituksen Akvaarioprojektin Erityisopetusverkkoa, jossa Haukkala erikoistui sosiaalisten taitojen kehittämiseen videoinnilla. Jo 1990-luvun alkupuolella rehtori Pirjo Tilus ja Revonkorpi olivat yhdessä tuohon aikaan Kukkumäen koulussa työskennelleen erityisopettaja Timo Rautiaisen kanssa arvostelleet perusopetusta liiallisesta tasapäistämisestä. He halusivat niveltää erityisopetuksen osaksi yleisopetusta, jolloin oppilaita ei erotettaisi omasta kasvu ympäristöstään ja kavereistaan. Erityiskouluista tulisi oppilaille vain käyntipaikkoja, joista siirryttäisiin ”*tutkimusjakson*” jälkeen takaisin omaan kouluun. *Keskisuomalaisessa* vuonna 1994 julkaistu, aiheesta kertova artikkeli sai aikaan vastalauseiden myrskyn.⁴⁶⁵

Haukkalan koulu jatkoi kuitenkin tällä tiellä, ja asenteet ovat ehtineet ainakin hieman muuttua. Tilus pitää muutosta 1990-luvun alusta nykyhetkeen rajuna. Avohuoltopainotteisuus on muuttanut myös kouluja osaksi seutukunnallisia erityisopetuksen tukijärjestelmiä. Haukkalan koulu on 1990-luvulta lähtien profiloitunut vahvasti opetuksen kehittämiseen. Osana sairaalaopetuksen kehittämishanketta (*Saireke*), se toimii osaamiskeskuksena erityispedagogiikassa ja tarjoaa palveluitaan tavallisille kouluille mm. tukijaksojen muodossa. ”*Haukkalan koulun toiminta-ajatuksena on ollut - ja on edelleen - luoda oppilaille mahdollisuus omat vahvuudet hyödyntävään oppimiseen sekä myönteiseen kehitykseen ja kasvuun tilanteissa, joissa oppilaan psykososiaaliset*

462 Paula Määttän kirje Isto Ruoppilalle 3.3.2003

463 Toimintakertomukset 2003-2006.

464 Toimintakertomukset 2003, 2005 ja 2006.

465 ”Koulujen pitää valmistaa nuoria elämään, josta jokainen löytää oman paikkansa”. *Keskisuomalainen* 20.11.1994, s. 24; Pirjo Tilus, lausunto 2.10.2007.

*voimavarat suoriutua oppimisesta ja koulunkäynnistä ovat heikentyneet”.*⁴⁶⁶ Vuoden 2007 alussa Suomessa toimi 33 sairaalakoulua. Erityiskasvatuksen tarve näyttää kasvavan koko ajan, mutta avohoito ja integraation periaate pyrkivät pitämään lapset poissa laitoksista.

Kannatusyhdistys odottaa tällä hetkellä keskussairaalan kuntainliiton päätöksiä lasten- ja nuorisopsykiatrian organisoinnista ja sijoittamisesta lähivuosina. Keskussairaalan Haukkaa lakkaa toimimasta ja siirtyy muihin tiloihin. Näin lastenpsykiatrinen toiminta Haukkalassa tulee tiensä päätökseen kestätyään 45 vuotta. Alueelle rakennettaneen omakotitaloja. Koulun toiminta täyttää 40 vuotta vuoden 2007 syksyllä, mutta sen tulevaisuus on avoin. Joka tapauksessa kannatusyhdistys joutuu miettimään lähivuosina tulevan toimintansa suuntausta.

466 Pirjo Tilus, lausunto 2.10.2007.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Jyväskylän maakunta-arkisto

Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen arkisto

Vuosikertomukset 1955-1983 ja toimintakertomukset 1956-1998

Hakemukset raha-automaattiyhdistykselle

Lähetetyt kirjeet 1957-1984

Saapuneet kirjeet 1957-1983

Hallituksen kokoukset 1955-1998 ja pöytäkirjojen liitteet 1983-1988

Vuosikokoukset 1955-1999

Johtokunnan pöytäkirjojen liitteet 1979-1983

Kunnallistaminen (kansio)

Eläkeasia (muistio)

Haukkalan koulu

Haukkalan koulun johtokunnan pöytäkirjat 1968-1985

Kannatusyhdistyksen hallussa

Toimintakertomukset ja tilinpäätökset 1999-2006

Leikekirjat (2 kpl)

Kirjallisuus

Mäki, Niilo. *Psykiatrisen lastenhuollon ja -tutkimuksen tehostaminen*. Ajankohtaisia aloitteita – Jyväskylän ehdotus. Tampere 1937.

Haastattelut ja lausunnot (tutkijan hallussa)

Eila Heiskanen 18.10.2006, 13.6.2007, 7.10.2007

Isto Ruoppila, 18.6.2007

Kauko Julma 14.8.2007

Pauli Poutanen 13.9.2007

Hannu-Olavi Piilinen 5.6.2007, 15.10.2007

Eila K. Rossi & Elina Hytönen, 22.10.2007

Pirjo Tilus 2.10.2007

Tutkimuskirjallisuus

Ala-Haavisto, Raili. *150 vuotta – muuttuuko ihminen?* Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän julkaisuja 86 / 2000. Jyväskylä.

Arajärvi, Terttu. "Lasten mielenterveyden avohoidon yleiskuva. Valtion toimenpiteet vuosisadan vaihteessa ja 1900-luvun alussa." Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Arajärvi, Terttu & Forsius, Harriet. "Metsäkumpu. Ongelmalasten tarkkailu- ja hoitokoti". Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Eskola, Jarkko. "Psykiatrinen terveydenhuolto – lainsäädännön ja julkisen toiminnan kehitys". Teoksessa Seitsemän vuosikymmentä suomalaista psykiatriaa. Toim. Kalle Achté, Jaakko Suominen, Tapani Tamminen. Suomen psykiatriyhdistys r.y. Helsinki 1983.

Hahl, Markku. *Haukkalan lasten neuro-psykiatrisessa hoitolaitoksessa v. 1960-1971 hoitettujen lasten myöhäisemmät elämänvaiheet. Kuvaus ja selitys lastenpsykiatristen laitosasiakkaiden sosiaalistumisesta yhteiskuntaan eräisiin taustamuuttujiin nähden. Haukkalassa v. 1960-1971 annetun hoidon arvio*. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 1986.

Ihanus, Pertti. "Psykiologia". Teoksessa *Suomen tieteen historia 2: Humanistiset ja yhteiskuntatieteet*. Toim. Päiviö Tommila & Allan Tiitta. Wsoy. Juva 2000.

Kalliopuska, Mirja. "Henkilökuva. Psykiatri, LKT Aito Ahto" ja "Henkilökuva. Suojelu- ja parantamiskasvatusopin professori, FM Niilo Mäki". Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Kaila, Martti. *Psykiatrian historia lääketieteen yleiskehityksen ja kulttuurihistorian valossa*. Wsoy. Porvoo 1966.

Kauppi, Matti & Rautanen, Elina. *Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922-1997*. Pelastakaa lapset ry. Keuruu 1997.

Korppi-Tommola, Aura. *Terve lapsi – kansan huomen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920-1990*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Jyväskylä 1990.

Laajus, Sävy. ”Muistelmia lastenpsykiatrisesta työstäni v. 1974-1984.” Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Piilinen, Hannu-Olavi. ”Lastenpsykiatria Keski-Suomessa”. Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Pulma, Panu. ”Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa”. Teoksessa Panu Pulma & Oiva Turpeinen, *Suomen lastensuojelun historia*. Lastensuojelun keskusliitto. Kouvola 1987.

Saari, Erkki. *Sielullisesti poikkeavat lapset*. Gummerus. Jyväskylä 1968. (Viides painos.)

Stolt, Eeva. *Keski-Suomen keskussairaala. Keskussairaalaista sairaanhoitopiiriksi*. Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntainliiton julkaisuja 18/1989 Museotyöryhmä. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä 1989.

Tilus, Pirjo. ”Sairaalaopetuksen alkutaival 100 vuoden takaa”. Teoksessa *Saireke-sanomat*. Sairaalaopetuksen kehittämishankkeen (Saireke) tiedotuslehti nro 1:2007.

Tuunainen, Kari. ”Vammaishuollon historialliset kehityslinjat Suomessa”. Teoksessa Markku Jahnukainen (toim.), *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. 11. painos. Lastensuojelun keskusliitto. Juva 2001.

Tuunainen, Kari & Nevala, Arto. *Erityiskasvatuksen kehitys Suomessa*. Gaudeamus. Helsinki 1989.

Vuoristo, Gunvor. ”Pitkäniemen sairaala”. Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Väisänen, Lauri. ”Kasvatusneuvolan perustamisvaiheet Jyväskylässä”. Teoksessa *Pahantapaisista pojista ja tytöistä itkeviin vauvoihin – yli 100 vuotta lasten mielenterveystyötä*. Toim. Arajärvi, Forsius, Kalliopuska, Saarinen, Seitamo. Lastenpsykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, n:o 6. Tampere 1996.

Liite 1 Puheenjohtajat

Kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtajat

Kansakouluntarkastaja V.A. Niinen 1955 - 1967

Lääkintöneuvos Kalervo Airaksinen 1968 - 1982

Ylilääkäri Pauli Poutanen 1982 - 1989

Professori Isto Ruoppila 1989-

Hoitolaitoksen johtokunnan/johtoryhmän puheenjohtajat

Lääketieteen ja kirurgian tohtori Aito Ahto 1955 - 1956

Dosentti E.K. Ahvenainen 1956 - 1960

Rehtori Lauri Väisänen 1960 - 1971

Lääketieteen tohtori Pekka Louhivuori 1971 - 1972

Lääkintöneuvos Kalervo Airaksinen 1972-1982

Haukkalan koulun johtokunnan puheenjohtajat

Professori Niilo Mäki 1968 - 1969

Lehtori Olavi Hietala 1969 - 1974

FM Toivo Hurme 1974 - 1976

Lastenpsykiatrian ylilääkäri Hannu-Olavi Piilinen 1976 - 1985

Liite 2 Rahanarvotaulukko

Kertoimen avulla saadaan kurssi muutettua ostovoimakorjatuksi nykajan euroja vastaavaksi. Ensin muunnettava summa kerrotaan kyseisen vuoden kertoimella, ja sen jälkeen vielä jaetaan euron muuntokertoimella 5,94573.

(<http://www.nordea.fi/Henkilöasiakkaat/Säästöt+ja+sijoitukset/Työkalut+ja+apuvälineet/Rahanarvotaulukko/702544.html>) 27.10.2007

Vuosi	Kerroin	Vuosi	Kerroin	Vuosi	Kerroin	Vuosi	Kerroin
1860	24,658	1897	24,658	1934	1,958	1971	6,844
1861	22,604	1898	23,933	1935	1,931	1972	6,386
1862	19,147	1899	22,922	1936	1,928	1973	5,711
1863	20,601	1900	22,604	1937	1,833	1974	4,871
1864	21,699	1901	22,922	1938	1,794	1975	4,138
1865	21,414	1902	22,922	1939	1,75	1976	3,612
1866	22,922	1903	22,922	1940	1,48	1977	3,206
1867	21,414	1904	22,922	1941	1,245	1978	2,982
1868	21,699	1905	22,922	1942	1,054	1979	2,782
1869	23,933	1906	21,993	1943	0,935	1980	2,492
1870	25,038	1907	21,414	1944	0,882	1981	2,225
1871	23,586	1908	20,343	1945	0,629	1982	2,035
1872	21,993	1909	20,601	1946	0,394	1983	1,875
1873	21,993	1910	20,601	1947	0,304	1984	1,754
1874	20,343	1911	19,847	1948	0,226	1985	1,655
1875	20,343	1912	19,375	1949	0,222	1986	1,598
1876	20,343	1913	19,375	1950	0,195	1987	1,542
1877	21,136	1914	19,375	1951	0,167	1988	1,469
1878	23,249	1915	16,113	1952	0,161	1989	1,378
1879	25,038	1916	12,145	1953	0,157	1990	1,3
1880	22,604	1917	6,235	1954	0,157	1991	1,248
1881	21,414	1918	1,827	1955	0,162	1992	1,217
1882	22,922	1919	2,06	1956	0,146	1993	1,192
1883	23,586	1920	2,06	1957	0,131	1994	1,179
1884	23,933	1921	1,644	1958	0,123	1995	1,167
1885	25,429	1922	1,69	1959	0,121	1996	1,16
1886	28,06	1923	1,678	1960	0,118	1997	1,146
1887	29,062	1924	1,646	1961	0,115	1998	1,13
1888	28,552	1925	1,588	1962	0,11	1999	1,117
1889	26,68	1926	1,627	1963	10,532	2000	1,081
1890	25,833	1927	1,596	1964	9,541	2001	1,054
1891	22,922	1928	1,562	1965	9,112	2002	1,038
1892	21,699	1929	1,571	1966	8,768	2003	1,029
1893	22,922	1930	1,704	1967	8,318	2004	1,027
1894	25,429	1931	1,854	1968	7,651	2005	1,018
1895	26,249	1932	1,879	1969	7,475	2006	1
1896	25,833	1933	1,924	1970	7,274		

Liite 3 Hoitolaitoksen laajenemissuunnitelma v. 1968

Lähde: Kannatusyhdistyksen hallituksen kokoukset, 5.1.1968, liite.

